

KAKAMYRAT ATAYEW

GYLSYRAT

***Powest
we
hekayalar***

2013

Ataýew Kakamyrat. Gylysyrat. Powest we hekaýalar.
Türkmen dilinde. 2013 ý. 116 sah.

Kitaba Kakamyrat Ataýewiň “Gylysyrat” powesti bilen birlikde dürli ýyllarda ýazan hekaýalary girizildi. “Gylysyrat” şu günki türkmen adamsynyň we ýaşlaryň durmuş gurmak baradaky oý-pikirlerinden, kynçylyklaryndan söhbet açýar. Hekaýalaryň tematika örüsi giň. Olaryň dili şireli, çeper. Şoň üçinem akgynly, ýeňil okalýar.

Kitap giň okyjylar köpçüligine niýetlenen.

©Ataýew Kakamyrat. 2013.

GYLSYRAT

Powest

1.

Şemşadyň öýünden çykany-da ýaňydy. “Kümüşe gorkak damarymdan tutduryp gelmesem, bu gije ine—gana ýatyp, ukymy alybilmen” diýip, gaýdanyna geçse, birki kase çay içerlik salym geçendir.

- Nireden nädip çykanyny bilemok. Bir görsem, kellesini gazan ýaly edip, agzyndan ak köpük saçyp, ýetip gelýä ýerýuwdan. Ýetse, gabyrdadyp, çeynejek-dä haram köpek – diýip, ol köçäň o ýüzünde ýaşayan goňsusy Kümüşiň gaşynda oturyp, takmynan ýarym sagat mundan öň bolan ahwalaty biraz üýtgedibräk, çişirip gürrüň berýärdi.

- Bolsa-da, agyz urmandyr. Dişini geçiren bolsa, nätjek? Nanyň bitin, şükür et! – diýip, Kümüş ony köşeşdirjek boldy.

Şemşat şükür ederli däl. Äheňi ýumşasa-da, gitdigiçe beleň alýar.

- Saňa ýalan, maňa çyn. Aňyrdan ýürekýargynç üýrüp, ok ýaly atylyp gaýdyşyny görüp, imanym göçdi. Guduzlandyr öýtdüm. Asyl guduzlamadygyny kim bilýär? Belli, guduz açandyr. “Mal eýesine çekmese, şumluk”. Eýesi Tüýli-dä. Onsoň iti guduz bolmazmy?!

- Eýesine baglymyka ol?! Eýesiz itlerem-ä guduzlaýar ony diýseň – diýip, Kümüş Şemşadyň

soňky sözleriniň gaty bir ýapa degmeýändigine delil getirdi.

Şu ýerde Kümüşin Tüýli bilen çalarak garyndaşlygynyň bardygy Şemşadyň ýadyna düşdi. Eýesiz itleriň birnäçesiniň Tüýliniňki ýaly eýeli itlerden has ibalydygy baradaky duza eýelenen sözleri suňşuraýmaly wagty dilini dişledi. Birhowa dymyp, ýasama sypaýyçylyk etdi.

- Kimiňkem bolsa, it it bolýa. Bir gün bir işiň üstünden eltse, gowumy? Ýarak köpegi dagyn zynjyrlap goýmaly ahyryn.

Şol wagt köçäniň aňry ýüzünden kiçi ogly gulagyna urlan ýaly:

- Eje!.. Eje-e!.. – diýip zowlatdy.

- Näm bold–uw, bärde men – diýip, Şemşadam oturan ýerinden gygyrdy. Munuň dury hem şaňňy sesine Kümüşin baş–alty ýaşlaryndaky bimar ýatan gyzjagazy tisginip, ukudan oýandy. Kellesini çalaja göterip, gözlerini açalak–ýumalak edip, ejesini gözledi. Üýtgeşik bir abanyp duran howpuň ýokdugyny bilip, ejesiniňem, ine, ýanynda parahat oturandygyny görüp, gyzjagaz pallady-da, beýlesine öwrülip ýatyberdi.

Şemşadyň ogly bolsa şo duran ýerinden gygyryp, habaryny berdi:

- Aknur geldi. Saňa basymjak gel diýýä-ä.

- Bardym ynha... Haýsy Aknur? – diýip, Şemşat esli aralykdan anyklamak isledi.

Ogly Şemşadyň soňky sözlerini eşitmedi. Çapadaňlap, zut gitdi.

- Eşitmedi-dä, kellesi kesilen! – diýip, ol käýindi-de, Kümüş i gyssady:

- Bol, gyz, derrew tutup ber, gideýin.

Soň kime gönükdirilenligi mälim bolmadyk äheňde:

- Haýsy Aknurka, gyz, ol? Näm iş bilen geldikä?
Öýden çykanymam-a şu wagt – diýip, hümürdedi.

2.

Aknur adyny göterýänler onçakly köp-ä däl. Çagalary hasap etmäniňde, bütin aýal–ebtadyň içinde bary–ýogy üç sanysy bar. Olaryňam biri ne eýläk, ne-de beýläk. Üçlüge degişlem, degişli dälem. Ýagny, asly goňşy obadan bolup, bu obanyň mekdebine gatnap, mugallymçylyk edýär. Çagalara hasap–hesip ugrundan okuw öwredýär. Saçyny ýygnap, başyny boganyna on ýyl bolan-da bolsa, ol bary–ýogy iki çaga – bir ogul, bir gyz dogrupdyr. “O ne beýle az?” diýip, bu ýagdaýdan bihabar oba aýallarynyň käbiri geň galýar. “Ind-ä asylam dogurjak däl diýýä. Iki çagany adam edip, sürä goşubilsem, armanym ýok. Az bolsun, uz bolsun diýýä” diýip, Aknur mugallyma bilen bile işleýän bir gelin düşündirýär. “Indikileň hemmesem şeýle. Dogurmany ýaman ýokuş görýärler” diýip, başga bir aýal gürrüňe goşulýar. “Dogry edýär. Dogurmak kyn däl, ekläp, saklap, ile goşmakda iş bar” diýip, Aknur mugallymany goldaýan hem tapylýar. Aýallaryň hemmesi bu pikire hä berenok. Kä halatlarda Aknur mugallymanyň iki çaga dogrup çäklenmesi, bu babatda belli–külli çözgüdi hakyndaky gürrüňler dyzmaç aýallaryň arasynda uly jedelleriň döremegine hem sebäp bolýar.

Beýleki Aknur Mämmet uzynyň gyzy. Özi-de heniz durmuşa çykmadyk gyz. Oba aýallarynyň kepil geçmegine görä, bu gyz üçin bu çaklarda sözaýdyjy bolup gelýän ýok. Çünki Aknur indi otuz üç ýaşapdyr. Töweregi çolaryp, sawçysy sabapdyr. Ýaman ýeri, şu çaka çenli eli saçakly gelenleriň uçdantutma hemmesiniň hokgasyny öňlerine oklanam bu gyzyň özümüş. Onuň-da özüne ýetik, dürli–dürli sebäpleri, bahanalary barmyş. “Bahanasy bolsa, otursyn şeýdip tulaty. Garrasyn! Hüýr gyz bolup, o dünýede öňümüzden çyksyn!” diýşip, onuň birmahallar bir mekdepde bileje okan, häzir dördünjimi, başinjimi, çagasyny emdirip oturan köne joralary garaçynlary bilen gatyrganyşýarlar. “Maňlaýy açylýan däl. Maňlaýy açylmasa, o görgüli nätsin?” diýip, içinde haýpy gelýänem bar. “Dogry edýän. Är gerek däl. Gara bagryňy gan etjek biri maňlaýyňdan çykaýsa, gül ömrüňi tüssesiz ýakar” diýip, ärden ýanyp ýörenleriň ýek-ýarymy öz ýanyndan akyl hem satýar.

Mämmet uzynyň gyzy Aknuruň özünden kiçi oylan jigileriniň ikisi bireýýäm öýli–işikli bolup, üçünjitem alty aýdan bäri bir gara gaş gözeliň näzini çekip ýör. Iň kiçi gyz jigileri bolsa, geçen ýyl mekdebi gutaryp, iki aýdan bäri başga obaly bir oylan bilen Aşgabat diýen ýaly uzak bir şähre gaçyp gitmegiň kül–külüne münüp ýör. Çaky, oylan tarapyň ene–atasy bularyň kiçi gyzlary üçin gudaçylyga gelip, kowulan bolarly.

Mämmet uzynlar bilen goňsuçylykda ýaşaýan aýallaryň üçüsi birki günlükde edil dil birikdiren ýaly täze bir gürrüň tapdylar. Oturymy şäherli gartaşan bir aýal özüniň telpegagan ogly üçin Aknurlara at tezegini guratman gudaçylyga gatnaýarmyş. Ejesi

şäherli aýala ýyly söz berse-de, Aknur kes-kellam göwnemeýärmiş. Oňa özi bilen ýaşytdaşrak, boý oglan gerekmiş. Göwün diýen ýigidi tapylýança entekler ejesiniň dulunda oturjakmyş. Öz diýeni bolmasa, asla durmuş gurmak pikirinde hem ýokmuş. “Bahasyny bilmez gyrnak!” diýşip, bu habary eşiden oba aýallary Aknura gaýybana käýindiler.

Aknurlaryň üçünjisi saçyna ak çozan oral aýal. Onuň biri–biriniň söbügini basyp gelýän baş ogly bilen bir gyzy bar. Uly oglunyň adyna Kasym diýýärler. Kasymyň gulagy agyr. Gygyryp aýtmasaň, eşidenok. Şol sebäpli gaty bir zerurlyk ýüze çykmasa, onuň bilen mesawy gürrüň edýänem ýok. Bir zat hakynda sorasa-da, köplenç gysgaça jogap berýärler. Jogabyny hereket bilen aňladýan hem bar. Şeýle bolansoň, ol dünýäni gözi bilen diňläp, dürli oý–pikirleriň ummanynda öz–özi bilen gürleşip ýör. Käte elipden şermende halyna kitap hem okajak bolýar. Emma käbir nätanyş harplar onuň kitaba bolan ojagaz höweisni gaçyryp goýberýär. Baryp–ha mekdepde okaýan döwürleri “Mugallymalaryň hiç biri-de Kasymdan sapak soramaýarmyş” diýip, agyz dolduryp, gürrüň edýärdiler. Hamana, günde mekdebe baryp, garagolluk etmän, boş parta saklap gaýtsa, mekdep müdiri-de kaýylmyş. Kasymyň özi bilen bilelikde ene–atasy-da bu ýagdaýdan nägile dälmiş. Şol döwürde mekdebiň ähli okuwçysynyň Kasyma gözi gidýär diýärdiler.

Täzelikde oba arasynda hakykata juda golaý bir “myş” ýaýrady: Kasymyň ejesi Aknur bilen kakasy Atalyk özleriniň gulagy agyr ogullary üçin gelinlik gözleýärmişler. Entek sorap-idäp, belli–külli baran

ýerleri bolmasa-da, olaryň derek ýaly, synasy sagdyn, üşükli gyz taparys diýen umytlary-ha ýokmuş. “Umytlary bolanda-da, olara synasy sagat, menikli maşgala tapdyrmaz. Kasymyň özi bilen dertdeş, ker ýa-da gün gyz gözlemeseler bolmaz” diýip, obada gürrüň edip başladylar.

3.

Gudaçylyk gürrüňi gysgadan dartgynly boldy.

Aknur heniz habaryny doly berip–bermänkä, Şemşat öwhüldäp, oturan ýerinden ot alyberdi.

- Toba–toba, toba–toba! Goýaweri, goýawer-uw!.. Waý-eý, duluňda oturan Aý ýaly, allanäme gyzyňy bir kerruh üçin sorap otursalar, hiý, ölermiň, ýitermiň?! Goý-uw, agzyňdan al kaksyn, goý! – diýip, Şemşat ýakasyny tutup, ör-gökden geldi.

Aknuryň ýüzi ogurlykda tutulanyňky ýaly boz–ýaz boldy. Ol öý bikesiniň ýüzüne seredip, gürlämäge ýaýdandy. Kesä bakyp:

- Aý, näme, “Garganyň gaz balasy, her kimiň öz balasy”. Diläb-ä almandyk o derdi. Ýokarkyň beren emgegi, nätjek, başymyzda bardyr-da. Onsoňam “Müňüsi geler, nesibeli alar” diýipdirler – diýdi. Şeý diýip, Aknur Şemşadyň birneme badyny alyp, haýalçyradaryn öýtdi. Şemşatmydyr haýalçyrajak?!

- Onda-da, jan dogan, hiý, şunňaly masgaraçylyk bormy?! Heýem bir şeýdip äsgermezçilik edilermi?! Goýawer-uw, il bir eşitmesin... Waý-eý, bar işiňi taşlap, çynyň bilen şun üçin geldiňmi? Ya biri üstümüzden gülmek üçin

bilgeşleýin ugratdymy?.. Ullakan heleý halyňa utanmadyňmy, uýalmadyňmy? Ýurdy alahekge soranda-da, seň bi edip oturan gürrüňleriň ymmata sygjak zat däl-ä. Daş edewersin!..

Mazaly ýüzi alnyp, dalanan Aknur öňden taýynlap goýan sözleriniň baryny ýadyndan çykardy. Diýere gep tapman kösendi. Şular ýaly ýere Orazgül ýaly baran ýerinde sözi geçýän, bir gepiňe on gep bilen jogap berip bilýän, howalasy belent, edenli heleýi alyp gaýtmanlygy üçin özüne gahary geldi. Bir tarapdanam ýeke gaýdyp, bu söwdany ilden ýaşyryn edýändigine şükür etdi. Bular ýaly ýerde ýoldaşly bolsaň, saçaýyň açylmanlygy şol günüň özünde galyň uzyn eteklä gürrüň bolar. Adyň ile dolansoň, indiki açjak gapyларыň müýnli kakarsyň. Asyl gapy kakasyň gelmez. Aknuryň ady entek ile dolanok. Ol bu pikirinden kanagat tapdy. Şol bir wagtyň özünde-de başy çaşdy. Gep ugrunyň hanjakdygyny aňsyryp bilmän kösendi. Şemşat bolsa meseläni bireýýäm Aý dogan ýaly edip çözüpdü. Bu gürrüňlerden soň guda bolunmajagy köre hasa. Ýyly söz berjek heleý biraz sypaýy gürlärdi, gepiňi doly diňlärdi. Iň bolmanda çaý-paý goýardy. Kakmaly gapyňy ýalňyşaydyň öýdýän, Aknur!

Bu ýerden tiziräk garasyny saýlamalydygyny, eglense, eýgilik ýokdugyny, Şemşadyňam gitdigiçe bujurygynyň artýandygyny bilse-de, Aknur göni tutup gaýdybermegiň ebeteýini tapmady. Aljyrap:

- Nämeden utanmaly? Her kimiň öz deňi-dä – diýdi.

- Gyýw, sen indi biziň deňimiz bolduňmy? Waý-eý, Hudaý-eý, adam özün bilmez, ham-hyýal

bolar. Utan-a, senem öz oğluň ýaly ker gözle, lal gözle, juda bolmasa, ötmän oturany ide! – diýip, Şeşat Kasymyň ejesiniň al-petinden aldy.

Diline gelen şo boldy gerek, Aknur:

- Siziň gyzyňyzam neme däl-ä, o diýen bir dokuzy düzüw däl-ä – diýdi.

Şundan soň-a Şeşadyň hasam perzi üýtgedi. Eli, aýagy titröp, bütün endamy saňnyldamaga başlady. Bereketli ýüzi bir agardy, bir gyzardy. Ol gözlerini agdar-dünđer edip oturyşyna:

- Waý, asyl bi heleý meň bilen sögüşmäge gelen eken. Dost-duşmany güldürüp, millete ryswa edäýdi-dä. Waý, näme etsemkäm indi men?.. Turawer-uw, gözümiň önünden üýtgäwer-uw! Hakyt ile-güne masgara bolduk-da... Anha, saçagyň, anha hokgaň, anha-da, gapy! Çykawer-uw çaltrak – diýip, ellerini işige garşy salgap, bolmajysy boldy.

Şeýdip, Kasymyň ejesi Aknur birinji baran ýerinden kowuldy.

4.

Tüýliniň itiniň Şeşady gorkuzanlygy baradaky gürrüňler mazmun taýdan üýtgedi. Agşamlyk bu gürrüňiň bir tarapyňy myjabata ýanap: “Şeşadyň üstüne iti asyl seň özüň küşgüren ekeniň-ä” diýen görnüşde Tüýlä ýetirdiler. Muny eşidip, Tüýli görgüli gyzgyn çägäniň üstünde ayaklaňaç ýöreýän adam ýaly zowzanaklaberdi.

- E-eý, duruň, duruň! Töhmet atmaň! Töhmet erbet zatdyr. Kim ýaýradyp ýör bu gürrüňleri? – diýip, ol gözi bilen gören zatlaryny aýdyp berdi. – Şemşat gelnejemiň beýle diýmedigini anyk bilýän. Sebäbi ed-dil şol wagt men hajathanada otyrdym. It üýren wagty hajathananyň işigindäki kiçijik deşikden jyklap gördüm. Görsem, Şemşat gelnejem öň etegini dişläp, ala–basga düşüp, ylgap barýar. Bärdenem, ine, sapandan sypan ýaly Goňurja okdurylyp barýar. Ilki menem pikir etdim, “Häk, Şemşat gelnejemiň agzynda uçuk gaýnatjag-ow biý-ä” diýip. Ýöne Goňurjamyň adama degmek häsiýeti ýok. Kän bir üýrüp ýören item däl bi. Oraz çepbe ýaly halys jyny almaýan ýeksurunlara hyňranaýmasa, gyzdan gylykly, ýuwaşdyr janawer. Ine, onsoň seredip görsem, aňyrdan Şemşat gelnejemiň ala pişigi ot alan ýaly gaçyp barýar. Goňurjamyň Şemşat gelnejem bilen asla işi ýok. Gözi diňe pişikde. Mündi ýaňky pişigiň söbügine. Esli ýere çenli kowalap gitdi. Yzyndan ýetenini–ýetmänini bilemok. Ýöne Şemşat gelnejemiň birki gezek büränini gördüm. Gorkan bolmagy mümkin... Ýak, walla, çala eşidip, çatma ýykyp ýörsüňiz-aý. Siz nä Goňurja näbeletmi? Şemşat gelnejemiň özünden gorkýanyny näbilsin ol?! Biläýende-de, ejize ganymlýk etmez. Haýwanam bolsa, akyly gözündedir. Şemşat gelnejemem, näme, indi bäbege garaşyp ýören ýaş gelin däl. O diýdigim, itden gorkany üçin çagasynyň düşjek gümany ýok. Aslynda it Şemşat gelnejemden gorkmaly...

Soň Şemşat tarapdan başga gürrüň getirdiler.

- Şol haram köpegi öz elim bilen gynap öldürmesem, içen çayym suwsan ýerime barmaz.

Asyl barmaz. Nädäyersiň, bir dogramça ete iňňe sünjüp beräýsem, iýen ýerinde kakynyp-kakynyp, saňgaty bolup galaýsa. Men ony hökümediň it atýan adamlaryna aýdyp, ýeke oka tabşyrdybam bilýän. Arz etmeli ýerinem tapýan. Dogtora baryp, it kowalady, özem guduz açan it diýsem, şo günüň özünde eýesi bilen gümlama iberiljeginem bilipjik durun. Gatytrak gidiberseler, gerek bolsa, onam ederin...

Şundan soň Tüýli gahar bilen goranyş usulyny saýlap aldy.

- Şo heleýe aýdyň, şu sözi üçin şu günden şeýläk meň itimiň özi ölse-de, ýa bolmasa, başga biri ganyna galsa-da, Şemşadyň adyna gidýär. Asyl indiden beýläk Goňurjaň bitiniň burny ganasa-da, Şemşat günäkär – diýdi.

- Heleý bilen deň bolsaň, seni heleýçe-de görmezler. Özüňçe bar-ýoguň bolar-bolgusyz gepini eşidip ýöryänçäň, itiňi daňanyň gowy dälmi? Töweregiňde dostdan duşman kân – diýip, Tüýliniň aýaly Aýjemaň ärine töwella gatyşykly akyl berdi.

Onýança Şemşat tarapdan haýbata ýugrulan täze habar geldi.

- Men ojagaz itiň özi ölýänçä garaşyp ýörmen. Menden başga ol itiň ganyna galjagam ýok. O tarapdan-a ýasy ýanyny ýere taşlap, ýaman arkaýyn bolsun, şol haram it öldügi menden görübersin. Işşalla, ajaly menden. Nesip bolsa, sanalgý demi bardyr. Uzak uwlamaz.

Bu gürrüňleriň birýan çeti Şemşadyň äri Amanýazyň gulagyna hem ýetdi. O-da öz gezeginde:

- Ýer-ow, söwdüгим, indi kim bilen näme diýişýäň? Özüň-ä şer tapsaň, toýa gitmeli däl sen.

Näme-de bolsa, soňy bir düz bolsun! Kimligiňi, nämeligiňi bildirmän yza çekiläýme! Basylaýma! Gidişiber! Diňe öňe! – diýip, kinaýa bilen duzlady.

- Waý, goý, sen bir gepleme! Sen gepleseň, içim tüteýär. Arkamy tutup, tarapymdan çykyşyňmy şü? Saňa akyl satyp, many-many gürle diýseň. Wah, gara bagrymy gan edip, dirije ýakan-a sensiň-le meni – diýip, Şemşat şo bada äriňiň sesini sem etdi.

Garaz, Tüýli bilen Şemşadyň arasynda gaýybana söweş başlandy.

5.

Kasymyň öýde öz etmeli işleri bar. Ilki bilen iki sany göleli sygyr hem-de bakyda duran üçýaşar öküz. On-onki sany towugam bar. Ine, şulara ot, ýım, suw bermek, ýataklaryny arassalap, dersini çykarmak Kasymyň boýnunda. Mellegi agdarmak, ekinlere seretmek, dökün döküp, suw tutmak ýaly işleri hem Kasymdan başga edýän ýok. Günüň dowamynda iki gezek “Ýüzükýitirene” gidip, galtagy mas ýükläp, mal oty ýygyp gelmelem Kasym. Onsoňam hojalyk bi. Başga-da ownuk-uşak iş çykyp dur. Olaryňam bir gyrasynda Kasym durmasa, bitjek gümany ýok. Käte goňşy-golamlar bir ulurak işiň düýbünü tutsalar, el kömegi diýip, oňa-da Kasymy ugradýarlar.

Baýak bir gün Jemşitler täze salan tamlarynyň üstüni suwanlarynda ýowar etdiler. Şonda Kasym hezil berdi. Suwaýanyň tam bolsa, çekýäniň laý bolsa, onuň ýeňil ýeri-hä ýokdur-la welin, şol gezek bu işiň iň agyr ýerinde Kasymy goýdular. Ol işden basylanok. Işiň agyryna, ýeňiline hem seredenok.

Işdir-dä. Edibermelidir. Kasym haýdap ýör. Käte bir Baky gelip: “Ýadan bolsaň ýerimizi çalşaly” diýip, gulagyna gygyryp gidýär. Beýleki oglanlar bolsa, muňa eşitdirmän, ýeňsesinden gürrüň edýärler.

“Atalygyň şu ogly edil traktor ýaly işleýär. Ýadamany, ýaltanmany bilenok”.

“Maňlaýy güýçli bolup, kör düýesi köprüden geçäýse, heleýine iş ýetirmez”.

“Muňa heleý bolup geleniň gurdy gündiz uwlar. Sebäbi kim bilen näme gürrüň etseňem, Kasymyň eşitjek gümany ýok”.

“Ýöne muňa heleý bolup geljek tapylarmyka?”

“Hawa, tapylar. Gyz bilen duza gytçylyk barmy nä?! Nädersiň, Kasym bir ýerlerden özi ýaly depme ker bir gyzy tapaga-da, heleý edip alaýsa?!”

“Ikisem ker bolsa, baý, gyzykly bolar-ow. Göz önüne getirip gör, bir zady düşünişmek üçin bütün ili örüzip, biri-biriniň gulagyna gygyrşyp dursalar”.

“Öňem bir ker bazara barýan eken. Gidip barýarka, önünden başga bir ker çykypdyr diýýä. Onsoň bärden barýan ker aňyrdan gelýän kerdən soraýarmyş: “Bazardan gelýänmi, how?” diýip. Olam jogap berýärmiş: “Aý, ýok, men-ä bazardan gelýän” diýip. Onsoň bärden barýanam: “Aý, näbileýin, how, bazardan gelýämikäň öydüp soraýdym” diýipdir diýýä. Ha-ha!”

“Muň maňlaýyna ýazylanam özi ýaly bolaýsa, şol iki kerin gününe düşjek-dä.”

Eşitmesine-hä bu gürrüňleri Kasym eşidenok. Ýöne duýýar. Özi hakynda ýakymyz, kemsidiji, ýaňsyly gürrüň edilýändigini oglanlaryň syrly garaýyşlaryndan, batnyksyz gülümsireýän

ýüzlerinden görüp dur. Kasym gaýtawul berenok. Olar bilen deň sanaşyp durmaga onuň ýagdaýy ýok. Ýeri, nädip düşünişjek?! Olaryň bir sözi eşidilse, iki sözi gulaga ýetenok. Onsoň gulagyňy tutup, “ä” diýersiň, muňa-da gülüşerler.

Kasymyň bir klasda bileje okan oglan klasdaşlarynyň tas hemmesi diýen ýaly öý-işik boldular. Klasdaş gyzlarynyň ählisi gelin bolup, bir öýüň törüni bezäp otyr. Ýok, ählisi däl, Batyr jellabyň gyzy Näzik goňşy oba durmuşa çykyp, baş aýdan soň aýrylyşyp geldi. Sebäbini bilýän ýok, ene—atasyndan soramaga çekinýärler. Özem bu barada hiç ýerde dil ýaranok. Klasdaş oglanlarynyň biri bolsa, entek öýlenip ýetişmäňkä işleýän edarasynda ogurlyk bilen tutulyp, ýyl ýarymlyk türmä diýip gitdi. Gitmedi-de, has dogrusy, äkitdiler. Başga bir oglan klasdaşy sopbaş ýetim. Il içinde egnini gysyp ýör. Eli ýuka, pukara diýmeseň, ulugyz ýaly ýuwaş, oňat oglan. Atly-ýaragly ugruna çykýan ýok onuň. Soňky döwürde oba içinde kän görnenok welin, talap diýip, şähre—beýlekä siňdi öýdýän.

Emma, Hudaýa şükür, Kasymyň ene—atasy aýatda diri. Özleri açyk pyşgyrmasa-da, olaryň Kasymy gözli-başly etmegiň ugrunda gezip ýörendikleri kesesinden belli. Deregini başga hiç bir zat tutup bilmejek bu tolgundyryjy hem begençli habary oňa hiç kim aýdanok. Özi ýürejigi bilen duýýar. Ýöne utanyp, bilmediksirän bolup ýör. Duýmaz ýalam däl. Soňky döwürde ejesi onuň egin-eşigine aýratyn üns berip başlady. Baýak täzeje köwüş bilen iňneden çykma penjek—balak hem äberdi. Ejesi bilen kakasy indi Kasym bilen mähirli,

mylakatly gürleşmäni çykardylar. Ejesiniň buýsançdan hem guwançdan doly garaýyşlaryny Kasym günde telim görýär. Kakasam indi oňa öňküleri ýaly ýüz bermän ýörenok. Gürrüňçilikde ýa bir işiň başy tutulanda çagasyradanok. Hamana, uly adam bilen gürleşýän ýaly, çynlakaý gürrüň edýär. Hatda Kasyma maslahat salýan wagtam bolýar. Arada atam eýýamda agaç–ugaçdan ugralla dikeldilip, kim bilýä, ne söwdalary başdan geçiren, indem könelişip, itseň ýykyljak bolup duran mal ýatagy täzelemek barada gürrüň gozgaldy. Şonda kakasy:

- Kasymguly! Ýatagymyz-a halys lagşady. Bu gün bolmasa, ertir gürpüldäp gaýdar. Hany, muny näderis? – diýip, çyny bilen sorady.

- Muny ýykyp, ýerinden täzesini salmaly – diýip, Kasym teklipti.

- Wah, on-a özümme bilýän-le. Ýöne nireden salmaly, nähili pormyda bolmaly, şony gowja pikirlenmeli.

Kasym täze ýatak barada ozaldan ýüreginde besläp ýören ähli etsem–petsemelerini orta goýdy. Kakasam häsini berdi.

- Ýerini beýgeltmeli!

- Hökman beýgeltmeli. Zeý çykmaz ýaly gowy bor.

- Kerpiçden salmaly!

- Hawa, bişen kerpiçden etmeli.

- Ulurak, giňiräk bolsa...

- Dogry aýdýaň, soňlugy bilen maly köpelderis, giňişiräk etmeli, dar bolmasyn.

- Towukketegem aňryk göçürmeli!

- Onsoň?

- Hajathanañ ýerinem üýtgetmeli!
- Hajathanañ özünem täzelemeli bolar.
- Gowaçanam bu ýere däl-de, ana, hol ýere

basmary!

- Dogry. Dogry şo. Nesip edenden şeýtmeli.

Kasym kakasynyň soňky sözlerini aýyl-saýyl eşi-denok. Ýöne kakasynyň ýüz-gözündäki, hereketlerindäki makullaýjy alamatlary görýär.

Indi ejesiniňem gepi-sözi üýtgäp, birhili dili süýjäpdir. Kasymyň boldumluja göwresine, uzyn boýuna guwanyp seredýänligi bes-belli. Muny görmese-de, Kasym duýýar. Garaz, öýerjek bolýarlar. Nirä barylýa, kim üçin söz aýdylýar, belli däl. Ýöne gelinlik gözleýänleri çyn.

Öňler-ä gelinlik diýlende nämüçindir Kasymyň göz önüne goňsulary Kerwen agaň kiçi gyzy Akmaral gelderdi. Öz ýanyndan başa bararyndan barmazy ýakyn hyýaly söwda baş goşardy. Soň bir sähetli gün Akmaraly daş oba durmuşa çykardylar. Şonda Kasymyň ýüreginiň bir gizlin ýeri çalaja “jigg” edip gitdi. Bolany. Başga hiç zat üýtgemedi. “Guly hyýal öldir” diýen ýaly, Akmaral baradaky bitjegi-bitmejegi gümana bir kör islegiň ýesirliginden boşap bilmedi. Çendan atasy öýüne görüşmäge gelyän Akmarala pynhan-pynhan seretmesi-de soň üçin.

Aýal edinmek, öý-işik bolmak, güzeran dolamak barada Kasymyň öz pelsepesi bar. Pelsepe-de däl ol, häki bir hyýal ýüwürme. Gelinlik diýlende Akmaral gözünüň önünden üç hatar geçip gidýär. Öý diýlende ýene Akmaral. Biş-düş edip, öýe serenjam berip, girip-çykyp ýören, ýaşmakly-zatly Akmaral. Güzeran agzalanda ilki bilen hyýalynda bir süri mal

janlanýar. Soňam güžžüldedip, sygyr sagyp oturan Akmaral.

Akmaralyň bu zatlardan bihabardygy, hatda Kasym diýen biriniň bary-ýogy hakynda birjigem pikir etmän, göwni bir ýaly gezip ýörmegi bu gulagy agyr oglany käte kejikdirýär. Käte bolsa bu pikirlerini Akmaralyň duýaýmak ähtimallygy gorkuzýar.

Kasym o diýen gorkak bolmasa-da, çekinjeňdi. Eýse, Kasymyň ýerinde bolup, Akmarally meselede gorkmajak barmy?

6.

Şemşadyň oturyp-turup mazasy bolmady. Ol öýünde karar tapman, Kümüşüň ýanyna gitdi. Gapdal goňşularynyň ikisi bilenem Şemşadyň weji ýok. Sag tarapky goňşulary bilen-ä asyl gatnaw hem edenok. Barmyňam diýenok. Onuň bilen haçan nämäniň üstünde dawa edip, tersleşendigi Şemşadyň ýadyna aýyl-saýyl düşenok. Çaga üstünde bolaýmasa. Çep gapdalyndaky goňşusy bilen bolsa enteg-ä çürt-kesik tersleşenok. Arada tersleşäýmeli hem boldy. Şemşat bu goňşusynyň ýanynda Gүjүk agalaryň ortanjy gelni Dүrnabat barada aýtmasyz, ýakymсыz bir gürrüň edipdi. Özünden toslamandy. Ilden eşidenini aýdypdy. “Bilmedik bolgun, gyýw. Onda-munda ýaňrap ýörme. Gürrüň şu ýerde galsyn” diýibem birki gezek berk sargyt etdi. Bi albassy heleý bolsa Şemşatdan eşidenlerini şo günüň özünde gyzgyny bilen Dүrnabada ýetiräýse nätjek?! Aýdylan gürrüňi

gylyny gymyldatman ýelmemek gowy däl, bu darsdaban, ataýry heleý onam etmändir. Birgiden bolar–bolgusyz zatlary toslap, goşup, Şemşadyň diýmedik, hatda kellesine gelmejek gürrüňlerini diýdiripdir. Dürnabat bilen gyrlyşdyrjak bolýanlygy bes–belli. Niýeti gowy däl. Gepçi, arabozar, görüp! Ýene Şemşat geçirimlilik etdi. Dübläp, üstüne barmady. Tersleşmedi. Heňkirip, içini sowatmak üçin dili gijäp, içi byjyklap duran-da bolsa, goýberen hatasy sebäpli hyrçyny dişledi-de, oturyberdi. Arman çekdi. Örtendi. Goňşusyny welin, mazaly tanap goýdy.

Ozalky endigi boýunça ol Kümüşin ýanynda-da ilki goňşularyndan zeýrendi. Esasanam araky myjabaty üçin çep gapdalyndaky goňşusyny Hudaýa tabşyrýandygyny gaýta–gaýta ýanjady. Soň Kasymyň ejesi Aknuruň üstünden düşdi. Ýok, Aknurly gürrüňi özi başlamady.

- Hol günki gelen haýsy Aknur eken, gyz? – diýip Kümüş gyzyklandy.

- Haýsy Aknur bor öýdýäň?! Ynha, şü gaýraky Atalygyň heleýi Aknur.

Şemşat Kümüşin “O nämeüçin gelipdir” diýen soragly garaýşyna sorag bilen jogap berdi:

- Nämeüçin gelendir öýdýäň? Heý, şo heleý idili gürrüň bilen gelermi?

- Gudaçylyga gelendir. Kasym üçin. Şeýlemi?

Şemşat gapdalynda tüpeň atylan deý ziňk edip gitdi. Ýüzi böz–ýaz boldy. Gaşlary çytyldy. Ýüreginiň gürsüldisi güýçlendi. ”Kimden eşitdik-ä, gyz? Ýa çaklap urýamyka? Ýa bolmasa eýýämhaçan hemmesiniň aňrsyna çykyp, indem muny meň

agzymdan eşitjek bolýarmyka? Heşelle kakmak üçin edýämikä?” diýen sowallaryň ejirini çekip oturşyna, eliniň titrýänini bildirmejek bolup, başbogusynyň daňysyny täzeledi.

- Kimden eşitdiň, gyz, muny? – diýende sesi sandyrap çykdy.

Kümüş müýnsüz, arkaýyn gürlledi.

- Aý, ýok, hiç kimdenenm eşidemok. Öz ýanymdan gudaçylykdyr öýdüp otyryn. Bildimmi?

- Ýa eýýäm şolar ýaly gürrüňler ýaýrap, men ondan bihabarmy? – diýip, Şeşat, garaz, anyklamak isledi.

Kümüş ör-gökden gelip:

- Goýsana, gyz, ýok zat nireden ýaýrasyn?! Senem bir zat tapaýýaň oturan ýeriňde – diýensoň, ol biraz ynjalady. Onsoň il içinde bular ýaly gürrüňleriň ýaýramanlygyna bolan ynamyny berkitmek hem-de beýnisiniňmi, ýüreginiňmi, bir ýerlerinde çykman ýatan münkürligi derbi-dagyn etmek maksady bilen:

- Onda sen nireden aldyň bi gürrüňi? – diýdi.

- Aý, näme, ogly ýetişen gyzy ýetişeniňkä köplenç gudaçylyk üçin barýa-da. Aknuram döwletli ýerler diýip, size geläýendir öýtdüm – diýip, Kümüş çekinibräk jogap gaýtardy.

Şundan soň-a Şeşat hasam arkaýynlaşdy. Ozaldan taýynlap goýan sözlerini huşuna getirmek üçin gözlerini süzdi. Bogazyny arçap, sesini durlady. Hekgerip:

- Gudaçylyk diýýäniň çalarak ugrundan barýar – diýdi.

Kümüşin bilesigelijiligi artdy. Ol Şeşady gürletmäge ilgezik boldy.

- Bilýän-ä men, Aknur Kasym üçin gelinlik gözleýändir – diiýp gürrüňi gyzykdyrды.

- Hawa. Bilipsiň. Gelinlik gözleýäni çyn. Ýöne gelinlikden öň doga-tumaryň ugruna çykypdyr.

- Doga-tumaryň?

- Hawa, doga-tumarsyz saçagynyň açylmajagyna akly ýetipdir.

- Waý, Alla-a! – diýip, Kümüş ýakasyny tutdy.

– Hakyt şeýlemi? Saňa doga alyp ber diýdimi?

Şemşat ykjamlandy.

- Neme diýdi, siziň ataň öýňüz tarapda diýdi, güýçli işan bar diýýäler diýdi. Menem Esen işandyr ol diýdim.

Şemşadyň atasy öýi bu ýerden uzakda bolup, hakykatdan hem ol obada Esen işan atly köpe ýaramly biri bardy. Bu barada Kümüşem azda-kände bilýän eken.

- Hawa, Esen işan diýib-ä eşidýäs. Gören adamymyz däl.

- Ata-babasynyň gurbany bolaýyn, aňyrsy ýanyp duran güýçli işan. Özem garaçydan çykan.

- Dogrudyr. Onsoň? Aknur näme diýdi?

- Aknurmy? Neme diýdi, hawa, şol Esen işan diýdi. Şony göräýjekdim diýdi. Işanlyk näme işiň bar diýsem, Kasymguly jany gözli-başly etjek bolýan welin, baran gapym ýapyk diýdi. Işan aga ýykylyp, bir doga-tumar alaýsam diýdi. Ýolumyz açylyp, bizem bir ile meňzesek diýdi. Gaýrat edip, öňüme düşäýseň diýdi.

- Sen näme diýdiň onsoň?

- Näme diýeýin? Ýok diýjekmi? Daşymdan bor diýsemem, içimden, haý, näbileýin, depme keri doga-

tumar heleýli edibiläýse ne ýagşy diýip otyryn. Gyýw, gürrüň ikimiziň aramyzda galsyn welin, petigara baran ýerinden kowulýar – diýip, Şemşat soňky sözleri ýarym pyşyrdy bilen aýtdy.

Kümüş aýal nebsagyryjylygy bilen:

- Wah, wah-eý! Aknur görgüli aljyrap, ugruny ýitirip ýör oguşya. Özüň abraý berewer, Allajan! – diýdi.

- Ugruny ýitirip ýörmi, tapyp ýörmi, biz-ä bilmedik. Alla sowsun! Daş etsin! – diýip, Şemşadam özüçe dileg etdi.

- Gyýw, onsoň nememi, bi Esen išan diýýänleri duza dem salýamy? Ýa oturan ýerinde okap berýämi? Dogtora gatnan ýaly oňa-da zol gatnap ýörmelimi? Ýa bir baraňda belliňi edýämi?

- Näme edýänin-ä biljek däl. Ýöne gaty güýçli işandygyny biläý! Haçan barsaň, işigi adamdan doly. Bi görülen däl. Ho-ol itiň ölen ýerinden gelip durlar. Galyň bende zir-zöwran. Ynansaň, gyz, hakyt zynjyrlaýmaly zyr dälinem açýamyş. Güýçliligi şol. Güýçli bolmasa, millet bary išan aga diýip, işiginde goş basyp ýatmaz-a. Dogry dämi?

- Dogry. Hak gürrüň. Güýçliligine şekimiz ýok – diýip Kümüş goldady.

- Hol arada ysmaza ýolugan birini eltipdirler. Wawwasy bar ýaly göterilip eltilen hassa şo günün özünde bökjekläp, ylgap gaýdypdyr. Tebipçiligem edýär. Deminiň güýçlidigine gümanym ýok, ýöne išan agaň elem gaty sebäpli. Baran haýyr tapýa. Çagasy bolmaýan-a ýüzüniň ugruna duza dem salaga-da, okap goýberýär. Öň çagasy bolmadyk heleýleň išan agaň

duzuny alansoň, topugyna gan degmedigini tapmarsyň.

Şemşadyň gürrüňlerine şunça belet bolsa-da, Kümüş onuň Esen işan barada aýdanlarynyň hemmesine güp ynandy. Göz önünde milletiň derdine dowa üçin hudaýtarapyn iberilen işan aganyň hiç kesinäkä meňzemeýän keşbi janlandy.

- Waý, Allajan-eý, ana, hakyky gudrat. Aknur ýykylmaly ýerini tapypdyr.

- Kümüşin soňky sözleri Şemşada ýakmady. Hamana, Aknur hakykatdan-da oglunyň derdiniň dep bolmagy üçin işan agalara gidip barýan ýaly, ol goňsusynyň pikirine garşy gitdi.

- Işan agaň Aknura nepi degäýermikä? Men-ä deger öýdemok.

- Wi-iý, nädäýdiň, gyz? O nämüçin? – diýip, Kümüş muňa allaniçigsi boldy.

- Sebäbi Hudaý oň çagasyny ýaradan mahaly kerligi keýpine berendir öýdýäňmi? Şeýtdigi, saňa heleý ýok, sen müjerret ötmeli diýdigi. Onsoň sadagaň gideýin, işan aga ýanyp duran ot bolanda-da, gije-gündiz Gurhan okap, düwünçek-düwünçek doga-tumar berende-de Aknura ýeke şaýylyk peýany bolmaz.

Bu pikir bilen Kümüş hiç hili ylalaşmady. Ýakasyny tutup, içini çekdi.

- Toba, toba! A gyz, agzym-burnum gyşarar diýip gorkaňokmy? Birden işan aga göz görkezäýmesin. Sen ilki Aknury işan agalara elt, doga-tumar alyp ber, soňuny gör, onsoň geple.

Şemşat öz pikiriniň dogrudygyny tassyklaýan delil hökmünde şeý diýdi:

- Hudaý Aknuryň ogluny ker edip ýaratdymy? Heleýsiz ötmeli diýen manysy barmy şuň? Bar. Onsoň işan aga heleý tapylar ýaly doga ýazyp berse, Hudaýyň garşysyna gitdigi bolmazmy?

- Onçasyny biljek däl. Ýöne maňlaý işidir. Bilip bolmaz. Bagty işläp, öýlense, nä öýlener oturybiýr. Ol-a ker ekeni, onça ýok ýarty-ýurty adamlaram öýlenip, illenip, il biri bolýarlar. Eger öýlenmek nesibesi ýok bolsa, başga gep – diýip, Kümüş öz pikirinde galdy.

Şemşat biraz ylalaşan ýaly etse-de, barybir şo perdeden gopdy:

- Bary–geldi, işan agaň keramaty bilen öýlenäýse-de, heleýi uzak durmaz. Kere kim heleý bolsun? Hany, aýt! Indiki heleý bolýan ganjyklaň birnäçesi synasy sagat, şatyr ýaly ärde durýamy diýsene.

Şu ýerde Kümüşin: “A gyz, Aknurdan-a bir ýanan ýeriň bar öýdýän. Náme, o görgüli bereniňi iýmedimi?” diýip sorasy geldi.

- Küpür geplän bolsak, günämizi geçeweri, işan aga! Ata–babaň gurbany bolaýyn! Biz bilen deň bolmaweri, işan aga! – diýip, Şemşat pessaý ses bilen Esen işana gaýybana ýalbardy.

Náme-de bolsa Şemşadyň Kasyma bolan garaýyşy Kümüşin maňzyna batmady. Gulagynyň agyrlygy Kasymyň aýbymy nämä? Ýaradanyň beren derdi–emgegi üçin bendesi günäkär däl ahyryn. “Dert berer dermany bilen” diýipdirler. “Bendäm bendäme sebäp” diýen gürrüňem bar. Alla işan agany sebäp etse, Kasymyň işi şowlap, gulagy jam ýaly bolar gidibiýr. Bilse, Esen işana Şemşadyň özi baryp

ýykylmaly. Gyzy Gyzylgüliň dili diýenini edenok, peltek. Aýtjak gepini oňly áydyp bilenok. Üstesine “r” harpyna-da dili öwrülenok. Ýetişen gyzyň şeýle ýagdaýdaka, ýeri, seniň il bilen näme işiň bar? Git-de, ilki bilen öz gyzyň aladasyny et!

Kümüşin Şemşada gahary geldi.

- Gyýw, ilki özüň gitmeli ekeniň-dä – diýdi.

- Nirä?

- Esen işanlara diýýän, ilki özüň gitmeli ekeniň.

- Nämüçin?

- Gyzylgül üçin. Belki, haýyr tapardyň.

Şu ýerde Şemşat başga adama öwrüldi oturyberdi. Kümüş onuň gözlerinde kyn güne düşüp, bir alaç gözleýän, ýöne näme ederini bilmeýän, bir mysapyr aýalyň keşbini gördi. Ozaldan tanap ýören goňsusynyň häzirki halyny, megerem, ömründe ilkinji gezek görýänligi üçin oňa nebsi agyrdy.

- Haýyr taparmykam? – diýip, Şemşat ünjä gidip, çyny bilen sorady.

- Hawa, taparsyň. Özüň áydyp otyrsyň-a, demi güýçli diýip. Ysmaz bolanam ýöretdi diýdiň-ä. Zyrrajym dälini açýany çyn bolsa...

- Çyn, çyn.

- Onda näme?

- Aý, şü ýaga depjek ýaly ýáýdanyp otyryn.

- Waý-eý, nämeden ýáýdanýaň, gyz? Saňa-da düşer ýaly däl.

Şemşat gorkusyny mälim etdi.

- Ters täsir ederinden gypynç edýän. Doga güýçli zat, gyz. Birden ters düşüp, lal-jim bolup

oturaýmasyn diýip çekinýän. Göze görnen gyz, ötmeli, geçmeli...

Şemşadyň ýaýdanjy Kümüşi oýa batyrdy.

- Işan aga ýykylyp baranlaň içinde dogasy ters düşen ýa zyýan tapan barmyka? – diýip, ol gyzyklandy.

Bu barada anyk bilmänligi sebäpli Şemşat pylan zat diýmedi, gümp-samp etdi.

- Ýok bolaýmasa. Ýokdur. Bolsa, eşdiläýjek ýaly.

- Menem şony diýjek bolýan. Ýokdur. Ras, il haýyr tapýan bolsa, senem ilň biri borsuň. Netiňi gowa tutyp bar. Onsoňam çynyň bilen ynanmalymyş, gyz. Ynanman baranyň peýdasy ýok.

- Wah, ynanýan-la. Öňem telim şaýlandym şuň üçin. Gyrandegen, göwnüme ýok zatlar gelip, ýene oturyberýän. Hiç aýagym çekenok.

- Göwnüňe getirseň-ä, bolmaz-la.

Edil şol wagt tamyň arkasyndan öwrülip, Kümüşiň äri Gurban geldi.

- Salawmaleýkim, ýeňňe! – diýip, ol gele-gelmäne Şemşada salam berdi.

- Äleýk! Saglykmy, Gurban, oňatmy?

Gurban agzyny çalaja gymyldadyp, “Şükür!” diýdi-de, Kümüşi gyssady:

- Meň eşiklerimi ütüklediňmi? Bol, çaltrak, bol, başlyk garaşyp dur. Gitmeli.

Kümüşiň ynanmak, göwnüňe getirmek, haýyr tapmak ýaly zatlar baradaky soňlanmadyk gürrüňi jedel bilen dowam edesi geldi.

Şemşat bolsa jedelden ellibizar, oňly salam-helik alyşmanlygy hem kân bir ýüz bermänligi üçin

öz ýanyndan Gurbana gahar edip, öýüne gaýtdy. Gelýärkä Kümüşin: “Netiňi gowa tutup bar” diýen sözleri ýadyna düşüp, ony özüçe elekden geçirmäge synanyşdy. “Şü heleýem mynny-mynny edip, ýaman köp kümsükleýä. Netiňi gowa tut diýen bolup, näme diýjek bolduka? Meň netim bilen näm işiň bar?” diýip, pikire çümdi.

7.

Bir Kasymy öýereniňden onuň yzyny basyp gelýän dört ogly öýli-işikli edeniň aňsat düşer. Kasymyň özi ýaly biraz nemeräk maşgala tapmak kyn. Tapmagam kyn däl, onuň ene-atasyna hä diýdirmek ýeňil bolmaz. Iş, ine, şunda bar. Sen soňky dört ýigdekçäni alada etme. Olar saňa tekge berse, berer, ýöne yük bolmaz. Sen ile çykyp, aladasyny etmäniňde-de, olara heleý boljak kel gyrnak tapylar. Olar sensizem öz günlerini görer. Niýetiňde bolsa, hersini bir-ä däl, ikem öýerip bolar... Häýt, häýt, gatyрак gitdiň öýdýän, Atalyk!

Kasymyň deň-duşlarynyň içinde birlän-ikilän bolaýmasa, aýagy duşaklanmadygy ýok. Ýaş gidip barýar, ýaş! Kasymyň ýaşyndaka Atalygyň iki çagasy bardy. Ýaşyň gidenem hiç, eger synasy düz bolsa, Gepi-söz-ä dura-bara düzelişer-le welin, şü gulagynyň agyrlыgy bar işi bökdäp dur. Munuň kör düýesini köprüden geçirjek bolsa, Aknuryňam kowlan ýeri köp bolaýmasa. Ýöne, kowulsa-da, nätjek, duluňa bir gara geçirmeseň-ä, bolmaz.

Arada Tagan aga-da gelip, utanman, sakgally-sarmykly halyna:

- Atalyk, ol ogluňa heleý alyp berseň, işiňi köpeldersiň. Şu wagt diňe özüni ekleýän bolsaň, soňlугy bilen çagalarynam eklemeli bolarsyň. Iň gowsy, birbada muny goý-da, beýlekilere hüjüm et. Öýeriniň yrsgyny aýryber. Ýogsa, bu olaryň önüni gabzar durar. Maňlaýyna müjerret ötmeli buýrugy ýazylan bolsa, ikimiziň çärämiz bolmaz. Menden maslahat sorasaň, şeýt! – diýýär.

Ýeri, senden maslahat soraýan barmy diýsene! Aknur bir eşitsin şuny! Edil ýöne sakgalyňdan hiňňildik uçaýar. Hataryň ýaşulysy bolup otyr welin, tapýan gürrüňine seret! Gaty görer–beýlekem diýenok. Göni ýüzüne seredip, diýjegini diýip dur. Şuňa Atalygyň bijaý gahary geldi. Entegem Tagan agaň ýaşyny sylady. Ýogsa, “Ýetmiş ýaşapsyň welin, özüň heleýsiz oňup bilermiň?” diýäýmeli. Oňup bilmejegi görnüp dur. “Ýekelik – Hudaýa ýagşy” diýipdirler. Heleý diýeniň bir höwürdir. Tä ölýänçän gerek zat.

Tagan aga bir gepinde “Soňlугy bilen çagalarynam özüň eklemeli bolarsyň” diýipdi. Onuň şo diýýäni–hä ugrunda bar. Atalyk öz gününü özi tigirläp, eklenç edip ýören Kasymy göz önüne getirip bilenok. Eýsem-de bolsa, sowady, hünäri bolmadyk, üstesine-de gulagy agyr oglan günemasyny nädip dolasyn? Şageldi mugallymyň aýdyşy ýaly, hat–petegini düzedişdirip, maýyplyk hatyny alsaň, hökümet kömek puluny berse, bererem. Eger şol haty almaga haky bar bolsa, hat-petegini düzetmegiň-ä bir alajy tapylardy. Ýöne şu maýyp diýen at gowy däl. Iliň dili gursun! Aýyn bolmasa, “Pylanyň ogly pylany pylança manat maýyplyk pensiýasyny alýar” diýip,

galyň millet gürrüň eder. Hamana, o berilýän pul öz jübüsünden çykýan ýaly. Aslynda Atalyk bu çaga üçin beriljek kömek pula mätäç däl. Hudaýa ýüz-de münň şükür, eklenji ýetik. Emma Atalygam ýalança baky gelen däl. Ähtimal, sanalgy deminiň ýarpy gowragyny sanap ýörendir. Sanap, aňyrsyna çykyberen bolsa-da belli däl. Muny Atalygam, hiç kimem bilenok. Bir Alla bilýär. Atalyk muňa kaýyl. Bolubilse, bir başa – bir ölüm. Başga zat däl. Ol mundan gorkanok. Atalygy gorkuzýan başga bir ýowuz hakykat bar: ene–atasyndan jyda düşensoň, Kasymy kim eklesin? Kasymyň gününe it aglar! Maşgalasynyň gününü gök esgä düwjegi görnüp dur. “Agzy açyk aç ölmez” diýýärler. Dogrudyr. Her kesin yrsgyny Alla berýär. Muňa-da şübhe ýok. Ýöne bu ýagdaýy bilen Kasym nädip aýry öý-öwzar bolsun? Atalygyň ynjalýgyny gaçyrýan meseläň biri, ine, şu!

Muňa Şageldi mugallym:

- Şoň üçinem maýyplyk pensiýasy gerek – diýdi.

Jähennem, maýyplyk hatynyňam, kömek puluňam bir zady bolar. Ýöne gelinligi nireden tpmaly? Ýitigiňi haýsy gapydan gözlejek? Ýitik diýýäniň nähiliräk bolmaly? Lalmy, kermi, günmi? Hany, üýşüp ýatan lal, ker barmy? Ilki bilen, ine, şu meseläni çözmeli!

Aknur-a hol gün Şemşadyň gepini-gürrüňini hem ibaly düşündirip bilmeýän sakaw gyzyňa sawçy bolup gitdi-de, yzyny ýel çalmanka kowlup geldi. Atalyk oňa “gitme” diýip kân aýtdy. “Şolar birhili diktumşugrak görünýä” diýdi. “Göwnemezler. Entek howlukma” diýdi. Etmedi. Ynha, indem Mämmet

uzynyň ýaşy otuzdan agan garry gyzy Aknur üçin sawçy gitjek diýip, şaýlanyp otyr. Heý, boljak zatmy şü? Şü çaka çenli Mämmet uzynyň garry gyzyny sorap baryp, gurt bolup gaýdan barmy? Ana, Burkudyň ýoluna aýdylan ýaly, barany kowup, enesiniň duluny alyp otyr. Sen şir-peleň bolup barsañam, gaýdaňda tilkisiň. Pah, wagtynda o gapydan gaty kän aznawur kişiler ýüzlerini sallap çykyp gaýdandyr. Hany, şü heleýe düşündir-dä şony. Düşünip, aňyrsyna geçýär. Görüp-bilip otyr. Şonda-da “Aý, bir bagtymy synaýyn” diýýär. Bagtyňy synar ýaly, o nä utuşa goýlan lotoreými? Ýa Mämmet uzynyň gyzy ertekidäki şa gyzy ýaly äre barjak ýigidini synagdan geçirýärmí? Synagdan geçmeli pälwanam Kasymmy? Päheý-de welin!..

Atalyk: “Bi heleý gep ýassygy bolup, ili güldürýänçä pälinden gaýtmaz. Bir ýüregine düwdümi, soňuny görmän, düýbünü deşmese, ynjalmaz. Gitse, gidibersin, hany, göreli welin, gidişinden gelişi çalt bolaýmasa” diýdi.

Aknur Atalyga hä diýmedi. Üst-başyna serenjam berip, saçagyny täzeledi. Ýüzüni garaňka tutup, Mämmet uzynlara garşy ugrady. Tä barjak ýerine barýança diňe özi eşider ýaly sesde dodaklaryny münküldedip, bir zatlar okaşdyrdy.

8.

Mämmet uzynyň gyzy Aknuryň synasynda ýa akyl-huşunda göze dürtülip duran kem ýeri ýok. Ýöne mahaly bilen bu gyzyň bagty açylybermedi. Juwan ýyllary muňa söz aýdyp, atan oky boş geçen

ýigitleriň häzir ýapy ýaly ogullary, depe ýaly gyzlary bar.

Aknura ilki bolup söz aýdan, aýdan badyna-da it ýaly dalanan Ýagşynyň başga bir gyza öýlenenine on dört ýyl bolupdyr. Emma bularyň henize çenli perzendi ýok. Ýogsa, barmadyk tebipleri, ýykylmadyk öwülýäleri galmady. Dogtor diýýäniň-ä baýaky. Netije welin bolmady. Çünki, şu meselede aýaly däl-de, Ýagşynyň özi bedibagt eken. Köpelip, köl bolmak nesibesi munuň maňlaýyna ýazylmandyr. Şol sebäpli täzelikde Ýagşy inileriniň birinden ogullyk aldy. Elbetde, Aknuram bu zatlary öz eleginden geçirip otыр. Şol wagt Ýagşa ýyly söz berip, durmuşa çykan bolsa, bu gün haly niçik bolardy? Perzentsizlik dagyny çekip, örtenmezmidi? Elbetde, örtenerdi. Ýagşynyň halyna ýüregi awasa-da, perzentsizlik derdiniň şol gezek özünden sowlup geçendigi üçin Aknur şükür edýär.

Aknury aparmaga Çaryýar neresse-de bir hyýal edipdi. Ol bu gyzyň yşgynda saralyp-solup, üç aý diwana bolup gezdi. Her tarapyndan baryp gördi. Bolmady. Ahyrynda Mämmet uzyndan almytyny alansoň, gaharyna şäherde ýaşaýan daýzasynyň gyzyna öýlendi. Yzýany hem ulag heläkçiliginden ýogaldy. Maňlaýyna ömür ýyldyzy ir süýnen Çaryýaryň ýazylmanlygy üçin hem Aknur şükür edýär.

Şol haý-haýly wagt, sawçylaryň yzynyň üzülmeýän döwürleri goňşy obadan Begenç diýen bir görmegeý oğlan Aknur üçin ejesini bassyr üç gezek gudaçylyga iberdi. Abraýly, döwletli ýerler eken. Assyrynlyk bilen sorap-idänsoň, Aknur munuňam

hokgasyny önüne oklady. Begenji ýükisaman gördi. Indi seredip otursa, dogry edipdir, şol birmahalky Begenç häzir şäherde-de aýal saklaýar eken diýdiler.

Ýitigini Mämmet uzynlardan idäp geleniň, dogrusy, hetdi bar-da, hasaby ýok. Emma, gynandyryň ýeri, olaryň iň bolmanda biriniňem ýitigi bu ýerde däl eken. Olar gelmeli ýerlerini ýalňyşypdyrlar. Olaryň gözleýän ýitigi başga-başga gapylardan çykdy.

Şol kowulanlaryň içinde saçagyny açyp bolaýjak biri bardy. Ol gaýraky köçedäki Penjiniň daýzasy bolup çykdy. Mekdebi tamamlayan uçurlary Aknur şo daýzanyň Penjilere ýygy-ýygýdan keýpine diýen ýaly gezmäge gelýän ogluna ýüreginiň bir gizlin künjünden bilniksiz ýer beripdi. Ony her gezek göreninde ýüzi lap-lap gyzyp, otly köýnek geýerdi. Özünü ýitirip, erärdi. Aljyraňňy ýagdaýda ajylygy, süýjüligi düşnüksiz bolan bir gussa sebäpli örtenerdi. Ol oglanam Aknuryň syrly-syrly bakyşlaryny jogapsyz goýmady. Haýal etmän, ejesine Mämmet uzynlaryň öýüni salgy berdi. Ýöne Aknuruň ejesi “Entek başy ýaş. Okatjak. Işletjek. Häli-häzir gyz göçürmek niýetimiz ýok” diýip, olary sypaýyçylyk bilen ugradyp goýberdi. Soň Penjiniň daýzasy gara bermedi. Oglandanam habar-hatyr bolmady. Aradan ýoňsuz wagt geçmänkä oglanyň uly okuwlaryň birinde okap ýörendigini aýtdylar. Şeýdip, Aknury ýüpsüz kökerip, otdan alyp, suwa salan duýgular kütelişdi. Ýüreginde dörän şol kiçijik yşk közem öçüp gitdi. Öçmesine-hä, doly öçenok öýdýän. Sebäbi Aknur ol oglany käte bir düýşünde görýär. Öz düýşünde özüni hem görýär. Emma özüni häzirkisi

ýaly, terligini ýitirip, az-kem ýygırt atan hem ýarsan keşbinde däl-de, şo-ol birmahallarky juwan, sarç, entek çynlakaý ejir çekmedik, durmuşyň uly gussalaryna dahyly bolmadyk görnüşinde görýär.

Soňam Aknuruň garamatyny ynanyp bolaýjak ýigitler tarapyndan eli saçakly gelenler boldy. Ýöne edil ters doga edilen ýaly, hiç biri başa barmady. Başa barsa-da, barardy, Aknur olaryň içinden özüni rowa görer ýaly hiç kimi tapmady. Ejesiniň: “Şular erbet ýerler däl ýaly. Sorap–idäp göräýeli” diýenlerine hem näme üçindir kes-kelläm göwnemedi. Wagıt geçdigisaýy ýat myhmanlaryň bu gapyny kakmalary hem seýrekleşdi. O barmana-da ýüz gapa baryp, ýüz tapman, kowulanlar gelşip başlady. Olara-ha asylym ýyly söz berip boljak däl. Kowlan ýeri kän bolsa, hersiniň bir emmasy bardyr. Emmasy bolmasa, kowulmazdy.

Baýak, hol günem telpegagan bir şäherli üçin geldiler. Birem däl, iki geldiler. “Garyndaşlyk açaysak” diýşip, oýkanjyraşyp otyrlar. Şuňa Aknur gaty namys etdi. Kim gelenem bolsa, şu çaka çenli telpegagan gelmändi. İn ýaman ýerem, ejesi: “Hany, özi bilen geňeşip göreli” diýip, bulaşdyryp barýar. Bir agyz: “Bolanok! Göteriliň!” diýip, çöp döwen ýaly edäýmeli welin, diýibilmän, ýaýdanyp otыр. Onsoň Aknuryň özi daş işikde durup, çagyrylmadyk myhmanlar eşidäýer ýaly sesde: “Utananoklaram. Her kim öz deňini bilse, ýagşy. Ýa bizi hiç zat bilmeýän samsyk hasap edýärlermikä? Adam pahyr ölmese, her zat görjek ekeni. Daş edewersin!” diýip hüňürdäberdi. Şondan soň olaram ýakalaryna tüýkürişip, derrew

ýeňselerini el ýaly etdiler. Muňa-da Aknuruň ejesiniň girre gahary geldi.

- Sen, gyz, öz çeniňi bil! Ýaşyňdan habar al, ýaşyňdan! Haýsy-haçana çenli beýdip, ejeň duluny alyp oturjak? Töweregiňe seret, utan, aýp et! Bolman, indiden soň seni hanyň boýy ýeten boý ogly üçin idärler öýdýäňmi?.. Eşitdim, eşitmedim diýme, şu günden şýläk heleý üstüne aljak diýip gelselerem, ýok diýmen. Pikir etme, edil ýöne daşyňy dolaga-da, bukjaňy eliňe berip goýberäýerin. Bolan bolşuny, gyz, mün. Be-e, bolmaz-a – diýdi.

Diýende näme? Diýse, diýibersin. Aknur ejesine belet. Oňky kiçi dilden bärde. Boş haýbat.

Özüni şunça arkaýynlyga saljak bolsa-da, şol gezek Aknuruňky bolmady. Kejebesi daraldy. Ünjüsi artdy. Ol özüniň alyslarda galan ýaşlygyny ýatlady. Bigam ötürilen şo-ol juwan ýyllaryna dolanasy geldi. Şol haýp geçen ýyllary täzedan ýaşasy geldi. Özüne hyrydar göz bilen bakan ýigitleri ýañadan synap, sawçylyga gelenleri ýene bir gezek diňläsi geldi. Geçmişe dolanmak islegi ýönekeý bir höwes. Gury ham-hyýal. Oňlulygy wada bermeýän syrly gelejegiň nämälim gorkusy çig süýt emen adama öten günlerini küýsedýär.

Aknuryň agysy tutdy.

9.

Esen işanyň dogasy Şemşadyň gyzy Gyzylgüliň bagtynyň açylmagyna sebäp bolup bilermi? Kümüşin aýdyşy ýaly, bu gyzyň

peltekliginiň, sakawlygynyň emi išan aganyň dogasynda bolmasyn? Şeýlemikä?

Esen işanyň güýjüne bolan ynamy Şemşadyň ýaýdanjyny zym-zyýat etdi. Göze görnen gyzynyň indiden soň diliniň düzeljegine münkür gitse-de, onuň bagtynyň açylyp, döwletli bir hojalygyň keywanysy bolup biljekdigine degerli şübhe tapmady. Işan aga sähel ýardam etse bolýar. Galanyny Şemşadyň özi alyp çykar. Gyzylgüliň, tüweleme, Aýdan ary, Günden dury görki bar. Nury meşigiň üstünden gyzgyn ýag dökülip, ýüzi-gözi bütün endamy bilen alabeder bolup ýanan yşnaksyz yşaratyna-da är tapyldy. Wah, adamyň owalebetinde iki barmak maňlaýy işlesin!

Şemşat indi oturyp hasap edip görýär welin, asyl garyndaşlyk açmak üçin bu gapyny kakanlaryň içinde saýlap–seçer ýaly sawçy bolmasa nätjek?! Äri Amanýazyň-a göwni bir ýaly. Ýetişen gyzynyň aladasyny etmelidir öýdenok. Gaýtam:

- Heleýleň işine goşulyp bilmen. Goşulsam, ýene men günäkär bolaryn – diýip, ters gürrüň tapýar. Onuňky düşnükli, şu meselede ähli zady Şemşadyň boýnuna goýup, özi gyrada galjak bolýar. Şemşadyň:

- Men-ä Esen işana ýykyljak. Şondan haýyr tapýan kän. Allajan, belki, şu albassyň maňlaýy açylyp, bagty işlese, išan aga bir halat ýapjak - diýen gürrüňinem ýaňsa aldy.

- Asyl Esen işanyň adyny iki gün bári aýdym edindiň diýýän welin, şular ýaly bir belañ bar ekeni. Menden maslahat sorayan bolsaň-a, eň şu wagt! Eglenme! Halat ýapjagyňy dagyn biläýse, išan agaň

özem sawçy ugradar. Sawçyň yzy sabamasa, senem öýderäk bolaýsaň gerek...

Ine, mundan eşidýän jogabyň!

Esen işana maňlaýyny diremese, indi Şemşadyň ynjalygy bolmaz. Amanýazam näme diýse, şony diýsin! “Biziň söwdügimiz-ä ötmän oturan gyzymyzyň maňlaýynyň açylmagy üçin Esen işandan doga–tumar almaga gitdi. Indi hemme zat emele ýatdy” diýip, onda–munda samsyklap, ýaňramsa bolýar. Amanýaz diýlen adam il ýaly, aýbyny ýaşyryp, abraýyny artdyrmany hem oňaranok.

Şemşat Esen işanlara diýip gitdi. Ir bilen çykyşyna heleý öýlesi bolanda ökjesi ýeňläp, dylým–dylým edip, dolanyp geldi.

10.

Asmandan indimi, ýerden çykdymy, nireden nädip peýda bolany belli däl, bir gara “Ýüzükýtireniň” çola oýunda dünýäni unudyp, ot ýygyp oturan Kasymyň üstüne abandy–da, sen–men ýok, ebşitläp ýakasyndan tutup, ýokary galdyrdy. Galdyryşy ýalam:

- E-eý, saňa diýýän, kerruh! – diýip, ýürekýargynç gaty sesi bilen gygyrdy.

Kasym dikelip, garap görse, ine, Mämmet uzynyň uly ogly Çerkez haşlap, agzyndan ak köpük saçyp dur.

- O nä eşitmedik bolýaň?

- Nämäni? Eşitýän. Eşitýän-ä – diýip, Kasym aljyrady.

Çerkez tüýküligini syçradyp dübledi.

- Onda nämüçin men ýaňy gygyran wagtyň hä bermediň?

- Görmändirin. Ot ýygyp otyrdym.

- Indi görýäňmi?

- Hawa.

Çerkez Kasymyň ýakasyny goýberdi. Bir ädim gaýra çekilip, onuň elindäki orakdan ätiýaç edýän ýaly:

- Oragyňy taşla! Taşla diýýän oragyňy – diýip gygyrdy.

Kasym oragyny taşlansoň, Çerkez daş-töweregine ýalt-ýult garanjaklap, biraz pessaý ses bilen:

- Ejeňi kim iberdi bize? – diýdi.

Bu sözler Kasymyň gulagyna “Ejeň iberdimi bi ýere” diýip eşdildi.

- Hawa, ejem iberdi... Ýok, özüm geldim. Mallara ot ýygýan – diýip, özüçe jogap berdi.

Çerkez gahardan ýaňa sandyrap:

- E-eý, kerruhlyga salan bolma! Ejeňi bize sen iberdiňmi diýýän, jogap ber – diýdi.

Ejesiniň Mämmet uzynyň gyzy Aknur üçin sözaýdyjy bolup gideninden bihabar bolanlygy üçin Kasym:

- Ýo-o, men-ä bilemok – diýdi.

- Onda kim iberdi?

- Ä?

- Onda kim iberdi?

- Bilemok.

- O nähili bileňok? Eý, kerruh, boýnuňa al, özüň ugratdyňmy?

- Ýok, ýok, men-ä ota gaýtdym.

Muňa Çerkez bolmajysy boldy. Alaçsyz adamyň sypatyna girip, sag eliniň ýumrugyny çep eliniň aýasyna urup durşuna janyýangynly gürlledi.

- Eý, sähne, kerruh, samsyklyga salyp, düşünmediksirän bolma. Şu gün diýemok men. Öňki agşam ejeňi bize sen ugratdyňmy?

Kasym gürrüniň näme barada barýanlygyna teý akyl ýetirip bilmänsoň, anyklamak üçin:

- Nämüçin? – diýip gorkuly sorady.

Çerkez düwülgi ýumrugyny gezäp, dişlerini gyjyrdadyp, haýbat atdy.

- Aýdaýynmy nämüçinligini? Bilesiň gelýämi?

Bilesi gelýänem bolsa, Kasym gypynç etdi. “Hawa” diýmäge dili barmady. Ýaýdandy. Çerkeziň gylygy geň däl.

- Häzir burnuňy nas ýaly edip, gözüň aşagyny gögerdip goýbereýin, onsoň ejeň aýdar sebäbini. Ýa özüm aýdyp bereýinmi? – diýip, Çerkez süründi.

Kasym ýenji läýmeginden heder edip, yza çekildi.

- Häzir git-de, ejeňe aýt, kime tokunýanyňy bil diý, ýogsam, almytyňy alarsyň diý. Çerkez aýtdy diý. Düşündirip aýdyp bilermiň şu zatlary?

Kasym hawa diýen manyda baş atdy.

- Ejeň bize ýene bir gezek baraýsa, menden eýgilige garaşmasyn, düşdünmi? Aýt, şeý diý-de!

Çerkez tüýkürip, sögünip gitdi.

Kasym şunça pikir etse-de, hiç zada düşünmedi. Çaky, ejesi Çerkezlere barypdyr. Barmak bolanokmyka?

Eýsem-de bolsa, Mämmet uzynyň gyzy Aknur üçin gudaçylyga barylmagy Kasymyň akylyna sygjak zat dälidi.

11.

Kasymyň ejesi Aknur Mämmet uzynlardan dolanyp gelensoň, iki günläp lapykeç halda ýüzüni sallap, sust gezdi. Çay-suw bilenem kän bir ugry bolmady. Hesrete ýugrulan oý-pikirleriň astynda ýegşerilip ýörşüne ahyry baryp, Atalygyň ýanynda ýaryldy. Zol–zol uludan demini alyp oturyşyna:

- Gyrandegen, baran ýerimizden it ýaly ýüzümüzü aldyryp, kowulmak maňlaýmyzda barmyka? – diýip, janyýangynly zeýrendi.

Atalygyň aýalyna ýüregi awady. Göwünlik bermek üçin:

- Hiç kimem bir baran ýerinden goparyp gaýdýan dälidir. Il deňinde ogluň aýagyny deňlejek bolsaň, entek kän köwüş tozdurmaly borsuň. Şuňa kaýyl bol! – diýdi.

- Janym ýanýar. Özümçe bar–ýok galyň heleý hondanbärsi bolup, dilimiň gysga ýerinden tutýarlar. Kerligi diläp alan bolsak, käşgä.

- Ine, görersiň, biziňem nesibämize bir maşgala garaşyp oturandyr “ynha, gelerler” diýip. Şoň üstünden barýançaň entek telim gezek tilki bolarsyň. Nätjek-dä?!

Aknur kowulmaly gapylaryny, tozdurmaly köwüşlerini tilki bolmaly günlerini çen bilen göz önüne getirip gördi gerek, öwhüldäp, iki egninden dem aldy. Soň dem salym demini alman oturdy-da:

- Näbileýin-dä. Kyn günde galan-a bolduk özi. Alla abraý bersin hernä! – diýdi.

- A sen beýdip, urlup-çapylyp, öňýeteniň işiginden ätläp ýörme. Sorap, idäp, ýitigiň çykaýjak ýerine bar.

- Meselem? – diýip, Aknur gyzyklandy.

Atalyk ýaýdandy. Güm-p-samp etdi:

- Be-eý, kimlere bar diýsemkäm?!. Äý, pylanylara bar diýer ýaly mende belli-külli bir neme ýok. Göz önünde tutýanym ýok.

- Mende bar welin – diýip, Aknur gorka aýtdy.

- Göz önünde tutýanyňmy?

- Hawa.

- Bäh, kim-aý ol? – Atalyk gyzykdyrды-da, aýalyndan anyk jogaba garaşdy.

Aknur ýöwselledi.

- Gaty bir oňlarsyň öýdemok-da.

- Oňlap-oňlamaz ýaly meň näme nemäm bar bu ýerde?

Esasy zat, sen göwneseň bolýa.

- Batyr jellaplara baryp göräýmeli diýjek bolýan. Ärinden aýrylyp gelen gyzlary bar.

Bu sözleriň niçiksi täsir döredendigini görmek üçin Aknur assyrynlyk bilen ärine seretdi.

Atalygyň ýüzünde-gözünde häzirlikçe bilesigelijilikden gaýry alamat görmänsoň, howlukmaç gürlledi:

- Kasym jan bilen gözlije ýaşyt bolmaly. Bir klasda bileje okandyrlar.

- Muny saňa biri salgy berdimi ýa öz kelläňe geldimi?

- Hiç kimem salgy berenok. Öňdenem bar kellämde şü pikir. Hä, näme?

- Aý, hiç... Onsoň ol ärinden nä sebäbe görä aýrylyp geldikä? – diýip, Atalyk Aknura gaty kyn sowal berdi.

- Bilmedim-dä.

- Ilki bilen şony bilmeli.

- Ilki bilen şolarrazy bolarmy, bolmzmy, ana, şony bilmeli.

Aýalynyň bu pikiri bilen Atalyk ylalaşmady. Asuda düşündirmäge synanyşdy.

- Ony nädip biljek? Baryp, habaryňy aýtmasaň, bilip bilmersiň-ä. Ýöne entek barmankaň, habaryňy bermänkäň şo gyz bize boljakdanmy, bolmajakdanmy, soň bellisini et!

- Belki,razylyk beräyediler-dä. Erbet ýerler-ä däl – diýip, Aknur öz pikirni dowam etdi.

- Erbet ýerler diýýän ýok. Meň diýýänim, eger göwnüň şolarda bolsa, başyny şo gyzyň nämüçin aýrylyşanlygyndan başla. Seň o diýýäniň başy bogulmadyk gyz däl-ä. Öňem bir ýabyň suwuny içen. Düşýänmi?.. Düşýän bolsaň, özi gaýdypmy, ýa kowulypmy? Haýsy bolanda-da sebäbini bil!

Aknur gözünü bir nokada dikip, sähel salym oýa çümüp otyrды-da, ärine ugrybir üç sowal berdi:

- Nämüçin aýrylyşandyr öýdýän? Kim bilýäkä? Nädip bilip bolar?

- Aý, ony özüň biläýmeseň, men-ä bilmedim. Şular ýaly zada heleýler ökde bolýar.

- Hawa – diýip, Aknur ylalaşdy. Soň sözünüň üstüni ýetirdi. – Hemme heleýiň gürrüňine ynanybam bolanok. Peşeden pil ýasaýan bar, toslap, çişirip...

Öz gezeginde Atalyk hem biraz pikire çümüp oturansoň, howatyrly gürlledi:

- Onsoň diýýän-ä, birden bi guda bolaga-da, beýlämize geçirsek, iliň gep-gürrüňem-ä bardyr. Öýlenmedik boý oglana ärinden aýrylyp geleni alyp berseň, il-gün näme diýerkä? Men-ä, how, soň zyzyndan boljak gybatyndanam ýaýdanýan.

- Ýaýdanmasyna menem ýaýdanýan welin, ýa birhili bolaýarmyka?

- Aý, ýok-la, hiç hilem bolmaz.

- Ýa goýbolsun edelimi?

Atalyk “Men-ä bilmedim-aý” diýýän terzde aýalyna seretdi. Şonda ol Aknurda çözmesi kyn meseläniň önünde durup, gözyaş döküp, aglaýmasa, dagy başga alajy bolmadyk ejiz adamyň keşbini gördi. Aýalynyň şular ýaly naýynjar hem ýürekparalaýjy keşbini ömründe ilkinji gezek görýänligi sebäpli kalbynyň iň bir çuň ýerinde ejir çekdi. Özüni gollary gandally bendi saýdy. “Adamy, ine, şular ýaly zatlar garradýar. Ölmän gezip ýörse, garramajak ýokdur-la welin, wagtyndan öň garramagyňa sebäp bolýar. Kesel goýýanam şu zatlar” diýip pikir etdi. Anyk jogap berip, nädibem bolsa, Aknuryň göwnüni götermelidigine akly kesdi. Ony başarmaýanlygyna gahary geldi. Şeýle ýagdaýlar yüz beren halaty näme etmelidigi barada bireýýämlikler pikir edip, çözgüt tapyp goýmanlygy üçin özüni kötekledi. Gaharly oýlaryň

hem kejkidiriji duýgularyň ezýet berýän şeýle pursatlarynyň birinde Şeýtanmy-kimmi, bir-ä: “A sen öz ogluňdanam bir habar al-a!” diýip, gulagy agyr ogly Kasymy Atalygyň ýadyna saldy. Aý, ýok, Şeýtan-a däl. Melgun gudaçylyk ýaly haýyrly işe goşant etmez, diňe al salar. Şu ynanç içden gelen şol sözleri bolşy ýaly daşyndan gaýtalamaga Atalyga itergi berdi.

- A sen öz ogluňdanam bir habar al-a! Ilem, näme, diýer, goýar-da. Il diýeniň halta däl, agzyny bogup, ýapar ýaly.

- Wah, muň ýagdaýy şu zeýilli bolansoň, menem islän gapymy kakyp bilemok – diýip, Aknur ogly Kasymy göz önünde tutup aýtdy.

- Ýagdaýy şu zeýilli diýip, busup otursaňam-a bolmaz.

Aknur halys ugruny ýitiren adamyň äheňinde:

- Onda men näme etsemkäm? – diýip sorady.

- Ilki sorap–ide? Ýuwaşlyk bilen anygyna ýet. Nämüçin aýrylyşanyň bir bileli. Kim bilýär...

Atalygyň “Kim bilýär, bir bolmasy zat edip, kowulan bolmagy mümkin. Eger şeýle bolsa, olaňam işigini kakyp oturasy iş ýok. Ýitigiňi başga ýerden gözle” diýesi geldi. Diýmedi. Dymdy.

Aknuram dymdy. Ikisem şol bir wagtda kellesinde dörän sowallara özüçe jogap agtarmaga başlady.

12.

Şemşat syýrgynyň aýagujyna ýetip gaýtjak diýip, ak öýlänler öýden çykyşyna gyzar ikindinler

dolanyp geldi. Boş gelmedi. Gep–gürründen mazaly ýüküni tutup geldi.

Äri Amanýaz ony ýasama kinaýa bilen garşy aldy:

- Geldiňm-ow, söwdügam! Şu wagat bizem çagalar bilen maslahatlaşyp, plan biçip otyrdyk. Şunça gelmedik bolsaň, seni idäp, herimiz bir gapydan çykmalydyk. Oňat, bu gezeg-ä çagalary heläk edip ýörmän, özüň geläýdiň... Wah-eý, çäýyň-a soňuna galypsyň.

Şemşat äriňiň çat maňlaýyna geçip oturdy-da, öňem telim gezek eşiden kinaýaly sözlerine pisindem etmän:

- Ýok, çäý bolanda-da, içjek däl. Çäýdan julk boldum – diýdi.

- Hany, onda aýdyp otur. “Giden getirer, oturan nyrh sorar” diýýä. Iýen-içeniň özüňki, gören eşideniňden habar ber! – diýip, Amanýaz nakyla meňzeş birgiden zat sanaşdyrdy.

Şemşat äriňiň ýassygyny tirseğiniň aşagyna çekdi-de, ýanyn süýnüp ýatan ýerinden:

- Mundan çykyşyma ilki bilen Tyllaň ýanyna sowuldym – diýdi.

- Ýeri, bakaly, onsoň? – diýip, Amanýaz gop berdi.

- Birki günlükde Tylla bir şakäsäni dolduryp, ýertudana dadyrdy. Menem gabyny boş gaýtarmaýyn diýip, birazajyk çekize dadyrdym. Görgüli süýt–gatygy satyn alyp iýensoň, öler aşy çekize. Ondan çykybam Abadanyň ýanyna bardym. Gelni ýeňläpdir. “Ýaşy uzyn bolsun!” diýdim.

- Tüweleme! Şol turşy almadan agzy bimaza bolup ýören gelinmi? – diýip, Amanýaz ýadyna saldy.

- Hawa, ed-dil özi. Gyz bâbejigi bolupdyr... Abadanyňam ýanyndan wagty bilen gopup bolanok. Duranja bir gepiň öýi. Eltisiniň üstünden düşüp, mahaly bilen goýbermedi. Biri bir zat gürrüň berip otyrka, soňuna çenli diňlemän, turup gaýdybam bolanok. Äý, mugt gürrüň-le diýip, häsini berip otyryn.

- Haýsy eltisi? – diýip, Amanýaz gyzyklandy.

- Jumaň darsdabanyna diýýä. Soňky döwür soň bilen oňuşanok. Ikisi edil bir göz iýen ýaly. Ýammat bilen Juma näme üstünde tersleşendir öýdýäň?

- Heleý dawasy üçindir – diýip, Amanýaz çak urdy.

Şemşat başyny atyp, tassyklady.

- Hawa, bildiň – diýdi.

- Aýdýan-a, bi heleýlermi?!. Amerika bilen orsy sögüşdirenem heleý diýýäler.

- Yzyny diňle! Abadanyň ýanyndan turubam bârligine, öýe gaýtdym welin, Ogulkeýik otyr eken işiginde. Görübem, sowulman geçseň, o-da birhili, yzyňdan hoňňul–hoňňul edip, müň gepiň başyna ýetjek.

- “Şu wagt ýaman gyssag. Soň bir gün ýörite geläýerin” diýmek seňem ýadyňa düşen däldir – diýip, Amanýaz ýaňsylady. Şemşat bu ýaňsa ýa-ha düşünmedi, ýa-da onçakly pitiwa bermedi, yzyny dowam etdi.

- Ogulkeýik oturan ýerinde dünýeden habarly, gyz. Bilmeyän zady ýok. Batyr jellabyň gyzynyň äre gaçanyňam şol aýtdy.

- Aý, goýsana-how!
- Men goýdum onda, sen aýdaý bilýän bolsaň!
- diýip, Şemşat gaharlanjak boldy.
- Amanýaz şo bada äheňini üýtgetdi.
- Eşidemok, habarym ýok, bilemok.
- Bilmeýän bolsaň, bilýän otyr ýanyňda.
- Ýeri, bakaly! Haýsy gyzy gaçypdyr diýdiň?
- Uly gyzy. Näzigi.
- Sen-ä, how, halys öte eşidip, öý ýýkyp ýörenlerden bolupsyň. Batyr jellap uly gyzyny öten ýyl çykardy. Gelnanjysyny keseklemänsiň öýdýän. Ýogsam-a, bilmeli sen.
- Bilýän. Beterem bilýän. Gelnanjysyny keseklänimem bilýän. Bagşysam uruldy. Çagyryjsyna-da gitdim. Ho-ol eşekli oba.
- Şemşat äriňiň ýüzünden “Düşünmedim” manyny okap, ugrybir jogap berdi.
- Düşünmersiň sen. Bilýän zadyň ýok. Batyr jellabyň o gyzy äre çykansoň, baş aý bolmanka aýrylyşyp geldi. Enesiniň dulunda biraz oturybam, ana, güw-w gidipdir.
- Bäh, dogrudanam gaçypmy? Haçan? – diýip, Amanýaz çyny bilen gyzyklandy.
- Dek öten agşam!
- Amanýaz aýýallara mahsus gylyk bilen:
- Toba, toba! Daş edewersin! – diýdi.
- Alla sowsun! Geň-taň göremzok – diýip, Şemşadam şu wagt ýadyna düşen ýaly ýakasyna tüýkürdi.
- Öň diňe gyzlar gaçýamyka diýerdik. Indi aýrylyşyp gelenlerem gaçyp ugradymy? Ölmeseň, her hili wejeralyk eşidiljek. Şu gidişine gidip otursa, ärl

heleýlerem gaçyp başlarmyka öýdýän men-ä. Iň gorkunç millet – uzyn etekliler. Bulardan gorkmadygyň imany ýokdur.

Ozal kän eşidip, öwrenşikli bolansoň, Şemşat äriň bu gürrüňlerine ähmiýet bermedi.

- Batyr jellabyň şo gyzy öňem idili gezenok eken – diýip dowam etdi. – Saman astyndan suw goýberip ýörensoň, öň bilinmän, ynha indi aýan boldy. Tüýs “Ýere bakandan ýer gorkar” diýilýäni. Entek gyz mahaly şäherde başga biri bilen arasy bar eken. Ana, şoňa gaçyp barypdyr. Deň-duşam dälmiş. Öňem heleýli-zatly, pylança çagasy bar diýdiler. Batyr jellabyň albassy gyzy indi şoň ikinji heleýi bolup ýaşamaly. Aslynda başdaş äri bilenem şo şäherli meýit aýrylyşdyrypdyr.

- Sen, how, pylan – pismidan diýýäň welin, magadyna ýetmän, günä göterýän bolaýma!

- Günäsini it götersin! Men Ogulkeýikden eşidenimi aýdýan. Ogulkeýige-de Batyr jellabyň heleýiniň özi aýdypdyr. “Aýrylyşyp gelenine nätjegimi bilmän otyrkam, ýüzüme gara çekip, gaçyp gitdi” diýip aglapdyr.

- Onda Ogulkeýik özünden toslap tapýandyr. Häli görseň, gaçanam dälidir, özleri berip goýberendir – diýip, Amanýaz münkür gitdi.

Şemşat ärine şübheli garap:

- Sen näbilýäň? – diýdi.

- Aý, ol düşnükli zat. Iňňeden iner ýasamak heleýleň häsiýeti.

- Onçasyny, ynha, men ertir ir bilejik Aýnabatdan sorap bilerin. Şol edil şänik döwen ýaly edip berer.

Onsoň Amanýaz başga diýere gep tapman:

- Şeýtdе, öň etegiňi dişläp, etek alty, ýeň ýedi ylga-da ýör niredе näme gep–gürrüň barka diýip. Bir gün-ä uçugyňy alarsyň öz-ä – diýip hüňürdedi.

- Kim? Menmi gep gözleýän? Menmi uçugyny aljak? Ol-a sen heleý ýaly gep gözläp ýören. Heleýdenem ozduran sen gep gezdirmekde. Meň ýaňky aýdanlarymam ertit uly ile ýaýradarsyň. Heleýçe-de ýok sen – diýip, Şeşat ýatan ýerinden dik–dik galyberdi.

Amanýaz mundan ätiýaç etdi-de:

- Bolýa, how, seňki dogry, meňki ýalňyş. Ýat, kelläni galdyrma – diýip, soňuny gümp–samp etdi.

Şeşat welin wagty bilen tüketmedi.

- Ýalanmy, eýse? Heleý ýaly gep gezdirip, meni Bessir bilen sögüşdirenem-ä sen. Döndiň ýanynda dilimi kelte edeniňem bardyr. Kümüşiň ärsumagy Gurbanam soňky döwür salamyny haňk–huňk berýär. Şonam senden görýän... Senjagazmy?... Entegem seni men saklap ýörün kimligiňi, nämeligini ile-güne bildirmän. Şasenem ýaly ataýry duşan bolsa, boýnuň torbaly geday gezerdiň. Bilseň, şu hojalygyň yrsgaly, döwleti mendedir.

Ahyry Amanýaz kädisini tyrkyldadyp, nas atdy-da, çykyp gitdi.

Batyr Jellabyň gyzy Näzigiň äre gaçyp gidenligi baradaky habary Kasymyň ejesi Aknur ertesi ir bilen Gülleden eşitdi. Gülle-de äri Şadyýandan eşidipdir. Şadyýana bolsa, düýn gijara işden gaýdyp gelýärkä Amanýaz aýdan eken.

13.

Mämmet uzynyň gyzy Aknur özüni heläkläpdir. “Uksus içipdir” diýerdiler. Uksus diýýänleri sirke bolmaly. Sebäbi barada hiç kim dil ýarmady. Her kim öz ýanyndan çak urdy.

Gün ýaşar uçurlary käte çalaja inňildeýän Aknuryň mejalsyz göwresini emaý bilen göterip, ýeňil ulaga ýüklediler. “Çykmaryk janda umyt bar”. Şol umydy söýget edinip, gyssanmaç keselhana gitdiler. Kän salym geçmänkä-de, ses edişip, gaýdyp geldiler. Aknuryň jansyz jesedini düýpki otaga geçirip ýatyrtdylar. Ýakyn–alysdaky hossarlaryna habar ugratdylar. Goňşy–golamlar ýarygijä çenli merhumy soňky ýoluna ugratmagyň aladasy bilen boldular.

Ertesi Aknury jaýladylar. Onuň hiç kime rowa görmedik tenini gara guma gardylar. Uzak–uzak ýyllar daşdadygy–ýakyndadygy näbelli bolan bagtyna garaşan, garaşyp–garaşyp garran, belki-de, tanaman, bilmän, öz bagtyndan özi ýüz öwren, ynha, indem, bagtyň giçden soňam gelip biljekdigine ynam etmän, çaky, ýadap, lejigip, ýalan dünýäň ähli mähnetinden hem mährinden geçen, şirin janyňa gyýan bir ykbaly bir tümmek mazara öwürdiler.

Aknuryň ömür pelsepesine hiç kim düşünmedi. Ol bu ýagty jahanda özüne taý tapmady. Özüne taý tapyp bilmedik janyňa jaý tapyp bilermi?

Egil beýleki adamlar ýaly, Aknuryňam gursagynda uç–gyraksyz, biserhet arzuwlar bardy. Olar Aknuryň ömrüni bezemelidi. Ömrüň manysy bezege öwürülmeli şol arzuwlardan başlanýar. Aknuryňky ýaly

arzuwlaryň amala aşan halaty döwran sürmegiň nobaty gelýär. Ömür sürmek başga zat. Ömür sürmek üçin olar ýaly arzuwyň geregi ýok.

Aknuryňky gury hyýala meňzänokdy, bitmejek bolsady dälde, biraz umyt çayylan ýönekeý arzuwlardy.

Köplenç şeýle bolýar: adamyň derdine we ömür owazyna onuň teni sowan günü düşünjek bolýarlar.

Ýüzlerini sallaşyp, ýegşerilip, gonamçylykdan gaýdyp gelýän gölegçileriň serini biri–birine meňzemeýän dürli–dürli oý–pikirler gaplap alypdy. Olaryň arasynda Aknuryň arzuwlaryna düşünjek bolýanlaram bardy.

14.

Şemşat gyzy Gyzylgülün ýanynda, meger, ömründe birinji gezek çynlakaý gürrüň etdi.

– Gyýw, albassy! Men seni näme edeýin? Kime bereýin? Sawçyň sabamanka şony aýt maňa! Seni deňli–derejeli edip, adam çykýan ýere ýerlejek bolup, şo-ol geleni gaýtardym oturdym. Indi halys başym çaşdy.

Şemşat gyzyndan jogaba garaşdy. Gyzylgülde ses–seda çykmany. Eýsem-de bolsa, ol näme diýsin? “Pylanylara beräýin” diýsinmi? Diýäýeniňde şo pylanylar eli saçakly işigini kakjak bolup durmy?

“Aý, ýok, munuň ýyly söz alşyp, ümmüldeşýäni–hä bardyr öýdemok” diýip Şemşat pikir etdi.

– Lal açmadyk bolsaň, diý, gyz, bir zat.

Gyzylgül ejesine soragly nazar bilen bakyp, dymdy.

- Kimiň saçagyny açmaly diýjek bolýan.

Gyzylgül bilemok diýen tarzde iki egnini gysdy.

- Her hili adam gelýä, gyz. İçinde dokuzy düzüwi ýok. Kowsaň, kowup oturmaly. Saňa gowusy bolsun diýip, men-ä ugur-utgamy ýitirdim. Hany, senem bir diňläp göreýin.

Gyzylgül bu gezegem geplemedi.

Şemşat gyzynyň mysapyr garaýyşyndan “Siziň saýlanyňyz bolar. Özüňiz gowy bilýänsiňiz” diýen manyny okady. Şondan soň Şemşat: “Onda men-ä Atalygyň heleýine gelibersinler diýjek. Seni Kasym üçin soraýarlar. Gulagy agyr diýäýmeseň, erbed-ä däl diýdiler. Özlerem adam çykýan ýerler. Bolýamy şol? Näme diýjek?” diýip sorasy geldi. Ýöne ejap etdi. Onsoň janyny barlamak üçin:

- Ker-kör üçinem idäp durlar. Ýaşygaýdan üçinem gelýärler. Her haýsysy bar – diýdi.

Gyzylgül gara ýer ýaly dymyp otyrды. Şemşat onuň gözlerinde pespällik bilen kysmata kaýyllykdan gaýry zat görmedi. Gyzyna ýüregi awady.

Batyr jellabyň gyzy Näzigiň arden turup gaýdyp, başga birine gaçyp gitmesi Şemşada sapak boldumyka? Ýa Aknuryň özüni heläklemesinden elheder aldumyka?

Belki, Esen išan güýç görkezýändir?

SONY.

Mart, 2010. Mary.

HAM-HYÝAL

Hekaya

Allaň özi abraý berewersin, Bazar ýeke-hä ýatyp-ýatyp, bir sarydiş aýaly duluna geçirmek barada ham-hyýala münendir!

Nurgylyjyň “Dul halky gaty oýnatgy bolar eken. Başy boş heleý hakda näme gürrüň etseň, güp ynanýar” diýenini ol eşitmedi öýdýän. Ýa eşidibem eşitmezlige saldymyka? Aý, ýok, eşiden dälidir. Eşiden bolsa, hökman yzyna dolanardy. Nurgylyjyň dagy-duwara şular ýaly samsyk oýun etmezligi üçin içikdiriji sözleri suňşurardy. Iň bolmanda ýaşy altmyşdan geçen adamy oýnamagyň utançdygy, öziniň her bir aýdylan gepe ynanyp ýören oýnatgy dældigi barada, garaz, bir zatlar diýerdi. Eger muňa-da bogny ysmasa, onda öýke-kine ederdi. Ýok, Bazar ýeke öýke-kine etmedi. Gaýtam, öz ýanyndan Nurgylyja alkyş okady, ony tapbiler, aladaçyl oglan hasap etdi, özüne ýakyn hossar saýdy.

Garaňky gatlyşansoň, ol janyny gul-gula salýan meseläniň ilki-hä anygyna ýetmek üçin, soňundanam, eger ugruna bolsa, çynyrgatmak niýeti bilen Artyk Garanyň ýanyna bardy. Barsa, Artyk Gara çiş-arkan düşüp ýatyşyna Gurhandan aýatmy, süremi, gaýtalap okap, dilini ýençýär eken.

Bazar ýeke:

- Pah, pah, tüweleme, tüweleme! - diýip, özüniň gelendigini duýdurdy. Onsoň gysgajyk salam-

helik alyşdylar. Öý eýesi myhmana oturara ýer görkezensoň:

- Ýekäm, işdäň bolsa, çekinme, nahar getirsinler, mürähed-ä däl -diýip, mürähet etdi.

- Bereket bersin, şepe, men naharly, ýaňja iýdim - diýip, Bazar ýeke-de öz gezeginde ýalan sypaýçylyk bilen jogap gaýtardy.

- Şeýlemi? Seret ýagdaýyňa, soraýa diýme ...

-Diýmen, diýmen.

- Nememi, ýekäm, senem gara içýäňmi?

- Men çay dannamok, şepe, gök, gara, parhy ýok.

- Al, onda, ine, gara çay şü. Oňat demini alan bolmaly – diýip, Artyk Gara demlenip, basyrylyp goýlan, çärýeklik diýilýän kiçijik çäynegi myhmanyň öňüne süýşürdi. - Sen maňa seretme-de, içiber. Gün ýaşansoň çay bilen kän bir ugrum ýok..

- Bökrek heläk edýämi?

- Bo-ow, gaty heläk etýä. Ind-ä mekge gulpagam peýda edenok.

- Bökregini kesdirip ýörenem-ä bar. Peýda eder öýtseň, senem kesdirip goýbärler. Baýak Hojagulyň heleýi bir bökregini kesdiripdir diýdiler. Nepi degendir, girip-çykyb-a ýör.

- Ih! - edip, Hojagulyň ady agzalandan Artyk Gara dikeldi. - Hol arada ýüzüni garaňka tutup, Hojaguly geldi. Gelip, oýkanjyrap otyr. “Beh, bu näme, haw, azaşyp dagy düşdümikä? Mundan oň tapýan gapysy däl bu. Halymy soramaga gelmedig-ä belli” diýip otyryn. Oturyp-oturyp, iň soňunda näme diýendir öýdäň?

- Ýeri, näme diýdi?

- Namaz öwredäýseň diýýä. Baý-bo-ow, senmi namaz okajak diýdim.

- Be, be, şü Hojagulymy? - diýip, Bazar ýeke çyny bilen geň galdy.

- Hakyt şü Hojaguly.

- Ýa-heý, walla, oň sypaty namaz okajaga meňzänog-a.

- Menem diýdim şony. "Bi göwraň, bi garnyň bilen nädip eglip-galjak" diýdim. "Oýun etmesene" diýýär. "Aý-how, oglan, oýun däl, çypbakaý çynym, garnyňdan habaryň barmy, nädip synja kyljak" diýdim. "Synja näme bolýar" diýýär gaýtam. "Sen synjanam biljek bolma, beýlekinem" diýdim. "Namaz seň işiň däl, hötdesinden gelip bilmersiň" diýdim. "Bu gün başlan ýaly edersiň, ertirem başarman taşlarsyň" diýdim. "Önem-ä bir aşyk abraýyň ýok" diýdim.

Bazar ýeke Artyk Garanyň soňky sözleri hakykatdan hem diýenligine güman edip:

- Bä-ä, şepe, göni şeý diýdiňmi? - diýip sorady.

- Diýdim. Göni şeý diýdim. Hä, name oňarmandyrynmy?

- Ýok, ýok, oňarypsyň, sazlapsyň.

- Ýekäm, men, dogrusy, namaz öwretmegi zähmet görecek. Ýöne bi Hojaguly Hudaýa al saljak bolýar. Ana,şony halamak.

Bazar ýeke düşünmedi.

- Hudaýy aldaryn öýdýär. Hojagula özüni aldatsa, ondan Hudaý boljakmy?! - diýip, Artyk Gara ýene düşnüksiz gürrüň etdi.

Göz önünde Hojagulyň keşbi anyk janlasa-da, onuň nähili ýol bilen Hudaýy aldajak bolýandygyna Bazar ýekäniň akly kesmedi. Şoň üçin ol:

- Hojagulyda oýun köpdür. Her zat eder - diýip, dagynyk gürrüň etdi.

- Döwi gelen wagtlary hökimeti talap, ogurlyk edip, halal-haram ýygnady. Indem namaz öwrenägede, Hudaýyň önünde akja jüýje boljak bolýar. Eýsem, häzir men saňa agzymdan gelenini aýdyp, hapa-hapa sögsem, soňundanam "Wiý, bilmändirin, bagyşla" diýsem, nähili bolar? Be-e, bolmaz-a, oglan!

- Bolmaz, bolmaz.

Ondan-mundan bimany gep atyşyp, ýene biraz oturdylar. Nurgylyjyň gadyr bilmez ärden ýanan, indem ýekelik dagyny çekip ýatan başy boş aýal baradaky süýji gürrüňleri Bazar ýekä teý ynjalyk bermänsoň, ol ýaýdanybraga-da esasy gürrüňe ýol arçady:

- Şepe, senden bir zady sorayyn diýip ýördim. Sen bilýän diýdiler...

Artyk Gara sesini durlamak üçin ýeňil ardynjyrap:

- Weý, soraber, soraber, bilýän zadymy aýdyp bereýin - diýip, ätiýaçly jogap berdi.

- Nememi, şu ýokarky gatlada oturýan Jumany tanaýaňmy?

- Juma... Juma... Juma...

- Bir ýerlerde ketde diýdiler. Siziň edaraňyzda başlyk dagam bolaýypdyr öýdýän.

- Ih, Juma garynmy?

- Juma garynmyka? Şodur-la. Tanaýaňmy şony?

Artyk Garanyň ýüzüne dabara indi. Ol içki joşgunyny diline getirip, höwesli gürlledi.

- Pah, Juma garyny ýasanam tanaýan. Kakasyna Öwezgeldi syrnyh diýerdiler. Ady özüne şaplaşyp dur. Syrnyh diýseň syrnyhdy. Ömür boýy nas atandyr

welin, öz adyna kädisi ýokdy pahyryň. Il bir gowy zat, ölýänçä nasy ilin kädinden boldy. Ýogsa, pohdan ýasalyandyr, baha-da ýok... Ýekäm, sen menden uly bolubam tanaňokmy şony?

- Şepe, sen köpün adamsy, çakylygyň kän, tanyş-bilşin köp - diýip, Bazar ýeke öý eýesine gop berdi. - Ýöne adyny eşidýärdim, gören bolmagymam ahmal toýda-beýlekide. Juma garyn...

- Juma garynyň özüni kakasyndanam gowy tanaýan. Gaty belet çöpüm. Pensiýa çykmazymyň öň ýany edarada prorab boldy. Häzirem şo ýerde. Kakasynyň pohuçada ýokdur. Salam-heligem bilenok. Edarany tozduran şoda.

- Bizden-ä birki müçe kiçi öýdýän?

- Gowrak kiçidir. Garyn salyp, gomalyp ýörensoň, ýaşyndan uly görünýändir. Baý, özem bir hapysa welin, tabakdaş bolar ýaly däl. Men-ä näme, özüň bilýän, gabady gelse, gönümelligimi edip goýberýän. Çekinip duramok. Bir gezek şäherde biriniň sadakasynda otyrkak gaty gaharymy getirende dalap aldym. “Sen dagyn heleý bolup dörän bolsaň, är almazdy” diýdim. “Äwüp-säwüp, bir bagtyýanyň başyndan iläýseňem, günde eş-şek ýaly taýak iýerdiň” diýdim.

Şepesiniň şol sözleri Juma garynyň göni ýüzüne gelip diýenligine şunça güman etse-de, Bazar ýeke ýene onuň ugrundan gopdy.

- Bä-ä, duzlapsyň-aý! - diýdi.

- Gaty duzladym. Ölinçä içinden çykmaz ýaly edendirin. Şondan soň meň bilen kän ugry bolmady. Salamam ajal ýaly sowuk. Pensiýa çykalym bär-ä

göremogam. Arada gürrüň etdiler heleýiniň talagyny beripdir diýip.

Şu ýerde Bazar ýekäni galpyldy basdy. Ýüzi gyzdy. Ol beýnisine baryp urýan gyzgyn ganyň sarsgynyny açyk eşitdi. Ýeke dyz oturyp, ykjamlandy-da, Nurgylyçdan eşidenlerini sowal hökmünde gaýtalady:

- Hany, o heleýiň özi turup giden ýaly-la?

Artyk Gara “Sen ony kimden eşitdiň?” diýmedi. Diýen bolsa Bazar ýeke näme jogap bererdi?

- Heleýiniň turup giden ýeri ýok, ýekäm. Otyr. Menden sora. Oň sebäbi bar. Juma garyn bireýýämden bäre şäherde heleý saklaýa. Gazanjy oňat bolansoň, şu çaka çen bildirmän gezipdir. Onsoň bir ýerden gulagyna ýetendir-dä, bi heleýi muny biläge-de, Juma garyny öýünden kowýar.

Bazar ýekäniň gözleri uçganaklady.

- Bä, bä, ýaman heleý oguşýan?

- Günäsini it götersin welin, o heleýiň özüniňem gep-gürrüni ýetik. Çermegine onçakly gaýym däl ýaly.

- Şäherdäkisiniň, ä?

- Ýok, haw, gatladakyň gürrüni edýän, başdaş heleýi. Şäherdäkisiniň näçe derýaň suwuny içip, haýsy güzere näçe inenini Ýokarky bilen özünden başga bilýän ýok.

Bazar ýekäniň muňa ynanasy gelmedi.

- Haýt, haýt, şepe, gatyрак gitdiň öýdýän. Juda bir beýle-de däl - diýip, ol halys ynjalykdan gaçyp sorady.

- Hergiz gatyрак gidýän däl - diýin, ýekäm, göwnüňedir.

- Görmän-bilmän biriniň maşgalasyna eýle-beýle diýip, günä göterme diýjek bolýan.

- He-eý, ýekäm, ýa sen meni gepletjek bolýaň, ýada... A-haw, oglan, düzüw maşgala bolýan bolsa, Juma garyna ikinji heleý bolup barmaz-a.

- Ähtimaldyr. Ikinjisi şeýledir. Şekim ýok. Ýöne başdaşy asylly maşgala ýaly-la? Biz-ä tanamzok, dogrusy.

- Weý, sen tanamasaňam, biz tanaýas ony. Başdaşyna asyllylyk sürtseňem ýokmaz. Tüýs Juma garynyň taýy. Yurtýykan, darsdaban. Men o heleýi birinji gezek göreimde tanadym. Juma garynyň alkymyna dykylyp, iki elinem bykynyna urup, bir zat öwredip dur eken. Bir-ä ärine zat öwredýän heleý, birem iki elini bykynyna urýan heleý düzuw dälidir. Hergiz bilip goýgun, ýekäm.

- Çermegine gowşagrak diýdiň welin...

- Gowşagrak däl, gaty gowşak. Asyl çermeksiz.

- Sen ony birinden eşitdiňmi?

- Birinden däl, kän adamdan eşitdim. Görenem bar. Juma garynyň özem bilýär diýdiler.

Şundan soň Bazar ýekäniň in soňky umudy hem puç boldy. Onuň ozalam sykyma gelen göwresi hasam kiçeldi. Gowşady. Onsoň ol dagy näme diýerini bilmän:

- Geň-taň göremsok – diýdi.

- Juma garyn sataşan bolsa gerek. “Deň etmän, duş etmez” diýýär. Duşmanyň heleý bolmasyn!.. Juma garynyň nädip prorab bolanyny eşitdiňmi, ýekäm?

Bazar ýeke höwessiz:

- Ýok - diýdi. Bu gürrüni onuň diňläsiniň gelmeýändigini kesesinden görnüp durdy.

- Häzir men derrewjik ýassymy okap alaýyn. Onsoň aýdyp beräýerin.

- Täretiniň barmy? – diýip Bazar ýeke juda dymyp oturmazlyk üçin sorady.

- Täretim bar.

Artyk Gara namazlyga mündi.

Hezili gaçansoň, Bazar ýekäniň çay bilen hoşy bolmady. Ellerini bykynyna tutup, üstüne abanyp duran haýýar aýalyň keşbi onuň oý-pikirlerinde ýigrenç gatysykly düşnüksiz gussa döretdi. Öý eýesi namazlykdan düşen dessine ol gürrüni başga ýana sowmak maksady bilen:

- Şepe, ine, şu namaz okalyp bolansoň, iki egniňe salam berilýär. Şoň näme manysy bar? – diýip, ýalandan gyzyklandy.

- Pah, şonam bileňokmy? Dawut pygamberden galan ol. Dawudyň kyrk ogly bolan. Kyrk ogluna ymam bolup, namaza durar eken. Onsoň bir gün namaz okap durka “Ýer ýüzünde men ýaly kyrk ogluna ymamlyk edýän adam barmyka” diýip, men-menlik edýär. Namazy gutarypgezekli-gezegine iki egniniň üstaşyry yzyna seredýär. Seredýär welin, kyrk oglunyň kyrkysam seždä gidipdir-de, gatap galypdyr. Ana, şondan galan. Ana, men-menlik etseň! Hudaýyň gazaby güýçli. Juma garyn Hudaýyň gazabynyň münden birinem görenok entek. Hojagulam görenok. Görerler. Bihasap zat barmy nä?

Bazar ýeke “Hojaguly nireden geld-aý bu gürrüňe” diýip pikir edip otyrka Artyk Gara oslagsyz sowal berdi:

- Ýekäm, sen Juma garyny nämüçin soranyňy aýtmadyň-la ?

Bazar ýeke gümp-samp etdi:

- Aý, gerekdi bir zat üçin.

Şu ýerde Artyk Gara çyn gatyşykly degişme sowal bilen:

- Ýa oň heleýine-zadyna göwnüňi böläýdiňmi? Ä?

– diýip myhmanyň ozalbaşky niýetini bildi oturyberdi.

Gönümel turup gaýdybermäniň ebeteýini tapman oturan Bazar ýekäniň ýüzi boz-ýaz boldy.

- Şepe, aýaly ölen men bolsamam, heleý seň ýadyňa düşýär. Bu ýaşdan soň heleý alyp bolasy ýok, çagalaň göwnemejegi bes-belli. Men ýöne o tüki Juma garyn edara ketdesi diýensoňlar, seňem ony oňat tanaýanyňy eşitdim-de, öýdeş ogluma bir işjagaz soraly diýjek boldum -diýip ol ýalan sözledi.

- Päh-heý, ýekäm, oňardyň-ow. Juma garyn çözenog-a ony, başlyk çözüýär. Juma garyn ketde däl, prorab, gemriji prorap. Nädip prorab bolanyny aýdyp bereýinmi?

Bazar ýeke “Aýdyp berme” diýip biljek däl. Artyk Gara-da şepesiniň gürrüň giňlemäge höwessizdigini göze dürtülip duran hem bolsa, eger-eğer duýanok. Ine, şular ýaly biri üçin gyzykly, beýlekisi üçin ejirli pursatlaryň birinde daşarda it üýrdi we itden gorkan çaganyň “Wä-ä!” diýen sesi eşidildi. Onsoň ýa-ha biri gelip, iti kowdy, ýa-da çaganyň çirkin sesinden gorkdy öýdýän, itiň sesi çykmady.

Artyk Gara gapydan kellesini çykaryp:

- Küş-aýt, ýat kelläni galdyrma!.. Kim, haw, sen? – diýip gygyrdy.

Aňyrdan itden gorkan oglanyň sesi eşidildi:

- Artyk kaka, atam ýaranok welin, kakam gelip gidäýsin diýýä, ýagdaýy agyr diýýä.

- Kimiň ogly, haw, sen? Şirli agaň agtygymy?

- Hawa. Kakam aýdýa, ýasyn okap bersin diýýär. Gaýrat etsin diýýär...

- Bor, köşek, ine, bardym, häzir barýan.

Artyk Gara eýýämhaçan gitmäge hyýallanyp, ýerinden turan Bazar ýekäniň ýüzüne seredip durşuna:

- Ýasyn okatjak bolsalar irräk äwmeli eken. Giçden soň bolarmyka? – diýip öz-özi bilen gürleşdi.

Muny özünden soraýandyр öýdip pikir eden Bazar ýeke:

- Ýasyndyr-da. Hawa bolar. Iri-giji bolmaz-a – diýip jogap berdi. Yz ýanyndanam duýdansyz peýda bolan Şeytan şübhesinden ätiýaç edip:

- Men-ä bilmedim, şepe, özüň gowy bilýän bolaýmasaň – diýdi.

- Näçe gün bäri başyny saklap otyrlar welin, biz ýaly bigeleň ýok, halyny soramaga-da barmadyk, indem ýasyn okamaly... Hany, ýör onda, bileje baryp gaýdaly.

- Men barmaýyn, şepe, bir hili görerler. Ertir ir bilenjik baraýaryn men. Sen özüň her zeyilli bir näme...

Garaňky çatrykdan olaryň hersi bir tarapa sowuldy.

Şu deýýus Nurgylyjam it ýylgyryşyny edip, ýaman ýeser gürleýär welin, düzüw adam däl” diýip, Bazar ýeke gaharly pikir etdi.

Ýanwar, 2011. Mary.

UKY PILLESİ

Hekayä

Kimdir biri meniñ egnimden tutup, yralady:

-Tur-eý, şepe, bärde beýdip ýatma!

Allajanylarm, nirede ýatyrkam? Nädip ýatyrkam?

Düýn gyzar ikindinler aňrybaş azgynçylygy üçin önelgesiz aýalymy zäherläp öldürmegi ýüregime düwüpdim. Muňa öňem üç gezek dagyn synanyşypdym, emma het edip bilmändim. Şu gezek welin ýüregimi bire bagladym. Awyny onuň içýän suwuna goşup, wakanyň soňunyň näme bilen gutarjakdygy barada pikir etmän öýden çykyp gaýdypdym. Soň çola garbanyşhanalaryň birinde ýarygijä çenli oturyp, çakyr içdim. Köp içenimi bilýän, gabanyşhanadan çykyp gaýdanymy bilýän, ýolda, bir ýerde ögäp, gusanymy hem bilýän. Ondan soň nirä gidenimi, näme edenimi bilemok.

Ýene-de biri egnimi yralap, şaňňy ses bilen:

-Işigaýdan uzak gije şu ýerde ýatdymyka? Tur-eý, bar öýüňe gidip ýat – diýdi. Men bu sesiň eýesinden kömek sorap bir zatlar diýmekçi boldum welin, hiç dilim diýen etmedi. Edil häzir ýerimden turmalydygymy bilýän welin, halysalla gözümi açyp bilemok. Mejalym ýok. Kelläm güwläp, beýnim çogup barýardy, süňklerim, süýeklerim yzalydy, göwrämde ysgyn-mydar galmandy. Gursagymda düşnüksiz agyry bardy, çep tarapym şeýle bir agyrdy welin, men özbaşdak aýak üstüne galyp biljekdigime şübhe edip ugradym.

Uklapdyryn.

-Elleme! Eliňi degirme diýýän saňa! Ölen bolsa nätjek?! – diýen sese oýandym.

Muňa edil gulagymyň düýbünden başga bir ses jogap berdi:

-Ölmändir. Ölü bermeli bormy? Demi gelip-gidip dur –a.

Çaky, kimdir biri üstüme abanyp duran bolmaly.

-Näme bolupdyr? Kim o ýatan? Tanaýaňyzmy? – diýip, bilesigelişi aýal sesi gyzyklandy.

-Tanamzok, bilemzok – diýip oňa gysga jogap berdiler.

Aýal, garaz, anyklamak isledi öýdýän:

-Içip, köçede ýatyp-turup ýören serhoşyň biridir-dä.Şeýlemi?

Oňa hiç kim jogap bermedi. Ýa-da jogap berendirler-de, men eşiden dälidirin. Sebäbi uka gidipdirin. Oýanamda kimdir biri aýagymdan tutup, süýreýän ýaly boldy, üzlem-saplam sesler eşidildi.

-Aňkap dur, içip-içip, agzy gyşaryp gidipdir.

Öňem içýärdim, ýöne agzym gyşaran ýeri ýokdy. Köp içen wagtym ertesi ir bilen kelläm hüňleýärdi welin birki bulgur jyňkydardym. Onsoň dünýäm düzelerdi. Häzirem şeýdäýsem, näderkä? Düzelmikä? “Düzelmez” diýip içimden bir ýerden ses gelen ýaly boldy. “Gözümi açyp bilermikäm onda?” diýip şol sesden sorasym geldi. Entek soramankam “Hiç zadam edip bilmersiň. Indi seňki gutardy” diýip, ol ses heşelle kakdy. Onsoň: “Nämüçin? Sebäbini aýt!” diýdim. Bilemok diýdi. “Sen kim onda?” diýdim. Şol wagt başga biri sögünip, tüýkürindi:

-Ö-ök, tfu-u, hapysa haramzada, gusup üstünde ýatypdyr-a. Tfu-u!

Ine, şu sözlere öler ýaly namys etdim. Utandym, gözümü açyp bilmeýändigim bähbide çekdi, gözüm açyk bolan bolsa, ýer ýarylmazdy, menem girmezdim.

Ýagdaýym öwerlik däl ýaly. Ony duýup ýatyryn. Meni näme-de bolsa bir zat etmelidiler. Belki, lukmana görkezmelidir, heý, bu adamlar içinde maňa kömek etjegi tapylmazmyka? Çep gursagyndaky güýjeýän agyry bilen agzymyň gyşaranlygy baradaky gürrüň mende duýdansyz gorky dörettdi. Böküp ýerimden turaga-da, näme-de bolsa bir zatlar edesim geldi. Ýöne, ol-a böküp turmak ekeni, hatda gözümü-de açyp bilmedim.

-Muň öýi-öwzary ýokmy? Çaga-çugasy, heleýi-hossary bardyr-a? Hany, tanaýan barmy şuny? – diýip, biri sorady.

Meni tanan ýok bolara çemli, hiç kimden ses çykmady. Gözüm açyk bolan bolsa, ähtimal, meni tanan tapylardy, tanamasalar hem gözüm bilen ümläp, ýagdaýymy düşündirerdim.

-Bular ýaly-da öý-öwzar, çaga-çuga, heleý nireden bolsun – diýip biri akyl satdy.

Dogry, çaga ýokdy, kireýine ýaşaýan-da bolsam, garaz, sümülere külbäm bardy, zäher içip ölmedik bolsa aýalymam bar. Barmyka? Ýa öläýdimikä? Dün samsyklyk edäýdim öýdýän. Zäher bermeli däldim. Azgynçylyk etse-de, bihaýa bolsa-da, aýalymyň ýüregi ýumşakdy, dözümsizdi, maňa örän mylakatlydy. Aslynda öňki edişim ýaly onuň bilen aýrylyşyp oturybermelidim. Iki ýyl mundan ozal ýeňlesligi üçin ony kowup, başga birine öýlenipdim,

ýöne pahyryň ömri gysga boldy, ýarym ýyl töweregi ýaşaşanymyzdan soň, keselläp öldi. Onsoň nesibe çekip, muňa ikinji gezek öýlendim. Bir sebäp bilen ajaldan gutulan bolsa, onuň meni tapyp, ýygnajakdygna ynanýan.

-Ulagyň aşagyna düşüpmi? – diýip, meniň ýagdaýymdan bihabar biri sorady.

Öte eşiden başga biri:

-Ulagyň aşagyna düşüpdür. Haramzada kakybam durman gidendir – diýip, näbelli birine nähak gargyndy.

Oňa şo bada ýerli ýerden jogap berdiler:

-Ulag geçýämi şu ýerden?

Ulag kakan bolsa, zzy-beýlekisi bolmaly. Heý, şu ýerde ulagyň zzy görünýärmí?

Ýene-de uklapdyryn. Oýanamda bir ýyly elin ýüz-gözümi sypaýandygyny, gabagymy galdyrjak bolýandygyny duýdum.

-Ýagdaýy gowy дәl. Hany, köwşüni çykaryp, dabanyňy gyjyklaň – diýip, dury sesli erkek adam gorkunç gürrüň etdi. “Bu adam lukman bolsa gerek” diýip öz ýanyndan çak etdim. Şu çaklama mende “In bolmanda keselhana әkiderler” diýen umydy döretdi. Şujagaz umydy söýget edinip ýatyrkam:

-Gyjyklamak nämä gerek? Sowuk suw guý üstünden oýarjak bolsaň – diýip, sesi ýaňy ýognan ýetginjek samsyk gürrüň etdi.

Birbada hiç hili ses eşidilmedi. Meniň bu bolup ýatyşymdan üýtgeşik tomaşa tapyp bilmedik adamlar işli-işi bilen bolup dagadylar öýdýän. Ýok, dagamandyrlar. Dury sesli adam hem gitmәndir.

-Aý, ýok, ýagdaýy gowy дәl. Gyjyklanyňy hem bilenok. Aýaklary buz ýaly. Insult diýen ýaly bir kesel bolaýmasa... Kakam pahyryň keseli – diýip, ol howsala düşüp habar berdi.

Bu ýakymсыz, elhenç sözler meniň ýaşaýyşa bolan ähli umydymy püçege çykardy. Çaky, ol dabanymy gyjykladyr. Menem ony duýmandyryn. Aýagym sowap başlapdyr. Boldy. Gutardy. Hemme zat gutardy. Ölüм pilläm gelipdir. Ýerimden böküp turagada, nämedir bir zatlar diýip gygyraýasym geldi. “Azara galma. Häli aýtdym. Hiç zat edip bilmersiň. Indi seňki gutardy” diýip içimden şol öňki ses gaýtalady.

-Ýok, men lukman дәl, başym çykanok, kakam pahyram şeýdip ölüpdi, şondan bilýän – diýip, sesi dury adam kimdir birine düşündirýärdi.

Ýene-de irkilipdirin.

-Eý, Hudaý, bendeleriňe Özüň rehim edeweri! Eý, Hudaý, ýazykly bendeleriň bilen deň bolmaweri! Eý, Hudaýjan-eý, Özüň ýalkaweri! – diýip, haýsydyr bir takwa kişi gulagymyň agzynda samyrdady.

Bular ýaly adamlara men belet. Bular ýöwsel, ejiz adamlar. Bardygy, ýokdugy näbelli bolan Hudaýy diliniň senasy edinip, özleriniň ejiz taraplaryny gizleýärler, ynanjaň adamlaryň arasynda takwasyrap, kemter ýerlerini ýapara bähbit araýarlar. Meniňem dilimiň gysga ýerleri bardyr. Edil beýleki adamlar ýaly, menem bularyň Hudaý diýýäninden zyýan-a çekmedim welin, ýöne peýda-da görmedim. Ýogsa, aýdyşlary ýaly, kömegi degýän bolsa, rehim edýän bolsa, meni gözden salmaly дәl. Men ýerden ýeke çykan, hossarsыз, kimiň dünýä getirenini bilemok,

bilýän zadym, şu çaka çen elpe-şelpe durmuş görmedim. Ýaşayyş ugrundaky göreş meni kân köseddi. Onsoň şular ýaly agyr güne düşemde derdinere ýürekdeş gözleýän, häzirem tarsa ýerimden galaga-da, şu takwa kişä ajaldan gorkmaýanymy aýdasym gelip dur welin, kem-kemden güýjeýän gursakdaky agyrym bilen çogup barýan beýnim hiç maý berenok.

Ahyry aladaçyl biri tapylyp, töwregindäkilere:

-Lukmana habar etdiňizmi? Çagyrmaly ekeniňiz-dä – diýdi.

-Lukman nämesine gerek munuň. Gowusy, polisiýany çagyrmaly – diýip, meniň ýagdaýymdan bihabar biri öz pikirini aýtdy.

-Garaz, lukman bolsun, polisiýa bolsun, habar etmeli-dä. Bu ýerde beýdip ýatsa bolmaz-a. Haýsy bolsa-da biri ýygnamaly bolar-a – diýip, ýaňky aladaçyl adam aýtdy.

Şu ýerde başga bir akylsyz kişi:

-Polisiýa-da bizar bolaýmasa bular ýalydan. Haýsy bir içip, ýolda ýykylyp ýatany ýygnasyn?! – diýdi.

Muňa içinden çykamaz ýaly içikdirip diýmeli sözler taýyn welin, arman dilim diýen edenok. Asyl dilimiň bardygyny duýamok. Nätanyş bir argynlyk, süňňümden çykmaýan, gaýta gitdigiçe möwjeýän ýiti agyry-yza ähli ygtyýarymy aldy oýdýän. Ýere siňip barýan. Hiç kim azar bermese, irkilsem, uklasam, agyrylarym azalýança ýatsam, dynjymy alsam...

Dekabr, 2012. Mary.

ÝÜP

Hekaya

Keşde çekilip, gaýma gaýalýan, kiriş ýaly sapak däl bi. Bilek ýogynlygyndaky uly tanap hem däl. Tanapdan inçe. Göze görnen gyzyň örüm saçyndan hem inçe. Çen bilen orta ýaşly adamyň başam barmagyndan-a inçeräk, külembikesindenem ýogynyrak, adaty bir ýüp. Munuň deregi ýüpek, ýüň ýa geçi çöpüri bolman, eýsem, hut pagta süýüminden işilen. Reňki goýy gök bolup, ozalbaşky uzynlygy ýedi-sekiz gulaç dagyn bardy.

Guýudan suw çekmek üçin ulanylýan, kim bilýär, nijembir külpetleri başdan geçiren öňki, köne ýüp halys sary gidensoň, bir gün doly suwly bedräniň agramyna tap getirmän üzülipdi. Onuň bir bölegi öý bikesiniň elinde galyp, beýleki bölegi bedre bilen bilelikde guýynyň düýbüne gidipdi. Onsoň öý bikesi bazara gidip, ine, şu ýüpi satyn alyp geldi. Şeýlelikde bu ýüp heniz täze mahaly özi ýaly täp-täzeje bedre bilen guýa sallandy. Ömrüniň bir ýyla golaýy şol ýerde ötdi. Munuň kömegi bilen günde telim bedre suw çykarylady. Şunça wagtyň dowamynda munuň kömegi bilen guýudan çykarylan suwy bir ýere guýsaň, uly bir güzer gürrüňsiz emele geljekdi. Yok, bu ýüp ojagaz suwy götereni bilen ejizlemändi, tapdan düşmändi. Entek güýç-kuwwaty ýetikdi. Içi suwly goşa bedräni asanyňda-da durkuny üýtgetmän,

çydam etjekdigi kesesinden görnüp durdy. Emma bir gün öýüň agyr ýüzli hojaýyny suw sorujy nasos getirip gurnady-da, guýunyň suwuny gara güýje daýanmazdan, tilsimat arkaly çykaryp başlady. Aýaly-na-da:

- Wawwasy bar ýaly ulanyň. Döwäýmäh. Ýaman ynjuk zatdyr diýip tabşyrdy.

Bor diýip, äri bilen ylalaşaýmaly aýaly gözünigaşyny çytyp, “Seň özüň ynjuk” diýerli görüdi. Bir pursat oýurganyp kesä bakdy-da, ters gürrüň tapdy:

- Özünden özi bozulyp, erteki gün bize yňňyldajak bolsaň, şu wagt ýok et, gözüm görmesin – diýip, öýe getirilensoň yzyna äkidilmejegine göz ýetirip duranlygy üçin aýtdy. Şeýdip, geljekde bolaýmagy ähtimal dawany häzirden öz peýdasyna çözüp goýdy.

Aýaly-na juda belet bolansoň, öýüň hojaýyny ätiýaçly gürrüň etdi.

- Özünden özi bozulybermeli bormy, how! Tapýan gürrüňiň näteňet? Iňňeden çykma gopuz ýaly täzeje nasos ahyryn bi . Şalpaň tutman ulansaň, ýaman uzaga gider.

- Şalpaň tutup, näme, bu artybyň üstüne artlaýyn münüp, alys ýere gelnanja gitjek bolýan barmy?

- Gereginden artyk işledip, agram bermeseňiz hiç zadam bolmaz. Esasy zat, motory ýanmasa bolýa. Motory ýansa, bejerjek gümanyň ýok. Şoňa seresap boluň – diýip, äri başardygyndan sypaýy düşündirdi.

Aýaly soňam birgiden içýakgýç hem kejr gürrüňler etdi. Äriniň gitdigiçe ýüzüniň gany gaçdy, boýnunyň ýüzündäki damarlary gatady, ýuwaş-ýuwaşdan eli sandyrap başlady.

Ýüpi bolsa, bedräň sapyndan çözüp aýyrdylar-da, odur-budur saklanýan köne tamyň garaňky burçuna oklap goýberdiler. Bu ýerde-de ýüp bir ýyla golaý hereketsiz ýatdy. Onsoň bir gün öý bikesi köne tamy döwürşdirip ýörkä ýüpi tapyp aldy-da:

- Asyl bärde ýatyr eken-ä. Ýer ýykyp, gözläp, tapman, biri ogurlandyr öýdüp ýördüm – diýip, öz ýanyndan hümrädäp, kakyşdyryp-silkişdirip, alyp gitdi. Eltip, işikdäki üzüm teläriň maňlaý sütünlerinden adam boýy belentlikde ýuwulan geýimleri serip guratmak maksady bilen daňyp goýdy. Ýüp bu ýerde-de bir ýyla golaý durdy. Şunça wagtyň dowamynda giden egin-eşiğiň ýuwulansoň serilip guradylmagyna sebäp boldy. Bir gezek bolsa, uly, agyr halyny ýuwdular. Ýüp tutuş bir günläp ýuwulansoň has-da agramlan halyny göterip durmaly boldy. Şol gezek her näçe dartylsa-da, sozalsa-da, üzülmedi, gaýrat etdi.

Soň, gurbanlyk ýetip gelende hojaýyn öý bikesinden soramazdan-zat etmezden, ýüpi tutuşlygyna çözüp aldy-da, tamyň arkasyndaky garrap, gasyn-gasyn bolan erik agajynyň gapdal ösen uly şahasyndan geçirip, körpe gyzyna hiňňillik ýasap berdi. Ine, onsoň hiňňillige öwrülen pursadyndan başlap ýüp töweregiň çagalaryny gezekli gezegine uçurmaga başlady. Emma hiňňillik bolmak ýuwulan geýmim-gejimleri guradýan ýüpüň wezipesinden has agyr bolup çykdy. Muňa münýän çaga bolsa-da, eýläk-beýläk hallanlap bir uçýarlar welin, heý çydar ýaly däl. Özlerem üznüksiz, şo-ol uçuşyp ýörler. Ýadanoklaram. Ahyry goňşy çagalaryň biri özüni

saklap bilmän, ýykylyp, burnuny ganatdy. Muňa-da öý bikesiniň bijay gahary geldi.

- Hany, baryň, dagaň öýli-öýňüze. Bu ýeri, näme, çagalar bagymy? Ugraň, ugraň, hiňňillik uçulýan ýer däl bäri – diýip, ol adaty yzgytsyzlygy bilen çagalary kowup goýberdi.

- Senem, gyz, ýok et hiňňilligiňi, häý, hiňňilligi başyny iýmiş!.. Özümçe bar-ýok, galyň uzyn etekliň artykmaç gep-gürrüňi derkaryma däl – diýibem ýeňselerini tüňňerdişip, hersi bir tarapa dagap barýan çagalar hem eşider ýaly gaty sesde gygyryp, gyzyna haýbat atdy. Şundan soň hiňňilligiň töweregi çolardy. Bir ýerden bir samsyk şemal tapylyp, hiňňillik bilen birsellem oýnady-da, irip-ýadap, güw gitdi. Birhaýukdan goňşularyň gurbanlygyndan gerk-gäbe doýan agyr ýüzli hojaýyn geldi-de, uzyn-uzyn gägirip, çilim otlandy. Onsoň ähli agramyny hiňňillige atyp, uçup görmek üçin bat aldy. Şu ýerde ýüp çydamady. Gap bilinde-bir ýerde halys ejizlän ýeri bardy. Ana, şol ýerinden şarpa üzüldi. Üzüldi-de, hojaýyny ýeriň ýüzüne bulap urdy. Hiňňillige, has anygy ýüpe hapa-hapa sögünip, hojaýyn epeý gowresine gelişmeýän çalasyňlyk bilen ýerinden galdy. Üst-başynyň tot-tozanyny üfleşdirip-kakyşdyryp durşuna daş-töweregine äňetdi. Hiç kim gören däldir öýtdi. Aýaly gören eken.

- Waý, meň kir serýän ýüpüm! Ak girse-de, aň girmedik, meýit! Doňuz ýaly bolup, nätdiň ony? Çagaň aklyça-da ýok aklyň. Indi men kirimi nirä sereýin? Peýdaňdan zyýanyň kän hojalyga. Garnyňy eşegiň garny ýaly edip... Sypatyň gursun, sypaty guramyş! – diýip, öý bikesi gagyndy.

Äri biraz özüni dürsäp, sapajak-supajak etdi.

- Agzyňa ak gelse-de, gara gelse-de, wyzyrdap durma. Ömürlik zat barmy nä. Ýüpdür-dä, bir gün üzülmeli bor-a. Wagty-sagady gelende adam ölüp gidýä...

Ýüpi welin, iki bölek bolansoňam ýatdan çykarmadylar. Bir bölegini-hä öýüň körpe gyzy özi ýaly çagalar bilen ýüp bökdi oýnuny oýnamak üçin aldy. Baş-on gün oýnansoň, irdimi ýa başga has gowy ýüp tapdymy, muny bassyrmanyň aşagyna oklap goýberdi. Beýleki bölegi bolsa erigiň gapdal ösen uly şahasyna oralşyna birki aýlap ýatdy. Onsoň bir gün öýüň agyr ýüzli hojaýyny ýeňil ädimler bilen şäherden süýtden ýaňy kesilen bir güjügi alyp geldi-de, erik şahasyna oralgy duran ýüp bilen daňyp goýdy.

Aýalynyň muňa bolmajysy boldy:

- Öýlänligiňi ölüp tapýan halyňa, ýeri, iti nämetjek? Özüni oňardyň-da, indi it galdymy?

- Şul öýden jabjynyp, sen girip-çykyp ýörkäň başga it geregem däl, welin, onda-da durumsyzlyk edip alaydym, seni ýekesiretmejek boldum. Aý, ýürek ýuka-da... Ýöne ahmal bolma, bi seňňäly ganjyk däldir, erkek güjük bi – diýip, keýpi kök hojaýyn ömürboýy tütünsiz ýakyp aýalyny duzlady.

- It ýaly bolsamam, ýene senden gowudyrn. Sen itçe-de ýok. Doňuz sen. Içip, mesirgäp, gören ýerinde ýatyp-turup ýörsüň. Hapysa, haram meýdiýanan... – diýip, öý bikesi hem munuň bilen deň sanaşdy.

Agyr ýüzli hojaýyn aýalynyň kemsitmelerine jogap hökmünde ýasama äsgermezçilik bilen it ýylgyrşyny edip, güjügiňe ýüzlendi:

- He-eý, janawer, bir ganjyk heleýe deňedi diýip, menden gaty göräýmegin. Aslynda bi heleý sençe ýok. Ýöne nätjek, alaç ýok, ikimiziň maňlaýmyzda bardyr-da muň elinden çörek iýmek. Men-ä, näme, ömürboýy...

Hojaýyn güjügene ýüzlenip aýdyp duran sözlerini soňlamaga ýetişmedi. Sebäbi bu gezek öý bikesi onuň bilen deň sanaşyp durmagy artykmaçlyk hasap etdide, gapdalynda duran suwly taňkany äriden dazyrdadyp saldy. Emma taňka nyşana degmedi. Guýrujagyny bulaýlap, hojaýyna ýalynjaňlyk edip duran güjüge gylytyzrak degip geçdi. Beýle zada garaşmadyk güjük çyňsady, urundy. Nirä-de bolsa, bir ýere sümülme üçin gaçmaga synanyşdy. Emma ýüp goýbermedi.

Är-heleý bolsa mundan soňam bir-birine diýmesiz sözleri diýip, aýtmasyz zatlary aýdyşdylar.

Şol gün agşam güjük çyňsama gatyşykly uzyn-uzyn uwlamasy bilen öý eýelerini gaty birahat etdi. Ertesi hojaýyn güjügi şähre äkidip, zyňyp geldi. Şeýlelikde ýüpüň bir bölegi güjük bilen gitdi.

Ýüpüň beýleki bölegi welin bassyrmanyň aşagynda çañ basyp, kân ýatdy. Bir günem agyldaky iki goýnuň biri aşa düşüp, ýüzüni sallady.

- Kaka, goýnumyz pyçaga gelipdir – diýip, körpe gyzy ejesiniň öwreden sözlerini kakasyna ýetirdi.

Agyr ýüzli hojaýyn böküp yerinden galdy-da, agyla tarap haýdady. Ine, şu ýerde ýüpüň galan bölegi goýny güýlmek üçin gerek boldy. Güýldüler. Damagyny çaldylar. Onsoň, näçe ýyldyr, guransoňam henize-bu güne çenli sogrulman duran garaly agajyndan asyp soýmak üçin hem şu ýüpi ulandylar.

Hojaýyn goýny soýup bolup, damakgan akdyrylan çukuryň üstüne atylan çöp-çamlary ýakyp otyrka:

- Şular ýaly heleýiň bolsa, malyň ýa aç öler, ýa-da aşa düşüp öler – diýip, burnuna salyp hüňürdedi.

- Gyrylsyn! Ölsün! Bolmanam äriň kartkeş bolsa, malyňam artmaz, zadyňam! – diýip, öý bikesi hem gep alyp galmady.

- Ataň öýüne daşap ýörseň, zadyň artarmy?

- Daşajak. Ö, ölýän bolsaň. Sen ýaly tapanymy kártkeşlere ýal etmesem bolýa... Seni adam eden meň atam öýüm dälmi?

Şol gezek bular sögüşip, ýüpi ýatlaryndan çykardylar. Soň kimdir biri ony bassyrmanyň aşagyna oklady. Ýüp bu ýerde-de idegsiz kän ýatdy.

Howa sowap, gys golaýlap, dünýäň ýüzi wagtlaýyn tukat keşbe giren mahaly öý bikesi sögünip-gargynyp, bu ýüpe çykap, işikden mellegiň aýaguja gyzyl çybyk bolup ýatan gowaça küdesini daşady. Onsoň gysgaragam bolsa, ýene bir zerur zadyma ulanaryn diýip, ýüpi üzüm agajynyň şaha bölen ýerine gysdyryp goýdy.

Başga bir bisähet gün gündiziň günortany öý eýesiniň ýeňles duýgulara hem bipeýan oý-pikirlere akyl-huşuny aldyran, hüwjük saçly, neşebent ogly bir ýerlerden ýüzüni ak tam edip geldi-de, özüni asyp heläklemek niýeti bilen ýüpi bassyrma agajyndan aýlap geçirdi. Halka ýasady. Dözümli-dözümli çekişdirip, berkdigini ýa dældigini barlap gördi. Aýagynyň aşagyna ýemşik-ýumşyk köne bedräni düňderip goýup, halkadan boýnuny geçirdi. Onsoň pikirlenmän-zat etmän, bedräni depip goýberdi. Ýok, bolmady. Ýalňys ölçän eken. Ýüp uzyn bolup, aýagy

ýere degip dur. Bu ýagdaý asylyp ölmäge ýeterlik sebäp bolup biljek däl. Nätmeli? Etjek alajyň ýok. Ajalyňa gol bulaýanyň çyn bolsa, ýüpi gysgaltmaly. Aýagyň aşagyna-da bedre däl-de, hol çelegi dünđerip goýmaly. Ol ilki bilen çelegi dünđerip goýdy. Ýüpi hem biraz gysgaltady. Emma bolmajak bolsa bolmaz eken.

- Waý-ý, il-gün ýeteweriň! Dat-bidat, ýeteweriň-uw! – diýip, öý bikesi iniňi tikeneklediji gorkunç hem çirkin ses bilen gygyryp, bir ýerden peýda boldy. Ajal kerwenine daklyşmak üçin ber-başaý bolup duran oglan oslagsyz, haýýar sese ziňk edip gitdi. Ejesi bolsa eýýäm haçan ýetip gelip, ýaňky köne bedräni oglundan aýlap saldy. Bedre nyşana jaýdar degdi. Ogly “hyk” edip, bir бүкүldi-de, şol pursadyň özünde zut gaçyp gitdi.

Öý bikesi ak tam bolan repide ýaly ýüzüni gaharly görnüşe getirip, özüni aşak goýberdi. Uçjak guş ýaly galpyldap oturşyna edil häzir aglamalydygy ýadyna düşmedi. Onsoň elleriniň, aýaklarynyň titremesine, ýüreginiň adaty däl gürsüldemesine, sesiniň sandyramasyna we üýşüp gelen goňşulara kän bir ähmiýet bermän:

- Wah, tohumy tükenen! Seň ataňdan nä gün gördüm men... Aňsat ölüm gözleýäňmi, ýerýuwdan! – diýip gargyndy.

Bassyрма agajyndan ýüpi çözüp aýyrmadylar. Yrym edip, gara towuk asdylar. Soň ýüp towuk bilen bilelikde nirädir gürum-jürüm boldy.

Maý, 2010. Mary.

SAWÇY

Hekaya

Öwez aýaly bilen ýüzüni garaňka tutup, ýat oba sawçylyga gitdi.

-Gyýw, baraňsoň mysapysyrap oturmagyn, bolrak geplegin, bolrak – diýip, aýaly Aýnabat ýolda öwüt berdi. – Bu zamanyň adamsy eli ýukaň ýüzüne seretmez, nämeliğiňi bildirme-de, aş gatyklaber agzyňda. Senden hasabat sorajak ýok.

Öwez ulagyň roluny eýläk-beýläk aýlap oturyşyna gatyrgandy.

-Han-ow, akyl satma. Beh, nämeliğiňi bildirme diýip, niräm kem ilden?

Bardylar. Garşy aldylar.

Öý bikesi aýal synçylygy bilen çagyrylmadyk myhmanlaryň matlabyna düşüdi-de, Aýnabat bilen bir otaga, onuň äri Annagylyç bolsa Öwez bilen beýleki otaga geçdiler.

-Çagalar ýetişip ugrady. Bir ýandan öýeribermeli indi. Gudaçylyga çykdyk – diýip, Öwez oturyp-oturmanka habar berdi.

Annagylyjyň bu meselede gürrüň edesiniň gelmeýäni kesesinden görnüp durdy.

-Hümm, hä, şeýledir, dogrudyr. Bu zatlar aýallan işi – diýip, ol sowuk-sala gürrüň etdi.

Öwez goldady.

-Hawa, şolaň işi. Erkegiň oňarjak işi däl – diýdi.

Öwez garşysynda oturan daýaw pyýadany assyrynlyk bilen içgin synlamaga başlady. “Ýüz-ä ýaman agyr muň. Ýasawy şeýlemikä ýa gudaçylyga gelneni üçinmikä? Nädip gepletmeli muny?”

-Tutly obadan diýdiňmi? – diýip, öý eýesi juda dymyp oturmazlyk üçin gepbaşy sorag berdi.

-Hä, hawa. Tutly oba.

-Näme kär edýän diýdiň?

-Kireýdir biziňki. Senem kireý edýäňmi?

-Öň kireý edýädim. Ulagy satyp, mala öwürdim. Pul malda bar, malda.

-Hawa, kireýem özüňi aldamak-da. Gazananyň ulagyň özüne siňýär. Artdyrýan zadyň ýok.

Öwez bu ýerde zeýrenmeli dældigini duýan dessine başga hörpden gopdy:

-Ýogsa, kireýe galan günümüzem ýok. Oňat, Hudaýa şükür! Jandurmazlykdan ediläýýär. Galjaň-da özüüm...

Öý eýesiniň beýleräginde duran küldana gözi düşüp, Öweziň çilim çekesi geldi.

-Öýde çilim çekýäňmi?

-Hawa-la. Çekiber. Gaýta maňa-da ber birini.

Çilim otlandylar. Dymdylar.

-Tutly bolanda bi jaryň ilersindäki oba bolýarmy?

-Edil özi. Kimi tanaýaň?

-Äý, ýok, tanaýanym ýok. Baryp gören obam däl. Käte jara balyga giden bolýan. Şonda üstüňizden geçýän. Bi çaklarda balyga-da el degenok.

Öweziň: “Ine, nesip edenden garyndaşlyk açarys welin, baryp görersiň” diýesi geldi. Gürründeşine ýakmaz öýdüp, sesini çykarmady.

-Oh, bir bagşy bolmalydy şol obadan – diýip, Annagylyç bir zatlary ýadyna salyp ugrady.

-Kimkä ol? Dutarda aýdýarmy? Ady?

-Ýok-la, dutar däl, liňk-liňk bagşy. Garsak ýaly keltejik bagşydyr-la. Be-e, ady nämedikä soň? Häý, indi soň ady ýadyma düşäýse... Aý, indi bagşyçylyk edýändigem öýdemok. Meň diýýänim irräk döwür. Ýaňy gullukdan gelen wagtlarymyz bolmaly. Biziň oba toýa gelip, urlup gidipdi. Öz-ä bir garly gündi.

Urlup gidipdi? Gar ýagan günü! Toýda. Kelte boýly. Baý-bo-ow! Muň urlup gitdi diýýän bagşys-a, ine, ýazzy maňlaýynda otyr! Päheý-de welin!.. Öwez-dä şol urlup giden. Gyşda. Gar ýagyp durka. Toý sowlansoň. Beh, Öwezmikä şol? Başga biri bolmasyn? Bagşy gytmy?.. Aý, ýok, başga hiç kimem däl. Öweziň şol gezekden başga toýa gidip urlan ýeri ýok. Häý, haramzada!

Şo döwürler Öwez bagşyçylyk ederdi. Toýdan toýa gatnap ýörenliginde, mundan birzatlar çyksa çykardam. Ýöne kän idäbermediler. Şol garly gün mazaly ýenjilenden soň-a özüniňem toý bilen kän weji bolmady. Göwnüne baran toýunda “Owadan gelni” aýdyp ber diýip yrsararlar öýtdi. Ýenjilerinden gorkdy. Ätiýaç etdi. Şeýdip bagşyçylyk galyşdy.

Annagylyç sag eli bilen tüňni maňlaýyny owkalap, gözünü ýumup oturyşyna hakydasynyň bir ýerlerinden köne taryhy dörüşdirýärdi.

-Häzir adyny tapsam, hä diýersin.

“Hä diýäýmen. Asyl diýmen. Tanamok diýerin.”

Şo gezek Öwezi üç bolup urupdylar. Onuň sebäbi häzirem ýadynda. Ilki haýsydyr bir aýdymy

aýdyp ber diýip yrsaradylar. Wah, Öwez görgüli aýtjak-la. Näler aýtjak. Ýöne bilenok. Repertuarynda olaň diýýän aýdymy bolmasa nätsin? Onsoň “Owadan gelne” isleg bildirdiler. Bu anyk ýadynda. Öwez bu aýdymy hem bilmeýän eken. Ana, şo-da bahana boldy. “Baý-buww, “Owadan gelni” aýdyp bilmeýän bolsaň sendenem bir bagşy bormy? Bu bolşuňa nädip ile çykýaň?” diýip, üstüne düblediler, herreldiler. Soňam giçden soň obadan çykan ýerlerinde saklap, Öweziň oňatja eýini ýetiripdiler. Sazandalaryna, kömekçisine degmändiler... Şol ýenjilip duran pursatlary Öweziň gözüniň önünden üç hatar geçdi. Indi bu doňuz şol üçüsiniň haýsyka? Öwez gözünü süzüp, beýnisiniň doňup giden, ýiteňkirlän öýjüklerini döwürşdirdi. Önünde oturan ýylçyr kelle pyýadanyň özüni ýenjip duran ýaş ýigit keşbini anyk göz önüne getirip bilmän kösendi. Üstünden pylança ýyl geçen wakany seljerer ýaly Öwezde nä huş barmy?

Öweziň bolup oturşyna öý eýesi özüşe düşündi.

-Tanabilmediňmi? – diýdi.

-Aý, ýok, Tutlydan däldir ol, başga obadan bolaýmasa – diýip, Öwez ýalan sözledi. – Ýogsa, men ony tanaýmaly ahyryn.

-Şeýlemikä ýa? Tutlydanmyka diýýärdim. Äý, bolup biler. Kän wagtam geçdi-dä. Görgüliň günäsem ýokdy welin, bizem bir tüýs zannyýaman-da. Agzyny-burnuny gan ýalan ganjygyňky ýaly edýänçäk, demimizden düşer ýaly däl.

-Beh, gaty zalym ekeniňiz-aý! Günäsi bolmasa dagyn nämüçin beýtdiňiz?

-Sesi zorruk. Aýdym aýdyşyny halamadyk. Ýok, dur, ýalňyşdym, bir aýdym aýdyp ber diýdik

welin bilenok eken. Öz-ä bir halk aýdymy bolmaly. Ady ýada düşse diý...

“Seň ýadyňa düşmese-de, meň ýadymda ol. “Owadan gelin” bolmaly.

-...Bar bahanamyz şol. Ýenjip durkak o neresse: “Erkek bolsaňyz, ýeke-ýekä çykalyň” diýdem welin, hany, diňleýän barmy ony? Gaýta öjügip, beter edýäs. Içgiň etdirýäni-dä, kelle düzüw wagty adama pitik çaljakmy men? Şo gezek oňam ýumruk iýmek nesibesi bardyr-da. Soň-a ökünip, esli mahal gynanybam gezdim palyra.

Öweziň hykga damagy doldy. “Şol sebäpsiz, esassyz urup goýberen bagşyňyz-a men diýäýsem näderkä? Diýip bolmaz, diýip bolmaz. Deýýus tanap oturybermesin birden” diýip, ol ýöwsel pikir etdi. Boguk ses bilen:

-Aý, näme, ýaşlyk-da – diýdi.

-Adam ýaş wagty gaty guduz bolar ekeni. Ýeri, bagşy bilen näme işiň bar? Häk... – diýip, Annagylyç kesesinden ökünýän ýaly gürledi.

Öwez onuň ökünjine ynanmady. Başga wagt, başga ýagdaý bolanlygynda ynansa, ynanardam. Ýöne edil şu wagt onuň köňlüne bilniksiz rehimsizlik aralaşdy-da, nähilidir bir ar almak duýgusy peýda boldy. Niçe ýyllar mundan ozalky oňan kemsitmeleriniň ahmyryndan çykasy geldi. Bu oturanyň beýleki şepelerinem tapaga-da, ömür içlerinden çykamaz ýaly, içikdiräýsem diýdi. Şo-ol birmahalky “Erkek bolsaňyz, ýeke-ýekä çykalyň” diýen sözünü häzirem gaýtalasy geldi. Köýüp ýatan ary Öwezi ber-başagaý etdi. Ýogsa, ählisi ýatdan çykypdy. Unudylypdy. Adamyň ýasawy gaty täsin. Ol

geçen ýyllaryň säwliklerini el bilen düzedäýsem diýýär. Yzda galan günleriniň gowuz ýerini soň ýadyna düşen pillesi doldurjak bolýar. Bolmaz-a. Ýaşyňdan habar al, Öwez, ýaşyňdan! Ogluňy öýerjek bolup ýörsüň, özüňem gudaçylyga geldiň! Ar aljak kişiňem, ynha, çat maňlaýyňda gözüni mölerdip otyr, özem nesibe çekse, gudaň bolmaly!.. Bolaýarmyka? Indi şu giň dünýede gel-gel, ala-böle şu oturan deýýus bilen, nähak ýere göwnünde arman goýan haramzada bilen guda bolmalymy? Bolaýmaz şol-a!

Bir-birine höwessiz gep atysyp, ýene biraz oturdylar. Aýnabadam kän eglenmedi. Turdular. Öý eýeleri köne däbe eýerip, myhmanlary ýola saldylar.

-Erbet ýerler-ä däl. Eneş salgy beripdir. Ýöne sorap-idemeli bor – diýip, öý bikesi sawçylaryň ulagynyň yzyndan seredip durşuna ärine habar gatdy. Onuň pikirini biljek boldy.

Annagylyç ýüzüni küşşerdip, parhsyz gürlledi:

-Garyşyp-gatyşyp gider öýtseň, daşyny dola-da berip goýber.

Ýola düşenlerinden Aýnabat saçagyny sermeleşdirip oturşyna dylm-dylm etdi:

-Sorap-idäris diýdiler. Göwneşäýjek ýaly öz-ä. Göwnär ýaly etdim-dä.

Öwez ýasama dabara bilen:

-Oňarypsyň – diýdi. – Bolmanda-da bulaň göwnejegi belli. Ýöne, ine, biz göwnärisimi, şo belli däl.

Aýnabat joşgunly gürlledi:

-Göwnäris. Esasy zat ogluň halasyn gyzlaryny. Birem galyňy ýeňil bolsun diý. Agyr salsa nätjek? Ilden çykmasa kaýyl men.

-Doly bilip-bilmän düwünçegiňi düwürýäň-aý. Howlugyp edilýän iş däl. Entek sora-ide, gör, bil. Pylan zat diýme.

-Howlugýan barmy, gyz? Howlugaňda-da edip biljek zadyň ýok. Entek jemlenmeli. Häh-mäh edäýer ýaly, hany, arta-süýşe zadyň barmy? Ýöne tamdyr gyzanda ýap diýjek bolýan.

-Onda birbada goý muny.

-Ä?

-Birbada goý diýýän şuny. Ätiýaçda goý. Başgasyny gözle.

Aýnabat geňirgenme gatyşykly gorky bilen:

-O nähili ätiýaç? Dur, gyýw, masgara! Biri bilen arany açman, başga ýere barsaň... Ätiýajyň näme, gyz?.. Waý, sen-ä muny kinodaky ýaly edip baryň – diýdi.

Aýalynyň haýsy kinony göz önünde tutýandygyny ýadyna saljak bolup, Öwez gözünü süzdi.

-Ýok, sen nämüçin göwnemejek bolýaň? Şony aýt maňa – diýip Aýnabat halys ynjalykdan gaçyp sorady.

-Birinjiden-ä ara uzak. Soňam gatnaşmaly ýeriň. Aňsat düşmez...

-Meň nä atam öýüm ýakynmy? – diýip, Aýnabat äriň sözünü bölgi.

-Dur, how, dur-a bir. Diňl-ä ilki meni.

-Diňleýän. Ýöne uzak diýýäniň hasap däl. Onyň bahana.

-A bor onda. Mensiz çözüp bilýän bolsaň, meni nämüçin äkidýäň? Bar git-de, guda bol, sähediňi belle-de, galyňyny geçir.

Äriniň gep uruş äheňi ýaramasa-da, Aýnabat sabyr etdi.

-Onsoň? – diýdi?

-Näme onsoň?

-Ara uzak diýdiň-ä ýaňy. Bar bahanaň şomy?

-Dogrymy aýdaýynmy, Aýnabat? – diýip, Öwez ýalan sözledi: - Men esasan kakasyny halamadym.

Aýnabat üşerildi.

-Nämesini halamadyň? – diýip anyk jogaba garaşdy.

-Nädip düşündirsemkäm indi saňa?.. Bilýänmi, käbir adamy halys aňryň alanok. Saňa ýagşydan-ýamandan hiç zadam eden däldir welin, şonda-da ýigrenýänsiň şony. Hi-iç iniň söýýän däldir. Görmeseň, gowudyr. Daş duranyňy kem görmersiň. Çagasynda günä-de ýokdur welin, atasyny ýigrenseň, nädip gelin edinjek? Bilýän, “Oň bilen ogluň ýaşaşmaly” diýersiň. Ýenäniň ýenesi bar diýen ýaly, şo ýylçyr kelle doňuz kakasy boljak bolsa... Aýnabat, meň ýüregim bir erbetligi syzýar. Birbada goýaly şuny. Oýunjak iş däl bi.

Nije ýyllaryň dowamynda äriniň agzyndan bular ýaly çynlakaý gürrüňi ilkinji gezek eşidýändigini üçin Aýnabady nämälim gorky basdy. Ärine şunça beledem bolsa, ýagdaýy doly syzmaga onuň aýal duýgurlygy ejiz geldi. Dile getiräýmeli sowallaryň telimsini ýuwdup oturşyna ol:

-Waý, bilmedim men-ä. Sen menem gorkuzýaň şular ýaly gürrüňler bilen – diýip, howatyrlý seslendi. Uludan dem aldy. Dem alşynda düşnüksiz gam bilen argynlyk bardy.

-Galanam näme, kim mañlaýyna ýazylan bolsa, şo bor-da. Ikimiziň edip biljek zadymyz bolmaz – diýip, Öwez Aýnabada göwünlik bermek üçin aýtdy.

-Hawa, mañlaýyna ýazylany. Dogry aýdýaň.

Öweziň aýalyňa ýüregi awady. Şular ýaly meselede özi bilen kejeleşip durman ylalaşyandygy üçin Aýnabada minnetdar boldy. Köňli welin kanagat tapmady. Bikarar boldy. Öz ýanyndan uruş yglan etdi. “Senjagaz, ýylçyr kelle, duruber bakaly, ojagaz edeniňi ýerine salaryn entek” diýip, şol ýenjilen gezegindäki ýaly Annagylyja gaýybana haýbat atdy. Jara balyk tutmaga baran wagty üstüni basyp, gürpbasdy etmek hyýalyňa mündi. Gypynç etmedi. Arman çekdi. Pylança ýyl bári köýüp ýatan aryny wagtynda ýerine salmandygy üçin özüni kötekledi. Alaşyzlygyna içi ýandy, agysy tutdy.

Öýüne baransoňam ynjalmary. Daş çykdy. Çil ýakada çommalyp oturşyna ala-burugsy bolup çilim çekdi. “Owadan gelin” agyr aýdymmyka? Kynmyka? Öwez nämüçin öwrenmedikä? Şindiki bagşylar aýdyp ýör-ä. Äý, ýok, gep aýdymda däl, “Owadan gelni” aýdyp berenem bolsa, Öwez şol gün ýenjilerdi. Aýdym häki bir bahana.

Bir ýerlerden göz agyrysý ýaly tapylyp, çaga pişik geldi-de, myrlap, gaharly oturan hojaýynynyň aýagyna süýkenmäge başlady. Öwez poslan kepje bilen ony urup, seňseletdi-de, turup hol beýleräkde oturdy. Çala demi gelip-gidip duran pişige seredip “Kepje o diýen gowy degmedi. Ykjam degen bolsa, bir uramda ölerdi” diýip oýlandy. Onda pişiklere garşy myrtar ýigrenç bardy.

Soň sandyr-sandyr edip, ýene çilim otlandy.
Ýene Annagylyç ýadyna düşdi. “Çilimem diläp
çekýär deýýus” diýip, eşdiler-eşdilmez hüňürdedi.

Fewral, 2013. Mary.

NAMYRAT

Hekaýa

Gyşdy. Çille döwrüdi. Daşarda şatlama aýaz
hojaýynlyk satýardy. Bulutlar sähra guşlaryny, süri-
süri gargalary goýnunda gizläp biljek derejede ýere
juda golaý gelipdiler. Ýüzüni garaňka tutup, gyýalap,
tozgalap, uşaklap, gyşyň ilkinji ak gary ýagyp
başlapdy.

Aňzakda gulagy-burny çym-gyzyl bolan Nedir
iki elini owkalap, hababaýlap işden geldi. Daş işikde
durup, aýagyny tarpyldatdy, köwşüniň, üst-başynyň
garyny kakýşdyrdy. Howlukmaç içeri girip:

-Öwhe-eý, gyş-a gazabyna tutup ugrandyr,
Bagtym! – diýdi. Haşlap, kesege dönen ellerini demi
bilen ýylatjak boldy.

-Üşäpsiň. Artyp, birden sowaýdy-la, gyz!

Öten tomusdan bäri Nedir bilen bir düşekden
bile öryän Bagty gelin kynlyk bilen ör turup, pejiň
ýanyndan ärine ýer berdi. Ol toýlydy, aýagy agrayyp

başlapdy, ilkinji perzendini dünýä getirmek üçin güngünden gabaryardy.

Nedir daşky eşiklerini çykaryp, asawaçdan ildirdi.

-Geçen ýyllaram şular ýaly sowuk bolýamydy?

-Adam pahyryň janyna ýaranma barmy nä? Gyşa sowuk diýýä, tomsa yssy diýýä, tenekar diýýän-ä ýok – diýip, Bagty gelin çäýnek bilen käsäni äriňiň önünde goýdy.

Nedir pejiň alkymyna dykylyp oturyşyna:

-Bagtym, tenekar näm-aý? Kän gaýtalaýaň şu sözi – diýip, düýbünden başga zadyň gürrüňini etdi.

Bagty gelin garaşylmadyk sowala jogap tapyp bilmän, bir pursat oýurgandy. Ol tenekaryň nämedigini anyk bilmeýärdi. Onsoň sowaly jogapsyz galdyrmazlyk üçin:

-Tenekarmy? Janyňa ýaramly zat-da. Gowy zat. Tenekar diýilýä-dä şoňa – diýip, çaklap urdy. – Ejem pahyrdan geçipdir. Şo kän gaýtalarady.

Süňňüne biraz ýyly ornansoň, Nedir dyzyna galyp, äpişgeden daşaryny synlady.

-Bah, gaty uşaklaýar-ow biý-ä. Ertire çenli ýagaýsa gerek. Ýaganam doňar. Ertir iş bir bolarmyka?

-Ertir nan bişirmeli. Nan gutaryp barýar. Artyp, odunam çyg çekendir...

Onsoň ikisem az salymlyk dymyp, ünjä gitdiler. Hersi bir zadyň pikirini etdi.

-Naharymdan habar tutaýyn men. Süňk asdym bu gün – diýip, birazdan Bagty gelin turup gitdi. Derrew dolanyp geldi-de, oturyp uly jama gatap ugran çörek dograp başlady.

-Nahar-a taýyn bolýar häzir... Neme, bir zad-a aýdaýyn diýip durdym, gyz. Artyp, eýýäm şu ikarada Şeýtan kakyp aldy-da dilimden.

“Gurduň agzy iýse-de gan, iýmese-de diýen ýaly, Şeýtanam bir gara ýakyn bedibagt. Näme bolsa şoň boýnuna ýüklenäýýär” diýip, Nedir oýlandy. Daşyndan başga zat diýdi:

-Şeýtana gerek bolsa, bize zerurlygy ýok. Jähenneme gitsin! Hany, ýassyk okla maňa. Pej-ä meýmiredip ugrady.

Bagty gelin ýassyk oklady. Unudan zady güpbe ýadyna düşüp, gyssanmaç gürlledi:

-Wiý, wiý, ana ýadyma düşdi. Häli ho-ol Akym diýilýän adam geldi. Öňräk türmeden boşap gelen Akym bar-a...

-Hä-ä, Akym kel. Kelte kel. Geler ol... Gelmeli-dä.

-Nämüçin gelmeli ol?

-Geler ýaly etdim-dä.

-Hm, karz pul sorandyr. Senem ýüzünden geçip bilmän ýüzlekligiňi edensiň. Şeýlemi? Bildimmi?

Nediriň gaşy çytyldy. Ýüzüne solgun reňk çaýyldy. Ol ýasama ýylgyryş bilen:

-Bagtym, ýüregiň ýaman gara seň – diýdi. – Derrew münkür gidýäň. Akym kele karz bererlik puluň ýokdugyny bilýäň-ä sen.

-Onda nädip geler ýaly etdiň?

-Birki günlükde gabat gelip zeýrendi ol. Menem, näme, özüň bilýäň, ýürek ýuka, nebsim agyryp, seni öýerjek diýdim. Edarada başy boş ýaş gelin bar, şony alyp berjek diýdim. Üsti gyzy el, kileň heleýi ölenler ýa heleýi bilen aýrylyşanlar yzyny

üzmän ideşip ýörler. Heleýini kowup, aljak bolýanam bar. Ýöne o gelniň özi göwnänok diýdim. Telpegi agana özüni rowa görenok. Öýlenmedik boý ýigit bolsa barjak diýýä. Ine, sen tüýs şoň diýýäni, ýöne göwnärsiň öýdemok diýdim.

Bagty gelin agzyny açyp, ilkinji gezek görýän ýaly, ärine aňalyp seretdi.

-Gyýw, masgara, heleýleň etmeli işlerine-de garyşyp ugradyňmy indi?

-Ýa-heý, Bagtym, seňem tüýs köprüden idip geçiräýmeli türk janyň bar-ow. Güpür-tapyr ynanýaň oturyberýäň.

Bagty gelin çalarak ýylgyryp:

-Ýa aldadyňmy ony? Ynandymy onsoň? – diýdi.

-Ilki ynanmajak boldy. Ýöne ynandyrdym men.

-Işini tükeden diýerler saňa... Oň ýanynda-da Nedir şa bilen atdaşdyryn diýip gomaldyňmy onsoň?

Nedir oýa çümdi. Kellesini silkeledi.

-Be-eý, bilmedim-dä, ýadyma düşenok... Diýsem, diýendirin. Kim bilýä? Diýenem bolsam, ýalan däl.

-Indi näme jogap berjek oňa?

Nedir ýene oýa batdy. Birazdan çykalga tapdy.

-Jogap berip-bermän, näme... Seni pukara görýä, ene-atasy göwnänok diýäýmeli. Ýa-da gijä galdyň. Sen gozganýançaň, ana biri eýýäm aparypdyr ony diýsemem bolup dur.

Bagty gelin bir eli bilen ýakasyny, beýleki eli bilen agzyny tutup:

-Gyýw, o görgüsiýamany beýdip oýnap ýörşüňe bir zadyň üstünden baraýma. Birden edaraňa baryp,

sorap-idese nätkjek? Onsoň o gelin halar öýdýärmiň? – diýdi.

-He-eý, Bagtym, seňem şol tüntligiň-ow... A-how, oňňaly gelin ýog-a edarada. Asla uzyn etekliden hiç kim ýok. Men ony ýöne asmandan alyp, diýip goýberdim. Äý, Kel hanyň biraz göwni göterilsin diýdim-dä. Azajygam bolsa, birki günlügem bolsa, özüni dul gelniň ýyly gujagynda ýaly duýsun diýdim. Ýa oňarmandyrynmy?

Bagty gelin bir agyz:

-Oňarmansyň! – diýdi. Dograp oturan çöregini taşlap, bir meýdan gözünü süzüp oturdy.

-Şu sowukda kellesi ýalaňaç, saçam syrylgy, egninde-de köne gök penjek, pahyr digdenekläp... Sen beýdip oň üstünden gülüp ýörme. Oýnalýanyny bilip, gaharyna seni bir zat edäýmesin. Öňem adam öldürip, türmä gitdi dämi? Men-ä gorkýanam...

-Adam öldürip, ol ganhor däl-ä. Sähet agalaň köne haýatyny ýykanda düýbünde bir çaga oýnap otyr ekeni, o-da görmändir. Iş wagty tötänden bolan zat ol.

Bagty gelin pikirlenmän-zat etmän:

-Eger göwnese, Akyma laýyk biri bar. Äri ölen... – diýdi.

Nediriň gözleri uçganaklady. Höwesli dillendi.

-Kim ol?

-Gelnejemleň atasy öýi tarapda. Ýöne biraz ýaşy giden-dä. Akymdan ulumyka diýýän. Iki sany çagasam bar. Göwnärmikä?

-Göwnär. Gitjek ýeri ýok göwnemän. Bu ýetimligi, bu pukaralygy bilen pylança ýyl türmede oturyp gelensoň, kaýyl bolman nirä gitsin.

Endamynyň ýylysy gitmedik uzyn etekli bolsa, Akym gözüne sürme etmeýämi?!

-Görgüliň jaýam bir meňki bolsun diýer ýaly däl. O ýykylymyş tünekde düşek-beýlekem bardyr öýdemok – diýip, Bagty gelin halys ýürekden gyýyldy.

Akymyň ýeke otagly garyp tünegi göz önüne gelip, Nedir şo bada pikirini üýtgetdi, ýaýdanmaç gürrüň etdi:

-Ä-äý, Bagtym, gowusy goşulma. Özüne hossa bolar. Erteki gün diliňi gysga etmesin! Öý şekilli öýi bolsa käşgä.

Bagty gelin zenan dözmezligi bilen Akymyň şum täleýine, waý halyna çyndan gyýyldy, ýüreginiň bir ýerlerinde ejir çekdi. Nediriň wada eden başy boş gelni, ähtimal, şu pille Akymyň bagtyna öwrülendir. Aýagy ýere degýän däl. Uçandyr. Ganat kakyp, güw gidendir. Ýedi gat asmana çykyp, pel-pelleýändir. Ganat ýaýyp, gaýýandyr. Bir çümmük bagt! O-da waglaýyn. Ojagaz bagtynyň ogurlanjagy ikuşsyz. Ynha, Nedir sypaýy sözler bilen ol gelniň nesibesiniň başga ojaga çekenini aýdar welin, Akym neresse şo bada ganat-perden aýrylar, ýokardan kelemenläp gaýdar-da, patlap ýere gaçar. Mahaly bilen özüne gelmez. Ýene öňküsi ýaly sust gezer. Akymyň bagtyny uzaldyp boljak gümany ýok.

Çöregini dograp bolup, Bagty gelin başyny galdyrdy.

-Bilse, Akym entek howlukmaly däl. Sen oňa neme diý...

-Bagtym, bar guýaý-how indi naharyňy. Gyzyly aç men. Akymam gününü görer...

Bagty gelin jamyny göterip, aşhana gitdi. Nahar getirdi-de, özem äriñiň çat maňlaýynda oturdy.

Edil şol wagt daşarda it üýrdi. “Jy-ýy-yk” edip, daşky gapy açyldy. Eýwana otuz çemesi ýaşlaryndaky bir erkek kişi gelip girdi. Ol başgapsyzdy. Täzelikde syrylan kellesi ýaňy garalyp ugrapdyr. Egninde sary giden köne, gögümtil reňkli penjegi bardy.

Gysga boýly bu kişiniň ýüzi garaýagyz bolup, özi çenden arrykdy, küýküräkdí. Çekinjeñligi, ebeteýsizligi kesesinden mälím bolup durdy. Gözleri öçügsidi, nursuzdy, olarda düşnüksiz gam bilen mysapyrlyk bardy. Ýüzi agyr, aladaly, tutukdy. Onuň serini agyr-agyr oý-pikirleriň basandygy şübhesiz. Adatça şeýle adamlar içgussa bolýar. Zoraýakdan ýylgyrýar. Dymmalyk olaryň keseline öwrülýär. Ir ýadaýar. Onsoň şular ýaly göwresi sykyma gelen argyn adamlary gören wagtyň: “Beh, munuň ýürek diýilýän zadynda gaýgy-hesretdeñ ýaňa arzuwa, umyda ýer bir galdymyka?” diýýärsiň, ýylgyryşy aý bolansoň, gülküsiniň çyndygyna güman edýärsiň...

...Ol eýwanda, gapydan giräýen ýeriñde bir sekunt diňşirgenip duransoň, ysgynsyz, gyryljak ses bilen:

-Nedir! Öýdemiň? – diýip gygyrdy. Jogaba-da garaşman, köwşüni çykaryp, Nedir bilen Bagty gelniň oturan otagyna ýöneldi. Indi gapyny açyp, otaga giräýmelisi galypdy. Şol wagt içeriden:

-Bir gaýynenesi söýen-ä geldi. Ýagşy ýigit aş üstüne diýen ýaly... Kimkä?.. Geliber, how, kimem bolsaň – diýen ses eşidildi. Bu Nediriň sesidi.

Ol gapynyň tutawajyna ýetip barýan elini çekip aldy. Hyrra yzyna döndi. Ýasawyna gelişmeýän

çalasynlyk bilen köwşüni aýagyna gowaldaň ildirip, wawwasy bar ýaly daşky gapyny açdy, wawwasy bar ýaly edibem daşyndan ýapdy. Gapy açylanda-da, ýapylanda-da barybir öňki edýän jygyldawuk sesini gaýtalady.

Otaga wagty bilen hiç kim girmänsoň, Nedir:

-Bagtym, ikigat bolsaňam, men ýaly ýadaw dälmi sen, bar gör, kim geldikä? – diýdi.

Başgapsyz, köne, gök penjekli kişi it üýrüzip, köçä garşy ýöredi. Daşarda bolsa, bu kişiniň aýak yzlaryny tizräk ýitirmek üçin gysyň ilkinji ak gary gyýalap, bol ýagýardy. Syraýardy, tozgalýardy.

Şeýlelikde, ýegşerilip barýan ol kişini hiç kim görmedi.

Fewral, 2013. Mary.

EJEMIŇ AGLAN GÜNI

Hekaya

Kakamyň ejemden başga-da aýaly bar ekeni. Obada.

Baýak bir gün adaty bolşy ýaly, galmagal edenlerinde ejem kakama ýüzlenip:

-Bolman seň ol sygyr ýaly symyşlap ýatan heleýinden zat artýarmy? – diýdi.

Men surat çekip ýatan ýerimden assyrynlyk bilen kakama seretdim. Ol asuda ses bilen:

-O heleýimden zat artmaýan bolsa, sizi ekläp bilmezdim-ä. Ekläp otyryn-a, ine – diýdi.

-Minnetiň näme, gyz? Näme diliňe çolan bolýaň? Ekleýämişin-ä... Bökersiňem eklemän.

Men gorky bilen ýene-de kakamyň ýüzüne seretdim. Birden ejemi ýenjibermesin diýip howatyrlandym. Sebäbi ozal şular ýaly galmagal edenlerinde kakam ejeme: “Ýenjerin. Gaty gidibersen, suwasalma ýenjerin” diýipdi. Eger şo diýýänini edäýse, özümiň näme etmelidigim barada öňünden pikirlenip ugradym. Kakam pikirlerimi duw-dagyn etdi.

-Onda akyllýja bol. Keseli diläp alýan ýok. Oň ýerinde özüňem bir goýup gör.

-Keselem bir bahana – diýip, ejem hüňürdedi.

-Seň şu guşbeýniň näme pikir edýärykä? Keselli diýip, başdaş heleýimi kowaga-da, seni oba göçürip äkider öýdýäňmi?

-Guşbeýni özüň. Guşbeýni bolmasaň, oba göçjegimi, göçmejegimi bilerdiň.

Şol gezek kakam gaharly çykyp gitdi.

Şol gezek men ejemden:

-Guşbeýni näme? – diýip soradym. Ol gözyaşyny gizläp:

-Lal bol – diýdi, guşbeýniň nämedigini aýtmady. Men muny keýpi kök wagty kakamdan sorap bilerin.

Biz şäherjigiň çetinde, köne jaýyň ikinji gatynda ýaşaýardyk. Öýde galapyn ejem ikimiz bolýardy. Ejemiň aýtmagyna görä, men indiki ýyl mekdebe gatnap başlamalydym. Şoň üçin kakam maňa suratly

kitap bilen depder, galam getirip berdi. Kakam köplenç gijelerine öýde bolmazdy. Gündiz gelerdi. Giç agşama çenli ejemiň ýanynda bolardy. Meň bilenem oýnardy. Kakam ikimiz köplenç surat çekerdik.

Başga bir gezek nämedir bir zadyň üstünde gygyryşanlarynda kakam indi gelmejekdigini aýdyp, ejemiň gaharyny getirdi. Şonda ejem:

-Onda ogluňam alyp git. Maňa çaga gerek däl – diýip, samsyk gürrüň etdi.

Men möňňürip aglap, ejemiň boýnundan aslyşdym.

-Gitjek däl. Seň ýanyňda galjak – diýdim.

Gapydan çykyp barýarka kakam:

-Akmak heleý diýerler saňa. Çagaň zähresini ýardyň. Ýürejiginde gorky kesel galsa nätjek?! – diýip, ejeme käýindi. Ejem onuň yzyndan gygyryp galdy:

-Şermendelik etme! Eşidýäňmi, çagany bahanalan bolup, meni haýalçyratjak bolma. Ojagaz tilki sapalagyňa men beletdirin. Sypatyň gursun, sypaty guramyş!

Şol gün agşam ýatmak üçin ýerimize girenimizde men ejemden:

-Eje, meni kakama berip goýbermersiň gerek? Kowmarsyň gerek? – diýip soradym.

Ejem meni bagryna basyp, ýaňagymdan ogşady.

-Bermen, oglum, bermen. Hiç kime bermen. Bal oglum, ballar oglum, gül oglum, güller oglum! – diýdi.

-Häli özüň çaga gerek däl diýdiň-ä.

-Ony gaharyma diýäýendirin, oglum.

-Indi diýmegin, eje, gaharyň gelse-de, diýmegin – diýip men öwretdim.

Ejem başymy sypady. Eli bilen saçymy daraklap ýatyşyna:

-Saçyňam örübermeli bolupdyr. Kiçeltmeli – diýip, gürrüňi başga tarapa sowjak boldy.

Men ynjalykdan gaçyp:

-Kakamam kowmarsyň gerek? – diýdim.

-Kowman, oglum, kowman – diýip, ejem jogap berdi. Biraz dymyp, tirsegine galdy-da, edil uly adam bilen gürleşýän ýaly äheň bilen gürrüňine düzediş berdi. – Men kowamog-a ony. Özi gitjek diýýär. Men hiç wagtam kowmadym.

-Nämüçin gitjek diýýär?

-Bilmedim.

-A sen ony goýberme. Gitme diý. Sakla.

-Nädip saklaýyn? – diýip, ejem gaty kyn sowal berdi. Nädip saklamalydygyny bilmänim üçün:

-Sakla-da bir zat edip. Goýberme – diýdim.

-Saklamasak-da, gidip bilmez. Hälem oýun edip diýendir. Gitmez – diýip, elem arkaýyn gürrüň etdi. Halys ynjalygym bolmansoň, men:

-Çyny bilen diýen bolsa näbilýän? Birden ertir gelmese, nätjek? – diýip soradym.

Şu sowalym ejemi birneme oýlandyrdy öýdýän. Ol esli wagt sesini çykarman pikirlenip jogap berdi:

-Geler, gitjek ýeri bolmaz. Hany, ýat indi.

-Birden gelmedi-dä, nätjek?

-Gelmese, gözläp taparys.

-Eje, o heleýi sen gördüňmi?

-Haýsy heleýi?

-Şo obadaky heleýi? Sygyr ýaly symyşlaýa diýdiň-ä? – diýip ejemiň ýadyna saldym.

-Samsyk çaga! Ululaň gürrüňine goşulma diýmedimmi saňa?.. Ýat indi. Ukla. Ýogsam, şo heleýe bererin seni – diýip, ejem ýalandan haýbat atdy.

-Eje!

-Ýat diýýän indi.

Ejem çygjaran gözlerini eliniň aýasy bilen süpürüp, beýlesine öwürüldi. Göz ýaşyny gizleýär diýip, men pikir etdim.

Şol gezek kakam baş günläp gara bermedi. Çaky, öýkelän bolarly.

-Kakam-a gelmedi welin, gözlemäge gidelimi? – diýip men ejemden soradym.

-Hany, şu günem garaşyp göreli, gelmese, ertir gidäýeris – diýip, ejem meni begendirdi.

Nireden gözlemelidigini bilmesem-de, kakamy tapjakdygymyza men berk ynanyrdym. Ýöne gözlemäge gitmeli bolmadyk. Şol gün öýlänler kakamyň özi geldi. Ol gapydan giren dessine ejem:

-Azaşman neneň tapdyň? – diýip ýalňyş sorag berdi. Sebäbi kakamyň azaşmajakdygy bes-bellidi. Men onuň häzire çenli öýmüzi tapman azaşan gezegini bilemok. Ähtimal, kakamyň baş gün mundan oň öýkeläp gidenini ejem häzir bilýän dälär, bilse-de, bilmediksireýändir.

Kakam sesini çykarmady. Meň ýanyma geldi-de:

-Hany, salam et – diýip elini uzatdy. Men salamladym. Ol meniň ýaňagymdan öpdü. Onsoň ejem bilen kakam beýleki otaga geçdiler. Olaryň pessaý hümrüdlileri eşdilip durdy. Seslerinde gödek

äheň duýulmaýardy. Ýogsam, ejem häzir kakamyn üstüne gygyryp başlar öýdüp garaşýardym, emma o çakym çykmady. Ol kakamdan ownuk pul alyp, maňa berdi-de:

-Oglum, bar dükana gidip, çörek alyp gel – diýdi. Soň meni geýindirdi.

Gapydan çykyp barýarkam:

-Köçeden geçende seresap bolgun! Puluňa-da gaýym bol, ýitirip, gaçyryp ýörme. Iň gowusy, jübiňe sal – diýip berk tabşyrdy. Şol wagt ýadyma düşdi-de, yzyma dönüp:

-Eje, surat depderem alaýaýaýyn – diýdim.

Ejem maňa ýene biraz ownuk pul berip goýberdi. Men öýmüzden gaty uzak bolmadyk ýerde – köçän aýagujynda ýerleşýän dükana gitdim. Çörek aldym, surat depder aldym, ýene biraz pul galdy welin, oňada galam aldym. Ýolboýy ejem bilen kakamyn sögüşmezligini diledim. Eger sögüşmeseler, kakamyn obadaky aýaly barada soramagy ýüregime düwdüm.

Öýe gelsem, kakam aýbogdaşyny gurup, meniň içi suratdan doly depderimiň sahypalaryny agdaryşdyryp otýr. Ejem onuň dyzyny ýassanypdyr-da, bir eliniň barmaklary bilen kakamyn köýneginiň iliklerini dymalaýar, beýleki eli bilen bolsa onuň arkasyny sypalaşdyrýar, ýuwaş ses bilen bir zatlary süýjüdiş gürrüň berýär. Kakamam diňleýär. Gürrüň arasynda ikisi hem ýuwaşja gülýär, käte ýylgyrýar. Ejemiň gülüp duran gözlerinde, mähir çogýan ýüzünde juda seýrek gabat gelýän, üýtgeşik ýakym gördüm. Häzir onuň özüni juda bagtly duýýandygy barada gep-gürrüň bolup bilmez. Elbetde, bu ýagdaýa men şeýle bir begendim, hiç aýdyp-diýer ýaly däl.

Kakam meni ýanyňa çagyrdy-da, çeken suratlarymdan birini görkezip:

-Bular kim? – diýip sorady.

-Biý-ä ejem, bu-da sen – diýip, men düşündirdim.

-Hany öz suratyň? Özüňi çekmediňmi?

Dogrudanam öz suratymy çekmek kelläme gelmändir. Ejem bilen kakamyň ýanyndan öz suratymy çeksem, has-da gowy boljakdygyna düşündim. Onsoň:

-Häzir çekjek, kaka. Täze depderime çeksem bolarmy? – diýip soradym.

-Hawa, gowy bolar. Täze depderiňe çekiber indi.

Şatlykdan, begençden ýaňa meniň ýüregim gürsüldäp durdy. Onsoň bu bagtyýar pursaty uzaltmak üçin men kakamyň bizi taşlap gitmese gowy boljakdygyny, eger gidäýse-de, ejem ikimiziň ony hökman gözläp tapjakdygymyzy, bu barada ejem bilen maslahat edendigimizi aýdyp bermek kararyna geldim. Ejemiň halamazlygy-da mümkin, emma barybir onuň hol gün iki gezek dagyn menden gözýaşyny gizläp, aglandygyny hem kakama gürrüň bermegi ýüregime düwdüm. Birem guşbeýni nämekä? Şuny hem kakamdan soraýsammykam?

Mart, 2013. Mary.

SURATKEŞ

Hekaýa

Ülkä belli suratkeş goşgy heserine ulaşdy. Surat çekýän galamyny döwet galamyna çalşyp, dünýäni unudyp, şygyr sungatynyň näzini çekip başlady. Gündiz çay-naharyny sowatdy, gije ukyny gysgaltdy. Irkildi, ymyzgandy, ýöne çuň uka çümüp bilmedi. Surat çekýän döwürleri görýän düşleri dagy ýele ýanyndanam geçmedi. Şeýdip, bir aý diýlende küti depderi goşgudan dolduryp, edebi gazetiň redaksiýasynyň gapysyndan ätledi.

Suratkeşi onda-munda kän görüňän, ýaňy adygyp ugran ýaş şahyr – bölüm müdiri garşylady.

- Ine, şuna goşgy diýerler. Gazetiňde güzlediber birýanyndan. Suratym bilen bile bererin diýseň, onam getirjek – diýip, suratkeş bir aýlyk zähmetini patladyp bölüm müdiriniň stoluna oklady.

Goşgy, şygyr diýilse, işdäsi açylyp, ökjesi ýenleýän ýaş şahyryň gözleri uçganaklady.

- Beh, dogrudanam? Öz goşgyňyzmy? Hakyt özüňiz ýazdyňyzmy? - diýip, ol çyny bilen sorady.

- Weý, dagy kim ýazsyn?! Elbetde, özüm ýazdym.

Bölüm müdiri depdere işdämen topulyp, sahypalaryny gyssanmaç waraklap oturyşyna geňirgenmesini gizlejegem bolman:

- Men sizi diňe suratkeş diýip tanaýardym welin, asyl siz şahyram oguşýan! – diýdi.

- Pah, bu goşgular gursagymda garrady, ýogsam, bireýýäm ýazylmalydy. Suratçylyk işim birneme päsgel berdi. Ynha, indi elim boşaşdy, bir aý bári diňe

goşgy bilen gidişýän. Entek mende ýeterlik güýç-kuwwat bar, gaýratym egsilenok. Goşga bolan hyjuwym dyňzap dur, ýüregim joşýar. Nesip bolsa, şu-gün erte düýpli bir poema ýazyp başlajak.

Ýaş şahyr agzyny açyp diňläp otyr, suratkeşe gözügidijilik bilen seredýär. Gör-ä, ülkäň iň bir atly suratkeşi! Eserleri sergiden sergä gatnaşyp ýören, dünýäň köp ýerinde tanalýan beýik zehin, tapylgysyz ussat, tanymal suratkeş indi şygryýetde öz güýjüni synaýar. Suratçy halky synçy bolýar, gозelligi duýmaga ökde, tebigat, peýzaž, daşarky dünýädäki sazlaşyk suratkeşiň gözünden sypanok, ol dürli reňkler bilen görýän zatlaryny kagyza geçirýär, her eserinde çuňňur mana ýugrulan pelsepe bar, olary synlap, manysyny çözmek özüňe bagly. Bu adam goşga-da uçursyz ökdedir. Eýse näme, gозelligi duýup bilýän adamdan erbet goşgy çykmaz!

Bölüm müdiri suratkeşiň häsini ýetirdi, gop berdi:

- Tüweleme! Poema başlasaňyz, näme, şowly bolsun! Höwri köp bolsun! Ýazmak siz bilen, çap etmek biz bilen!

- Okamak paýam okyjyňky! – diýip, suratkeş üstüni ýetirdi.

- Onda näme, depderiňizi goýup gidiň, üç-dört günden habar tutuň, menem okaşdyraýyn, başlyklaram okasyn, hökman çap ederis – diýip, bölüm müdiri tüýs suratkeşiň garaşýan jogabyny berdi.

Çykyp barýarka suratkeş:

- Nememi, suratymam berjekmisiňiz ýa hökmanam dälmi? – diýip sorady.

- Bereris, hökman bereris. Indiki geleñizde suratyňyzam alyp geliň.

Suratkeş hoş bolup çykyp gitdi.

Bölüm müdiri hem depderi açyp, goşgularyň birýan çetinden girdi. Girişi ýalam lapykeç boldy. Keşde çeken ýaly sünnälenip ýazylan owadan setirler goşgy däl-de, gury bir sarnama ekeni. Ne tagam bar, ne tagsyr. Duýgam ýok, pikirem. Bogun ölçeglerinde de deňlik saklanmandyr. Setirleriň ahryndaky sazlaşygy gaty pes. Üstesine-de durşy bilen öwüt berýän sözler. “Wah, jan agam, goşguda akyl satmaklykdan haçan eýýäm oba göçdi, okyja akyl gerek däl, goşgy gerek, goşgy! Beýtme ahryň! Wah, wahl!” diýip, ol suratkeşe gaýybana ýalbardy. Kejikdi. Suratkeşlikde uly sungat döreden zehiniň şular ýaly goşga meňzeş pes setirleri ýazyp biljekdigine ynanasy gelmedi. “Heý bir üýtgeşijek setir, delje detal, iň bolmanda täze kapyýa dagy ýokmuka?” diýip, sahypalary agdaryşdyryp ugrady, goşgy yzyna goşgy okady. Hamana, şeýdende gowy goşga öwrüläýjek ýaly, ýerinden turup, edil sahnada çykyş edýän dek ellerini hereketlendirip, labyz bilen gaty sesde daşyndanam okady. Okadygyça-da körkeýp boldy. Depderi stoluň üstüne taşlap, duzsuz, ýuwan nahar iýýän ýaly işdäsi tutuldy, seňrigini ýygardy.

“Indi näme etmeli?” diýen sowal ýaş şahyra ejir berip ugrady. Ýaňy kellesiniň gyzgynyna “Hökman çap ediris” hem diýäýdimi? Şu öl ýere biten dil diýmeli zadam diýýär, diýmesiz zadam. Ahry bir zadyň üstünden baraýan bolsaň gerek! Ýeri, indi nätjek? Bulary täzeden işläp, her bendinde bir setiri, ýa baş-üç sany sözi üýtgedip, tasa getirerdenem daş.

Tutuşlygyna täzeden ýazsaň-a bolaram welin, bi suratkeşiň öňünde nädip durjak? “Hany, meň goşgym?” diýse, näme jogap berjek?

Yaňy bir gepinde suratymam beräýseň diýjek boldumy? Haý, işigaýdan! Adamyň ýaşı gaýdyşsa işem gaýdar ekeni. Ýa işi gaýdansoň ýaşı gaýdýarmyka? “Işigaýdan, ýaşı gaýdan! Ýaşı gaýdan, işigaýdan!” diýip, bölüm müdiri ikibaka gezmeläp ýörşüne hümrüdedi. “Ýeri, goşgy ýazmak nireden kelläňe geldi? Çekiber-dä suratyňy!” diýip, öz ýanyndan suratkeşe igendi. “Jan agam, goşgyny, ine, şeýle ýazmaly!” diýip, haýran galdyryjy, ajaýyp bir şygry döredesi geldi. Nusga görkezäýsem diýdi. Görkezjek nusgasynyň ýaşuly suratkeş tarapyndan gara şaýa alynmajagyna üşügi ýeten dessine: “Ýok, munyň-a bolanok, han ogul, munyň çykalga däl, çykalga däl! Başgarak bir zat tap” diýip pälinden el çekdi.

Onsoň bölüm müdiri ýatyp-turup, oýlana-oýlana, ahyry çykalga hökmünde bir pirim oýlap tapdy.

Suratkeşiň geljek gününe gabatlady-da, bir petde ak kagyzy öňüne alyp, özüçe surat çekip başlady. Çem gelen zadyň suratyny çekdi. Ugralla çekdi. Birinji kagyza tes-tegelek çyzyk çekdi, ikinjä süýri tegelek, üçünjä üçburçluk, dördünjä başburçluk, başınjä ýene bir zat... Galamy haýsy tarapa ýöräsi gelse, ýöretdi, ýaýdanmady, gypynç etmedi. Sähelçe wagtyň dowamynda telim “surat” çekdi. Çeken “suratlaryny” iş otagynyň diwaryna ýelmeşdirdi. Az gördi. Ýene çekdi. Ýene-de diwara ýelmäp ugrady. Ine, şeýdip, ber-başagaý bolup ýörkä-de ardynjyrap,

gapydan suratkeş girdi. Salam-helikden soň ol äýneginiň üstaşyry diwardaky “suratlara” göz aýlap:

- Pah, pah, bu kagyzlar näme? - diýip sorady.

Bölüm müdiri göwnübir jogap berdi:

- Kagyz däl olar, surat!

- O nähili surat? Kimiň suraty?

Bölüm müdiri gülmän-yşman:

- Surat-da. Meň çeken suratlam. Geçen gezek gelip gideniňizden soň mende suratkeşlige höwes döredi. Höwes däl, höwes diýseň, bärden gaýdýar, söýgi döredi. Şu günler goşgyny goýup, diňe surat çekýän. Kiçijik çaga wagtlarym hem surat çekerdim. Ýöne goşga başlap, suratdan elim sowady. Indi, nesip bolsa, surat bilen goşgyny bile ýöretmekçi. Ýeri, nädýär, boljakmy? - diýdi.

Suratkeşiň gözleri tegelendi. Üşerildi.

- Beh - diýip, ol bir “suratlara”, bir bölüm müdiriniň ýüzüne seredip, aýdara-goýara söz tapmady.

- Suratkeşleň sergisine gatnaşmak üçin näme etmelikä? Men gatnaşaýsam diýýän - diýip, bölüm müdiri gökden düşen ýaly aňalyp duran suratkeş üçin mojukdan mojuk gürrüň tapdy.

Ýaşuly suratkeş şübhesini ýaşyrmady:

- Çynyňmy ýa oýun edýärmiň?

- Agam, siziň ýadyňyza oýun düşýär. Men bolsa... Siz gowy bilýänsiňiz, şo sergide çeken suratlaryňy gowja bahadan satyp bolýarmyş. Çynmy şol? Men näme etsem...

Suratkeş bölüm müdiriniň sözünü böl-di:

- Haý, inim-m! Akmak oylan ekeniň. Akyllyja, üşükljemikäň diýýärdim welin...

Bölüm müdiri hem suratkeşiň gepini soňlatmady:

- Weý, agam, näme boldy? Ýa halamadyňmy suratlarymy? Ýa-da ol sergi diýýänim ugursyz gürrüňmi?

- Seň özüň ugursyz! - diýip, suratkeş gaharly janykdy. - Oglan, akmak bolmasaň sered-ä! Suratmy şü? Ine, şü suratmy? Ynha, şu çeken zadyň nämesi surat?

- Ýaşuly-y! Nädiberýäň-aý, ýaşuly? Meň gije-gündiz ýatman çeken azabym-a bular. Gül ýaly suratlar, sergä niýetläp çekdim - diýip, bölüm müdiri ýasama gahar bilen çytyldy. Ynjydylan çaga ýaly kesä bakdy.

Suratkeş bolsa köşeşer ýaly däl. Gahary joşup, gitdigiçe beleň alýar:

- Şu ýaşyma sen ýaly gepe düşmez tünte duşmandym. Indem duşurmasyn! Ýagşam bir iş eden ekeniň. Saňa kagyz zaýala diýseň! Ana, seň başaryan işiň! Häý, nadan!

Ine, şu ýerde bölüm müdiri: “Amatydyr-da, Alla!” diýip, goşguly depderi eline aldy-da, kesgitli:

- Ýaşuly, me, depderiňi al! - diýdi.

Suratkeş äýnegini gözünden aýryp, täzedən dakdy, aljyrady.

- Ä? - diýdi.

- Depderiňi al diýýän, goşguly depderiňi - diýip, bölüm müdiri depderi suratkeşiň eline tutdurdy.

Bu wakanyň soňunyň nähili gutarany belli däl. Her hili gutaryp biler.

21-nji aprel, 2013-nji ýyl. Mary.

EŞEK WE KÄBİR BEÝLEKI ZATLAR BARADA

Hekaýa

Bekki goňşy obadan eşek satyn alyp geldi. Daýaw, gök eşek. Mada däl. Şaýy-july bolmasa-da, tamam esbasy tükel. Arabasy, agyzdyrygy, keçesi, gaňnasy, hemmesi ýerbe-ýer.

Ozalky eýesi muny satmakçy däl ekeni. Zerura düşüpdür. Ogly gyz alyp gaçypdyr-da, gyssagara toý şaýyny tutmaly bolupdyr.

Bekki hem zerura düşüp aldy. Bakyda duran baş-alty baş gara malyň iýjek ot-çöpünü meýdandan galtak bilen daşaymak aňsat däl. Aýlanyp-dolanyp aldajy gyşam gelip dur. Dokuzyňy üçe ýetirmek üçin oňam öňünden gaçmaly. Köneje-de bolsa, bir ulag edinilse, kemje-kerdem boljak däl welin, Bekkiňem çagalary ýetişip gelýär. Okatmaly, öýermeli, çykarmaly. Wagtynda öýerip-çykarmasaň, biri gyz alyp gaçarmy, ýene biri ýüzüne gara çekip, äre gaçyp gidermi, nädermi?

Eşek getirilen günü ondan-mundan eşidip-görüp, goňşy-golam Bekkilere üýşdi. Bekki ilkibada: “Beh, eşek alamda şunça adam üýşýän bolsa, täze maşyn alaysam dagy nähili bolarka? Bulara çay-suwam bermelimikä?” diýip, öz ýanyndan biraz gaýga-da

çümdi. Ýöne adamlaryň çay-suw azaryna däl, gelen ilki bilen eşeğiň daşyndan böwür berip, terslin-oňlyn aýlanýar-da, ur-tut bahasyny soraýar. Bekki hem aýdýar. Onsoň dileg edýärler, gutlaýarlar:

-Nesip etsin!

-Haýryny bersin!

-Gutly bolsun!

Bekki zol “Taňyrýalkasyn! Aýdanyň gelsin!” diýip, jogap berýär. Arasynda ýeňsesini gaşap, ýeserlik bilen: “Nätjek? Boljakmy özi? Ýa oňarmandyrnmy?” diýip, adamlaryň pikirini bilmek üçin soraýar. “Oňarmansyň” diýýän ýok.

-Oňarypsyň.

-Sazlapsyň.

-Derdiňe ýarasa, bolanlygy şol.

Eşegem ýat oba düşdüm diýip, ýadyrgap duranok. Öňüne oklanan ot-çöpe äwmezlik bilen agyz urup, gaty arkaýyn. Gelenler mahaly bilen dagabermänsoň, ol birki gezek hynçgyrды-da, özüniň hakyky eşekdigini tassyklamakçy bolýan ýaly, adamlara gep-üýn alyşdyrman, diň-gögüne garap uzy-yn aňňyrdy. “Ana-da, ana!” boluşdylar. “Gördüňmi ediberşini!” diýişdiler.

Gelenleriň biri:

-Nesip etsin welin, indi sen muň bilen näme iş etmekçi bolýaň? – diýip, Bekkiden sorady.

Bekki:

-Öňde-de bir eşek bilen düýäni toýa çagyrypmyşlar – diýip, tymsala tutdurdy. – Eşek begenip, aňňyryp, mesirgäp, bolmajysy bolupdyr. Şonda düýe: “Ýer-ow, uzyn gulak, ýaman hyzzyn atýaň-la? Näme boldy?” diýip sorapdyr. Eşegem: “Ikimizi toýa çagyrdylar.

Men-ä şuňa begenip, iki bolup bilemok. Sen näme begeneňok?” diýipdir. Düýe näme diýendir öýdýäňiz? Ha-ha! “Häý, eşek dost! – diýipdir. – Oň üçin tanapyňa towsup, gaňňany garnyňa alma, ikimizi toýa çagyryň bolsalar, men-ä guýudan suw çekmeli bolaryn, senem odun daşarsyň” diýipdir. Ha-ha-ha!

Bu gürrüňi oň eşiden bolsa gerek, Atabaý çypar gülmän-yşman, göz-gaşyny çytyp:

-Obada ýene kimde eşek bar? – diýip, başga zat sorady.

Bada-bat:

-Mälikde bar – diýdiler.

-Ýene kimde bar?

-Ho-ol Toýlyda bar. Ýöne oňky mada eşek. Deme gelen wagty golaýyna eltenok.

-Ýene?

Juda derwaýys zadyň jogabyny gözleýän ýaly, her kim oýa batdy, obany öýin-öýin hyýalyndan geçirip, başga eşek tapmadylar.

-Ýaňy-ýaňylaram her öýde bir eşek bardy. Üýtgeşik jandardyram öýdülmezdi. Ynha, indi Bekkiň eşegine edil muzeýiň eksponaty ýaly seredýäs. Döwür üýtgäp gidip otyr. Gerekmejek zatlary aýryp zyňýar, ýerini başga zatlar bilen doldurýar – diýip, Çary mugallym köpmanyly gürlledi.

Bekki: “Eýse, men indi döwrüň zyňan, gerekmejek zadyny aldygym boldumy? Özünü oňarmaýan ysnat boldummy? Onda nämüçin...” diýip, pikir edip ugrady welin, gapdaldan Jepbar çykyp, onuň pikirini bulaşdyrdy.

-Dogrudanam şo eşekler nirä ýitirim bolduka? – diýip, ol gyzykly sowal berdi.

Atabaý çypar:

-Hm, şonam bileňokmy? Şäheriň haýwanat bagyndaky ýolbarslar iýip gutardy – diýdi.

Duranlaryň içinde muňa ynanany az boldy. Heý, ýolbarsam eşek etini iýermi? Haýwanlaryň şasyna ýaraşjak zatmydyr şü? Ynha, keýik ýa gulan iýer diýseň, hä diýse bor.

Hälden bäri çetde bir özi gürrüňçilige goşulman oturan, Şamyrat aga nasyny gapdala tüýkürdi-de:

-Hany, şü eşegi duşap biljegiňiz barmy? – diýip, hiç kimiň garaşmadyk sowalyny orta atdy.

Üşerilişip, dymdylar.

Şamyrat aga oslagsyz sowallar bilen adamlaryň sustuny basmagy gowy görerdi. Ilden tapawutly görünmek üçin hemişe adamlary haýran galdyrmaga çalşardy. Niçikmi, gürründeşiniň osal ýerini tapdygy bes, sydpymazdy. Hujum ederdi. Öwünmegi halaýardy. Häzirem ol tüýs jaý pursatda hereket etdi. Biraz eglense, adamlaryň dagap gitmegi mümkindi.

-Barmy? – diýip, Bekki Şamyrat aganyň sowalyny gaýtalady. – Menem bilemok şony. Öwrenmeli-hä bolar. Araba goşman-a öňki eýesinden öwrendim.

-Inim Bekmyrat! Bular eşek duşamany bilmez. Gaňna salmanam bilmez. Araba goşmanam bilýändirler öýdemok. Sen bulardan eşegiň haýsy tarapyndan münüp, haýsy tarapyndan düşmelidigini sora, şonam bilýän däldirler – diýip, Şamyrat aga igendi.

-Hakyky zat, bilemzok – diýip, Jepbar boýun aldy.

Çary mugallym nägilelik bilen:

-Bilmek geregem däl. Nämä gerek? Eşekdir-dä – diýdi.

Şamyrat aganyň muňa girre gahary geldi:

-Çary, gerekdir, gaty gerekdir. Eşekdir-dä diýip kemsidýän welin...

Ol demsalym oýurganyp durdy-da:

-Gaýraky tutly ýaby kimiň çekenini bilýäňmi? – diýip, Çary mugallymdan sorady.

“Bu sowal nireden geld-aý bu ýere?” diýýän ýaly, her kim geňirgenme bilen Şamyrat agaň ýüzüne seretdi.

Çary mugallym bilmeýän ekeni.

-Bilemok – diýip, ol gysgajyk jogap berdi.

-Bilýäňizmi? – diýip, Şamyrat aga beýlekilerden sorady.

Hiç kimden ses çykmady.

Ýaşuly ähmiýetini artdyryp esli dymansoň:

-Bilmeýän bolsaňyz, bilýän otyr ýanyňyzda. Kiçilik bilmän, soraň – diýdi. Diýdi welin:

-Kim çekdi? – diýişdiler.

-Kakam pahyr çekdi – diýip, ol aşak seredip dymdy.

Duranlar tutly ýap bilen eşegiň näme baglanyşygynyň bardygyna düşünmän, ýene soragly nazaryny Şamyrat aga gönükdirdiler. Ýaşuly olaryň wajyp gürrüni diňlemän, dagabermeginden ätiýaç edip:

-Nä dip çekenini bilýäňizmi? – diýip sorady.

-Kimiň çekenini bilmesek, nä dip çekenini näbileli? – diýip, Atabaý çypar takat etmän, kineli dillendi.

-Kakam pahyr ummadan akyllý adam bolan – diýip, ol köne zamanyň gürrüni edip ugrady. – Bir gün, ine, şü gaýraky tutly ýaby çekmeli bolýar. Ýerem nätekiz. Ýap çekmek kyn däl, nätekiz ýeriň arasy bilen suw çykarmak kyn. Şo gezek Batman aga aljyrapdyr. Batman aga diýýänim şo döwrüň başlygy. Aljyrap, näderini bilmän, kakama ýüz tutupdyr. Kakam, näme, ömürboýy o zatlaň içinde gezip

ýörensoň, darykmandyr, “Arkaýyn bol!” diýipdir. Onsoň noburyň sakasyna barakgetdin, horjunyň iki gözünem çägeden dolduryp, eşegiň gerşine basypdyr. Ýene bir haltanam çägeden dolduryp, keseligine eşegiň ýagyrnysyna ýükläpdir. Onsoň “Byssymylla! Hyh, janawer!” diýip, eşegi kowup goýberipdir. Özem eline pilini alypdyr-da, eşegiň ýörän yzyny çapyklap gaýdyberipdir. Başlyga-da “Meň pilimi uran ýerim boýunça gazyp gaýdyber ýabyňy” diýipdir.

Şamyrat aga bir gulaga öwrülip diňläp oturan adamlara seredip kanagat tapdy. Ardynjyrap, täze açyş eden ýaly, dabaraly gürlledi:

-Hergiz bilip goýuň! Üsti ýükli eşek hiç wagt beýik ýere tarap ýöremez. Ýeriň pesini adamdan gowy bilýändir.

Jepbar:

-Bäh, kellä geljek zat däl-aý. Adamdan emel gutulmaz – diýip, çyny bilen geňirgendi.

Amaty gelenini bilip, şu ýerde Şamyrat aga bireýýäm ölüp giden aslyny öwmegi hem ýadyndan çykarmady:

-Kakam pahyryň bilýänini kagyza geçirseň, bir tam kitap bolardy. Ummadan akyllý adam bolan pahyr. Indi ol adamlar ýok. Biz şolarça bolup bilemzok. Adamlar üýtgedi.

Şamyrat aga barmagyny çommaldyp, beleň aldy:

-Hany, obada eşek münübilýän ulugyz barmy? Ýokdur. Tapmarsyňyz. Öň eşek münübilmeýän ýokdy, indi tersine. O-ol eşek münüp, meýdanda kätmen urýan gyzlar indi oral aýal boldular.

Hamana şu duranlar günäkär ýaly, Şamyrat aga adamlara gaharly göz aýlady.

-İkindiň wagty girdi, men ýöräýin – diýip, Jepbar Güne seretdi.

Şamyrat aganyň muňa-da az-kem gahary gelen ekeni.

-Sen, Jepbar, şu ýere gelip, eşegi ellediňmi? – diýip ol ýene-de bir syrly soragy berdi.

-Ýok, ellämok. Ony nämüçin soraýaň?

Jepbar böwrüne doňuz diňini salyp, Şamyrat aga gürläp başlamanka jogabyny üýtgetdi.

-Dur entek, elledim öýdýän. Sypaladym öz-ä.

-Hä-ä bolýa – diýip, Şamyrat aga töwereginde kejkidiriji duýgulary döredip, dymdy.

Jepbar ýerinden tursa-da gidip bilmedi. Ýaşuly bir zat diýmekçi bolýar. Ony bilmän, gidib-ä bolmaz.

-Hawa, Şamyrat aga, ýekeje gezek sypalap gördüm.

Ýuwaş eşek ekeni. Hä, sypalamaly däl ekenimmi?

-Ýok, sypala, sypalaber. Ýöne ikindini okajak bolsaň, täretiňi täzelegin diýjek bolýan.

Şeý diýip, Şamyrat aga hiç zat bolmadyk ýaly, hiç hili geň gürrüň etmedik ýaly, kesä bakyp dymdy.

Jepbaram bir tünt ekeni.

-Täretim bar-a. Öýläni okamakam täret kyldym-a – diýip, günortanky eden işini ýatlady.

-Ýene täzelemeseň bolmaz. Eşege eilini degireniň täreti bozulýandyr – diýip, Şamyrat aga başyny belent tutdy.

Bekki Şamyrat agaň ýüzüne seredip, myssa ýylgyrdy.

“Ýeri, bu gürrüňi nireden oýlap tapdyň? Häzir bu duranlaň biri subut et, ynanamok diýse nätjek?” diýip pikir etdi. Eýse, onuň ýaşulyny ýalançy edesi gelmedi, dilini dişledi.

Şamyrat aganyň bolsa töweregindäkileriň ählisiniň agyzlaryny öweldişip, aňkarylyp duranlaryny görüp,

ýüregi joşdy. Adamlary ýene bir gezek haýran galdyryp bilenligi üçin buýsandy.

-Eşegiň aslyny bilýänsiňiz-ä. Ýa onam bileňzokmy? Onam aýdyp bereýinmi? – diýip, ol süründi.

Aýtsa, aýdyp bererdem welin, şu ýerde öý eýesi Bekki garasöýmezlik etdi-de, adamlary tiziräk dagytmak maksady bilen:

-Weý, hany, beýdip eşegiň ýanynda durmalyň-la! Öýe gireliň-le! – diýdi.

Adamlar: “Ýok-la öý bolmaz. Işim kän. Ýene bir gün” diýişip şo bada hersi bir tarapa dagaşyp gitdiler. Jepbaram ýeňsesini gaşap, iňkis bilen öýüne gaýtdy.

Şamyrat aga-da ýerinden turdy. Aýtmaly möhüm bir zady unudyp, indem ony hakydasyna getirjek bolýan ýaly eşege seredip biraz oýurganyp durdy. Aýdara degerli zat ýadyna düşmänsoň, Bekkä ýüzlenip:

-Eşeg-ä meňem edinesim gelýär welin, arman elim ýuka. Işigiňde gannyzyny titredip, hynçgyryp duran eşegiň bolaýsa! Menem bardyryn haw diýip, obany ýañlandyryp aňňyryp dursa-da! Şuňa şeýle bir höwes edýän welin, hiç zadyň çaky däl. Häk... – diýip, arman bilen başyny ýaýkady. Şol wagt ol Bekkiniň gözüne “Şu eşegiňi maňa beräý. Eşegiň gadryny men senden has gowy bilýän” diýerli göründi.

Soň Şamyrat aga:

-Setdaram ýaman kejeňek. Hol arada eşek alaly diýsem, “Ýykylyp bir ýeriňi döwdürersiň. Hany indi eşek çapyşyk geçirilýämi öňki ýaly. Indi gezek atyňky. Eşek däl-de, at çapylýa indi” diýýä. Hamana, men o zatlary bilmeýän ýaly – diýip, öýdeş oglundan zeýrendi.

Bekki: “Beh, bi işgaýdan eşegi nätjekkä? Meňki ýaly ot-çöp daşara mal-garasy ýok. Eýläk-beýläk gidere oglunyň suw ýaly aýagulagy bar. Ýaşam ýetmişden aňyrda” diýip pikir etdi. Näçe pikir etse-de, eşegin ýaşula nämüçin gerekdigine teý düşüniş bilmedi.

Ýetirilmesi derwaýys habar ýadyna düşdi öýdýän, “Hä, dur entek” diýip, Şamyrat aga dikeldi. Eşegin öňündäki suwly bedrä garap:

-Aýyn bolmasa, at diýýändirler. Atam gowy janawer, şekim ýok. Ýöne eşekden egsik ýeri kändir – diýdi.

Bekkiniň kellesinde “Haryň işi hardyr, dostlar, müň magtasaň atça bolmaz” diýen setirler biygytyýar gaýtalanyp ugrady.

-Ine, şü janaweriň suw içýän bedresinden senem içip bilersiň – diýip, Şamyrat aga dowam etdi. – Ýöne atyň suwa ýakylýan bedresinden suw içmek haram bolýar, bilseň. Sebäp näme diýseň, ady eşegem bolsa bi janawer suwy dişinden syzdyryp içýär. Bedresine demi düşýän dälidir. Emma welin, at muň ýanynda halamadyr. İçýän suwuna pyşgyrýandyr. Sarkdyryp, dökan-saçan edýändir... Häk, ýaňky Jepbara aýtmalydym şuny.

Şamyrat aga kädisini çykardy-da, düýbüne pitikläp, umumy gürrüň etdi:

-Eşegem bolsa, hyzmatyny görjek bolsaň, janaweriň göwnüne ýetmelidir. Bilmedik zadyň bolsa, soramak aýyp dälidir, arkaýyn sorabergin. Öwrederin.

Bekki gysgajyk:

-Bor – diýdi. Ol geplemse bolsa-da, Şamyrat aganyň ýanynda kän gürlänokdy.

Şamyrat aga nasyny atdy-da, öýüne gaýtdy. Dodagyny münküldedip, nasyň pinegini görüp gelşine

bir wagtlar kakasynyň eşekden düşüp, täretini täzeleýänini ýa täzelemeýänini göz önüne getirjek boldy. Hiç ýadyna salyp bilmedi.

Maý, 2013 ý. Mary.

Mazmuny

Gylsyrat	4
Ham-hyýal	53
Uky pillesi	63
Ýüp	69
Sawçy	77
Namyrat	86
Ejemiň aglan günü	93
Suratkeş	99
Eşek we käbir beýleki beýleki zatlar barada	106